SUFIXUL *-ARI* (PL. LUI *-AR*) ÎN TOPONIMIA ROMÂNEASCĂ — ORIGINE, FUNCȚIONALITATE, DINAMICĂ —

DE

DRAGOȘ MOLDOVANU

1. [*Sufix, sau accident fonetic ?*] — „Cînd auzim un derivat nou, simțul nostru etimologic înăscut e activ și în mod subconștient analizăm cuvîntul în tulpină și element derivativ. Dar nu fiecare din noi simțim la fel derivatul și prin urmare numărul interpretărilor individuale sînt nenumărate [sic !]"[1]. Poate că nu există, printre elementele derivative românești, un altul care să se preteze la fel de bine la demonstrarea rolului factorului subiectiv, de care vorbea Pușcariu, ca sufixul care face obiectul cercetării noastre. Într-adevăr, el a suscitat aprinse controverse, servind ca teren de înfruntare a diverselor „școli". Se pare că tocmai substratul esențialmente polemic a făcut să nu se ajungă, încă, la rezultate acceptate unanim, deși a stimulat, neîndoielnic, cercetarea.

1.1. Primul care, din 1914, a semnalat utilizarea patrionimică a sufixului (analogă cu a lui *-er* din germană), a fost D. Pușchilă[2]: locuitorii din *Jina* se numesc *jinari*, din *Poiana — poienari*; moții sînt numiți de către mocani *cîmpănari*, adică locuitori ai *Cîmpenilor*; numele de dealuri *Vălariu* și *Ghelar* (= Delar) de lîngă Hunedoara sînt patrionime toponimizate. Originea locală o indică sufixul și în „albaneză" (de fapt, în derivate aromânești de la nume de sate din Albania): *muzekjar, kortsar* < *Muzakja, Koritsa*. „Trebuie să admitem, conchidea el, că această întrebuințare izolată a suf. *-ar* în românește se datorește unui împrumut din limba albaneză".

1.2. Într-un articol din 1921, Iorgu Iordan anunța și el descoperirea a două sufixe cu funcție „locală", *-ar* și *-aș*, pe lîngă *-ean* deja cunoscut. El exemplifica prin *bădenari* „locuitori din *Bădeni*" (Buzău) și n. pers. *Crăsnaru* „locuitor din Crasna". Justificarea ar fi (dar numai pentru primul caz) „principiul comodității", care determină selecția de către un sufix echivalent a unei baze care conține deja un *-eni*[3].

---

[1] S. Pușcariu, *Recenzie*, în DR II, 1921—1922, p. 694.

[2] D. Pușchilă, *Furca de tors*, în „Conv. lit." XLVIII, 1914, p. 662—663. Pentru a evita perifraze greoaie, cum sînt „nume care îi desemnează pe locuitori după numele locului", „element care formează nume de locuitori de la numele locului" și altele de acest fel, am preluat din lingvistica italiană termenii *patrionim* și *patrionimic*, avînd sensurile indicate.

[3] I. Iordan, *Sufixele -AR și -AȘ indicînd originea locală*, în „Arhiva", XXVIII, 1921, p. 259. *Crăsnaru* a fost o familie de boieri cu proprietăți în Crasna (Gorj); cf. Alexandru Ștefulescu, *Schitul Crasna*, București, 1910, p. 80 (a. 1640) și p. 43 (a. 1738).

1.3. Recenzînd articolul, V. Bogrea observa mai întîi, pe un ton dur, că noua funcție fusese deja semnalată. El oferea apoi o întreagă serie de toponime terminate în *-ari*, fără să-și dea seama că multe dintre ele includ funcții diferite de cea avută în vedere de I. Iordan[4].

1.4. În același timp, Sextil Pușcariu considera că, în românește, *-ar* nu arată proveniența locuitorilor, ca la albanezi (*fušar* = locuitor de la șes, *fšatar* = sătean), ci își face apariția numai în situații speciale, cînd tema se termină în *-n*: *beclenar* < *Beclean*, *ocnar* < *Ocna*, *vălenar* < *Văleni* etc. Ar fi vorba, deci, de un accident fonetic, o disimilare (*Poieni* > **poienean* > *poienar*), fie a lui *-n-*, fie a lui *-l-* (ca în arom. *biliţar* „locuitor din *Biliţa*"). Proba decisivă o dă n. fam. *Vlădăreanu* <**Vlădeneanu* < *Vlădeni*. După Pușcariu, nu există nici o legătură între finala *-ar(i)* și sufixul latin *-ārius*, care nu are această funcție nici în latină și nici la urmașii lui romanici[5].

Într-o formă mai puțin pertinentă, ipoteza fusese formulată, cu un veac mai înainte, de către Petru Maior, cu referire la porecla dată aromânilor: *ţinţiari* ar menține un lat. **cinciani* < n. pers. *Cincius*, cu disimilarea sufixului, „fiindcă nu odată s-au obicinuit românii *n* a latineștilor cuvinte a-l muta în *r*, din *ţinţiani* se face *ţinţiari*"[6].

1.5. Iorgu Iordan se simte dator să revină, susținînd o dată mai mult caracterul de sufix al finalei *-ar(i)*. El arată că explicația lui Pușcariu este complicată din punct de vedere fonetic: pentru ca din *beclenean* și *ocnean* să se ajungă la *beclenar* și *ocnar*, trebuie justificată nu numai schimbarea consonantismului, dar și dispariția lui *-e-*[7]. Așadar, mai întîi o disimilare consonantică parțială, apoi o asimilare vocalică totală. Pe de altă parte, I. Iordan îi asigură un fundament comparativ ipotezei proprii, semnalînd existența unui sufix patrionimic *-ar* nu numai în albaneză, dar și în cîteva limbi romanice: sarda, catalana, dialectul sicilian al italienei[8]. În acest context, sufixul românesc poate fi considerat un descendent al lat. *-ārius*, înlocuit ulterior și parțial de către sufixul slav cu aceeași funcție. El s-a menținut în special „acolo unde, din cauza unui *n* primitiv [= din temă], *-ean* nu-l putea înlocui". Restricția era, de fapt, mai mult o concesie făcută ipotezei lui Pușcariu decît o corelație efectivă, pentru că autorul însuși semnalează coexistența numelor *Crăsnaru* și *Ocnaru* cu *Crăsneanu* și *Ocneanu*, fapt care pledează pentru înțelegerea finalei ca o posibilitate morfologică (deci, un sufix), iar nu ca o variantă combinatorie a sufixului *-ean*[9].

1.6. Într-un al treilea articol, I. Iordan își adîncește analiza, făcînd importanta precizare că *-ari* implică o triplă valoare: patrionimică (sinonim al lui *-eni*), personală (sinonim a lui *-eşti*) și caracterizantă (*nomina agentis* la pl. toponimizate). Remarca a fost determinată de polemica cu Bogrea, căruia îi reproșează amestecul celor trei funcții (*Rovinari*, *Bahnari*; *Focșari*, *Niculari*;

---

[4] V. Bogrea, *Recenzie*, în AIIN I, 1921—1922, p. 386.

[5] S. Pușcariu, *Cîteva cazuri de asimilare și disimilare în limba română*, în DR I, 1920—1921, p. 327—328; cf. și N. Iorga, *Histoire des Roumains*, III, București, 1937, p. 136: *vlădăreni* < *Vlădeni* cu „intercalarea" lui *-ar*.

[6] Petru Maior, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, I, București, 1970, p. 266 (ed. Florea Fugariu).

[7] I. Iordan, *Sufixe și etimologii românești. -AR sinonim cu -EAN*, în „Arhiva", XXIX, 1922, p. 429.

[8] *Ibidem*, p. 429—430.

[9] *Ibidem*, p. 430.

Brănișteri, Nucari)[10]. Cea de-a doua funcție este presupusă de autor pe baza toponimelor *Catrinari* (Suceava) < n. pers. *Catrina* (evident în *Catrineștii* din Teleorman), *Rebegari* (Putna) < n.pers. *Rebega* (prezent în *Rebegești* — Ilfov)[11]. El încearcă să demonstreze că *-ari* „local" apare și în condiții în care disimilarea nu este posibilă : *Blăjeri* (Tecuci) < n. loc. *Blaj, Ghiocari* (Tecuci) < n. loc. *Ghiocul* (tot acolo). Funcția personală este explicată ca o evoluție din cea „locală" — situație care ar fi paralelă cu a suf. *-ani (-eni)*.

1.7. Teoria lui I. Iordan este acceptată fără rezerve și în termenii cei mai elogioși de către Ilie Bărbulescu, care îi reproșează lui Pușcariu „abuzul de explicări prin disimilare"[12]. El oferă ca probă a independenței sufixului numele satului *Cotecearii* (Fălciu), cumpărat în 1471 de frații Jurj și Cozma *Coteț* dar — lucru curios — nu-și dă seama că aici este vorba de o funcție personală[13]. Autorul încearcă să lărgească baza comparativă a sufixului, aducînd în discuție patrionimul bulgăresc recent *konjari* „oameni veniți din *Konja*"[14]. Fiind unicul exemplu, el nu era concludent, cu atît mai mult cu cît funcția nu era înregistrată în gramaticile curente ale limbilor slave ; de aceea Iorgu Iordan îl considera mai degrabă un împrumut din albaneză[15].

1.8. Vasile Bogrea revine cu un substanțial articol, în care acceptă (în principiu) tripla funcție a sufixului degajată de Iorgu Iordan, dar fără ca să o poată distinge în fiecare din exemplele pe care le discută ; în plus, el nu crede exclus ca unele toponime să fie antroponime în *-ar* la pl. Așa, de pildă, *Vălari, Albinari, Cremenari, Fusari, Gogoșari*, ar putea fi atît „pluralul unui nume personal sau local", cît și al apelativelor *vălar* „piuar", *albinar* „stupar", *cremenar* „spărgător de piatră", *fusar* „fabricant de fuse", *gogoșar* „sericicultor"[16]. *Ghebari* poate desemna atît pe cei veniți din *Gheba*, cît și pe cei numiți *Gheba* ; *Șotîrcari, Fînacari, Apostari* se pot explica fie din supranumele *Ciotîrcă, Fînacu, Apostu*, fie ca derivate toponimice (există o vale *Apostul* în Dolj), fie din apelativele **fînac* < *fîn*, **apostar* < *apust* = opust (la moară), **ciotîrcar* < *ciotîrcă*. Bogrea conchide că posibilitatea existenței sufixului *-ar(i)* rămîne pur teoretică „în lipsa probei documentare".

1.8.1. În același timp, Bogrea nu este satisfăcut de explicația lui Pușcariu, pe care o desființează pur și simplu printr-o mare bogăție de exemple, culese îndeosebi din documentele oltenești : *Gruiari, Săcuiari* (= Secuiani), *Pisicari* (probabil de la un *Pisică), Ceaușari* < n.pers. *Ceauș, Iarcari* < *Iarca (Iarcu), Groșari* (numele satului alternează cu *Groșani*). Aceste toponime (poate cu excepția lui *Pisicari)* dovedesc în mod incontestabil realitatea sufixului, orice relație cu apelativele fiind exclusă.

1.8.2. Concluzia sa reprezintă un punct de vedere intermediar între ipoteza lui I. Iordan și cea a lui S. Pușcariu. Pe de o parte, el recunoaște

---

[10] I. Iordan, *-AR = -IAN în toponimie*, în „Arhiva", XXX, 1923, p. 104 și 106 nota 2.

[11] *Ibidem*, p. 106.

[12] Ilie Bărbulescu, *Sufixele -ĂȚ, -AR și -AN arătînd originea locală*, în „Arhiva", XXX, 1923, p. 61.

[13] *Ibidem*, p. 62.

[14] *Ibidem*.

[15] I. Iordan, *-AR = -IAN în toponimie*, p. 106. Bg. *konjarî* înseamnă însă „căier, paznic de cai" și cu *acest* înțeles a pătruns în toponimia balcanică (J. Zaimov, *Anciens noms bulgares dans la partie sud de la Péninsule Balkanique*, în ACIEB, VI, p. 401).

[16] V. Bogrea, *În chestia sufixului -AR*, în DR III, 1922—1923, p. 806.

în utilizarea toponimică a sufixului o funcție diferită de cea din sfera apelativelor, iar pe de alta apreciază că ar putea fi vorba de o întrebuințare a lui *-ani* disimilat, extinsă ulterior la toponimele care nu conțin un *-n-* tematic[17]. Extensia sub formă de sufix a unui accident fonetic este, neîndoielnic, o ipoteză de bizareria căreia Bogrea și-a dat seama; de aceea, el „ajustează" interpretarea lui Pușcariu, considerînd că nu se poate vorbi „de disimilare, în sensul presupus de d-sa, ci de substituire pentru evitarea disimilației, ca în cazul ipocoristicelor rusești, care se derivă prin suf. *-eńka* sau *-ečka*, după cum primitivele [= bazele] respective nu conțin sau conțin în tulpină o nazală". Corecția este însă ineficace pentru că *-ečka* nu rezultă din disimilarea lui *-eńka*, ci este un compus independent din sufixele *-ka* + *-ka*[18]. Substituția eufonică nu este altceva decît un schimb de sufixe, ceea ce implică: a) existența unui sufix toponimic *-ar*; b) echivalența lui funcțională cu *-eni*; c) utilizarea lor alternativă după cum tema conține sau nu un *-n-* tematic.

1.8.3. O noutate a articolului este aceea că abordează și numele de persoană terminate în *-ar*, frecvente în documentele cîmpulungene publicate de Stefanelli (*Ruxăndariu*, *Tonigar* etc.), dar fără să sesizeze vreo legătură între acestea și toponimele personale. Dimpotrivă, el apreciază că „sînt nume personale negustorești, de origine levantină (it.-gr.), în care caracterul diminutiv al suf. *-ar* e tot atît de evident ca și-n grecismul *Leondari* = λεοντάρι «leu mic, leuț, leușor»"[19]. Întinderea cunoștințelor lui Bogrea i-a sugerat o asociație prin nimic justificată: acei cîmpulungeni nu aveau nici o legătură cu levantinii, nu erau negustori și, în plus, numele nu erau excepții de la sistemul onomastic al zonei, ci ilustrau o denominație curentă și astăzi. Caracterul lor diminutiv nu poate fi „evident" decît pentru cine are fantezia de a vedea în ele *apelative* grecești sau italiene.

1.9. În urma acestor contribuții, S. Pușcariu revine și el, nuanțîndu-și opinia mai veche în sensul indicat de Bogrea: „Deși, precum au arătat de-atunci alții, nu poate fi vorba propriu-zis de o disimilare, totuși alegerea sufixului *-ar*, cînd la sfîrșitul tulpinei se găsea un *-n-*, nu este întîmplătoare, ci are un rost eufonic"[20]. Exemplele, destul de numeroase, includ însă destule apelative și supranume toponimizate (*bucinar*, *găitănar*, *grenar*, *săpunar* etc.), care nu pot avea o valoare probantă, deoarece ilustrează o funcție lexicală a lui *-ar* în care el nu este sinonim cu *-ean*. Celelalte oferă, pe de o parte, disimilări evidente, pentru că sînt regresive, afectînd tema: *Peștenaru* < *Peștera*, *beclerean* (nu *beclenar* !) < *Beclean*, *ilerean* < *Ileni*[21]; apoi disimilări regresive care

---

[17] *Ibidem*.

[18] Vezi André de Vincenz, *Traité d'anthroponymie houtzoule*, München, 1970, p. 550.

[19] V. Bogrea, *În chestia sufixului -AR*, p. 806, nota 2.

[20] Sextil Pușcariu, *Pe marginea cărților*, în DR VI, 1929—1930, p. 534. Punctul de vedere al lui Pușcariu este reluat de I. Iordan într-un articol relativ recent, dar, printr-un *lapsus memoriae*, este folosit tocmai pentru a combate teoria lui Pușcariu: „S-ar părea, cum a presupus, mi se pare, S. Pușcariu, că avem a face cu o cauză de ordin fonetic. Acest lingvist se gîndea la o disimilație [...] Eu aș invoca, mai degrabă, eufonia" (*Observații cu privire la raporturile dintre toponime și antroponime*, în LR XXIV, 1975, p. 236).

[21] Etimologia primului nume pare a fi fost confecționată de autor, pentru că *peștenari* se numesc cei din *Peștiana* (Ștefan Pașca, *Sufixe care indică apartenența locală*, în DR VII, 1931—1933, p. 160); tot de aici era și un Radu *Peștenaru*, vel pitar la Tîrgu Jiu, de la 1763 (Alexandru Ștefulescu, *Încercare asupra istoriei Tîrgu Jiiului*, București, 1899, p. 128). Pentru al doilea, cf. și Adam *Bettereanu* din Făgăraș, la 1809 (IORGA, S.D. XII, p. 20).

s-ar putea explica, la rigoare, printr-o alternanță de sufixe (*-ari/-eni*) în numele aceleiași localități: *hîrsărean* < *Hîrseni* și *mărginărean* < *Mărgineni* (unde nu este cu totul exclusă alternanța cu *Hîrsari* și *Mărginari*); în sfîrșit, „disimilări ale sufixului": *căpîlnar* < *Căpîlna*, *Comănar* < *Comana*, *Crăsnaru* < *Crasna*. În rezumatul unei comunicări care trebuia susținută la congresul internațional de toponimie din 1938, Pușcariu vorbește de suf. *-ari* cu funcție locală apărut „printr-un fel de disimilare prohibitivă, cînd radicalul cuvîntului conține pe *n*"; exemplele erau *poienari* < *Poieni* și *bușteni* < *Bușteni*[22].

1.10. Teoria lui Pușcariu își află un susținător în persoana lui Ștefan Pașca. După el, suf. *-ari* patrionimic „nu e tocmai rar în românește", dar nu există probe practice pentru explicarea lui altfel decît prin disimilație, deoarece „toate formațiile vii din limba actuală pot fi disimilate din sufixul *-an*"[23]. Poziția lui Pașca este paradoxală, în sensul că îmbină puncte de vedere care se exclud reciproc. Un accident fonetic este strict individualizat, depinzînd în mod absolut de un anumit context sonor în anumite unități lexicale (cînd se generalizează, se vorbește de o „lege"); sufixul este o unitate funcțională, independentă de configurația fonetică a bazei, care îl poate altera (sub forma variantelor), dar nu îl poate selecta sau crea. Prin urmare, ori este vorba de o variantă fonetică a sufixului *-eni*, ori este un sufix autonom.

1.10.1. Pașca se îndoiește de vechimea suf. *-ari*, presupusă de I. Iordan: „ar trebui să-l regăsim în mai multe derivate, în care posibilitatea disimilării sau a asimilării să fie exclusă". El suspectează exemplele lui I. Iordan (*Ghiocari*, *Sicari*) ca apelative toponimizate și nu consideră concludent nici exemplul lui Bărbulescu. Dar materialul bogat al lui Pașca dovedește în mod categoric posibilitatea coexistenței lui *-ean* patrionimic cu o bază conținînd un *-n-*: *arinean*, *bîrsănean*, *copăcenean*, *drăjnean*, *gîrcinean*, *goșmănean*, *iorcănean*, *răzînean*, *surănean*, *zlănean* < *Arini*, *Bîrsanu*, *Copăceni*, *Drajna*, *Gîrcina*, *Goșmani*, *Iorcani*, *Rezina*, *Surani*, *Zlana*[24].

1.10.2. Interesante sînt cazurile de coprezență a lui *-ar* și *-ean* (*colunărean*, *dejănerean*, *poienărean* < *Colun*, *Dejani*, *Poiana*), care, după Pașca, „sînt un indiciu că sufixul *-ar*, cu funcțiunea lui *-an*, e de oarecare vechime în sistemul nostru derivativ"[25]. Într-adevăr, ele par să probeze, pe de o parte, estomparea semnificației patrionimice a suf. *-ari*, iar pe de alta anterioritatea sa față de *-eni*, care îl întărește: [*Colun* > *colunari* > *Colunari* > *colunăreni*] și [*Dej* > *dejani* > *Dejani* > *dejănari* > *Dejănari* > *dejănereni*]. Fenomenul ne apare ca o consecință a echivalenței funcționale dintre numele locului și numele locuitorilor, operantă în vechea toponimie românească[26]: după cum satele putnene *Crucea de Jos* și *de Sus* erau numite uneori *Crucenii de Jos* și *de Sus*[27], satul *Drajna* din Prahova — *Drăjnari*[28], iar *Brebina* (Baia

[22] Sextil Pușcariu, *La dénomination des habitants de localités en roumain (Premier Congrès International de Toponymie et d'Anthroponymie. Actes et Mémoires*, Paris, 1939, p. 248).

[23] Ștefan Pașca, *Sufixe*, p. 159–160.

[24] *Ibidem*, p. 156.

[25] *Ibidem*, p. 160.

[26] Vezi Dragoș Moldovanu, *De l'interpénétration des systèmes toponymiques*, în „Beiträge zur Namenforschung", 1975, nr. 2, p. 157.

[27] CAT. MOLD. II, p. 344 (a. 1644), III, p. 473 (a. 1673).

[28] CAT. Ț. ROM. III, p. 614/615 (a. 1631).

de Aramă — Mehedinți) — *Brebinari*[29], tot astfel primul nume al locuitorilor din *Colun*, acela de *colunari*, a fost considerat un substitut al toponimului *Colunari*, după care s-a simțit nevoia unei forme lipsite de ambiguitate a numelui de locuitori — și aceasta a fost obținută prin adăugarea unui nou sufix. Toate formele intermediare sînt atestate ca supranume: *Colunaru*, *Dejanu* și *Dejenariu*[30].

Un exemplu similar este numele locuitorilor din *Poiana Sibiului*, acela de *poienăreni*, care se raportează la numele mai vechi al satului, atestat pe la 1850, *Poienari*[31]. Tot așa, credem, trebuie să se explice derivatele aromânești menționate de Th. Capidan: *curcearańi/curceari*, *biliṭarańi / biliṭari*, *luncarańi / luncari* < *Corcea*, *Biliṭa*, *Lunca*[32].

1.10.3. Este de remarcat că Pașca evită cu discreție materialul oferit de Bogrea, susținîndu-și teoria doar pe baza exemplificărilor lui I. Iordan și Bărbulescu. Articolul său este conceput polemic, așa încît și generalizările trebuie privite cu rezerva normală în asemenea împrejurări. Reluîndu-și ideile în monografia onomastică a Țării Oltului, el va fi pus în imposibilitatea de a explica supranumele *Desculțar* și *Șofletari*, primul familial, al doilea colectiv, care au în egală măsură un punct de plecare antroponimic[33]. Într-adevăr, primul nu poate fi privit ca un derivat apelativic, iar pe al doilea tradiția locală (verificată documentar de autor) îl raportează la oierii *Șofletea*, din care se trag locuitorii din partea de sus a satului Recea (Făgăraș)[34].

1.11. Interpretarea lui I. Iordan va fi, în schimb, acceptată de A. Graur care, oprindu-se asupra derivatului *ciochinar* „locuitor din *Ciochina*" (Ialomița) notează: „Pare puțin probabil ca *-ar* să provină aici dintr-o disimilație fonetică. Trebuie să admitem mai degrabă că suf. *-ean* a fost înlocuit printr-un alt sufix, pentru a evita repetarea nazalelor"[35].

1.12. După articolul lui Pașca, I. Iordan reia chestiunea, aducînd noi argumente pentru teza proprie. Funcția patrionimică a suf. *-ari* este menținută din latină, printr-un proces similar cu cel petrecut în celelalte zone ale Romaniei. În Peninsula Iberică suf. *-é* (< lat. *-ārius*) formează și el nume ca *senteñé*, *antrasé* „locuitor din *Sentein*, *Antras*"[36]. Sufixul iberic *-aru* ar fi, după Menendez Pidal, un formant prelatin, corespondentul perfect al albanezului *-aro*[37]. I. Iordan completează lista exemplelor românești, dar toate numele conțin un *-n-* tematic:

---

[29] I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești (1800—1850)*, București, 1958, p. 605. Alternanța infirmă explicația dată de I. — A. Candrea, după care *Brebinari* ar fi însemnat „prinzători de castori" (*Raporturi între limbă și cultură*, curs, București, 1929—1930, p. 51).

[30] Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1938, p. 88.

[31] Cf. D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, București, 1946, p. 38—39.

[32] Th. Capidan, *Un suffixe albanais en roumain*, în „Revue Internationale des Études Balkaniques", II, 1936, p. 136.

[33] Ștefan Pașca, *Nume de persoane*, p. 138.

[34] *Ibidem*, p. 223 și 329.

[35] A. Graur, *Notes d'étymologie roumaine*, în BL V, 1937, p. 58.

[36] Iorgu Iordan, *Toponimice*, în BIFR III, 1936, p. 158.

[37] *Ibidem*, p. 159. Și după Antonio Griera, *-ar* este un formant prelatin în numele unor parohii din Pirinei, cum ar fi *Aransar*, *Garexar*, *Munciar*, atestate în secolul al IX-lea (*Les „Rationes Decimarum", sources de valeur considérable pour l'étude de la toponymie*, în *Quatrième Congrès International de Sciences Onomastiques*, Uppsala, 1954, p. 269).

siminicar, vîlcănari < *Siminicea, Vîlcani* ş.a. Deşi îşi menţine opinia asupra bg. *-ar* (un posibil împrumut din rom. sau alb.), îi semnalează prezenţa şi în sîrbocroată : *pûntar, prijecar* < *Punat', Prijeko* — unde are funcţia lui *-janin*[38].

1.13. Doi ani mai tîrziu, I. Iordan completează paralela romanică şi slavă cu patrionime în *-ari* din dialectele italiene şi din limba sîrbă şi oferă un plus de exemple româneşti, avînd aproape toate un *-n-* în bază[39]. El aduce în discuţie şi derivatele aromâneşti menţionate de Capidan (*vărlopar, stropanar, muzakar, şipscar* etc. < *Varlopi, Stropani, Muzakia, Şipsca* etc.), pe care lingvistul clujean, ca şi Puşchilă, le motiva printr-un împrumut de sufix din albaneză[40]. Este clar că, dacă *-ārius* patrionimic latin este moştenit în dacoromână, nu există un motiv serios ca şi acestea să nu se interpreteze ca o continuare a sa. Este concluzia lui A. Philippide, care acceptase întrutotul explicaţia elevului său[41].

1.14. Plecînd de la rezultatele romanistului ieşean, un alt romanist, G. Giuglea, include sufixul în seria „concordanţelor dintre română şi celealte limbi romanice". El se pronunţă ferm împotriva interpretării lui S. Puşcariu, care se resimte de un orizont limitat : „încercarea de a explica un fapt lingvistic mărginindu-ne la limba română nu poate fi suficientă"[42].

1.14.1. Giuglea completează informaţiile lui I. Iordan asupra descendenţilor lui *-ārius* în Spania (> *-ero, -ra*), adăugînd şi domeniul portughez (> *-eiro*). El relevă faptul că lingviştii iberici nu neagă, aşa cum s-a întîmplat la noi, realitatea sufixului în cazurile de *combinare* ale acestuia cu descendenţii lui *-anus* (*Cantillanero* „locuitor din *Cantillana*") sau de coincidenţă între sensul patrionimic şi cel apelativic (*Carbonero* şi *Castañero* înseamnă atît „locuitor din *Carboneras, Castaño*", cît şi „cărbunar" sau „vînzător de castane")[43]. Giuglea crede că „pe teritoriul dacoromân problema se prezintă sub acelaşi aspect ca şi în Iberia" : apelativul *muntari* din M. Apuseni îi desemnează pe locuitorii de la înălţime, ca şi sp. *montero* sau andal. *serrero*; toponimul *Pustari* din zona Aradului înseamnă „cei veniţi din *pustă* (cîmpie)"; antrop. *Băltaru* din j. Alba înseamnă „locuitor de la *Baltă*" ş.a.[44].

1.14.2. Spre deosebire de Paşca sau chiar de I. Iordan, care au evitat pe cît posibil discutarea toponimelor personale, Giuglea se opreşte asupra lor venind cu date verificate de el însuşi. *Coleşari*, n. loc. din com. Roseţi — Ialomiţa, se explică prin numele familiei *Coleşă*; *Berari* (Cluj), *Iosifaru* (Corbeni — Argeş) îi indică pe descendenţii lui *Berea* şi *Iosif*; numele satului *Domnari* (Ocna Sibiului) este pl. direct al numelui *Domnaru* al unei familii

---

[38] Iorgu Iordan, *Toponimice*, p. 158.

[39] Idem, *Notes de toponymie roumaine*, în BL VI, 1938, p. 30—31 (excepţia este n. fam. *Hodorariu* < *Hodora*).

[40] Th. Capidan, *Raporturile albano-române*, în DR II, 1921—1922, p. 457 şi nota 1; idem, *Un suffixe*, p. 135—136; G. Pascu, *Sufixele româneşti*, Bucureşti, 1916, p. 81. Într-un studiu mai vechi (*Die nominalen Suffixe im Aromunischen*, Leipzig, 1908, p. 19), Capidan credea că funcţia patrionimică a lui *-ar* este slavă, nu latinească.

[41] A. Philippide, *Originea românilor*, II, Iaşi, 1927, p. 626.

[42] G. Giuglea, *Coïncidences et concordances entre le roumain et les autres langues romanes*, în LLitt II, 1943, p. 57 şi p. 58 nota 1.

[43] *Ibidem*, p. 58—61.

[44] *Ibidem*, p. 61—62. Trecem peste etimologiile mai puţin sau deloc probabile, cum este *Răşinariu* < **Orăşănari* (p. 63).

de localnici[45]. Este drept că primele două ar putea fi suspectate ca atracții la seria apelativelor *(coleșar* și *berar)*, dar al treilea nu poate fi contestat; ultimul reia un derivat lexical, *domnar* (O. Bîrlea, *Antologie de proză populară epică*, I, București, 1966, p. 375).

1.14.3. Pentru a explica sensul personal al sufixului, Giuglea nu poate oferi nici o paralelă romanică. Mai bine spus, nu recunoaște unele analogii — altfel limpezi — derutat de interpretările nesigure ale unor lingviști străini. Așa de pildă, el crede că toponimele franceze *Crespières* < *Crispius* și *Marcellaire* < *Marcellus*, citate de A. Dauzat, se pot include în categoria patrionimelor (!), deși „sensul nu apare cu claritate"[46]. Or, sensul este obscur numai în această ipoteză, pentru că admițînd o funcție personală a sufixului, formațiile devin ușor de analizat: „domeniile (proprietatea) lui Crispius (Marcellus)". Lipsit de orizont comparativ, lingvistul clujean va încerca o motivare strict românească, neconvingătoare, verificînd involuntar principiul enunțat de el însuși.

După cum *tufarul* este arbustul dezvoltat din trunchiul unei *tufe*, tot astfel, crede Giuglea, *Iosifaru* este un membru al familiei *Iosif*. Pentru că toponimele *Tufari* și *Urzicari* desemnau și locul unde cresc *tufe* și *urzici*, s-a produs o confuzie în mintea poporului între valoarea colectivă și cea locală a sufixului, care i-a permis lui *-ean* să-l sub planteze în funcția „locală"[47]. În fapt, sensul onomastic al suf. *-ar* nu poate fi corelat cu funcțiile sale lexicale cunoscute: *tufarul* trebuie încadrat în seria numelor de plante date pe bază de similitudine, indicînd copacul nedezvoltat, asemenea unei *tufe*[48]. Funcția colectivă *(afinariu, feregar, rugar, smidar, răchițar, murar, lespedar, pietrar, pesăcar* etc. = „loc cu afine, cu ferigi, cu rugi, cu smidă, cu răchiți, cu mure, cu lespede, cu piatră, cu nisip etc.") este și ea departe de a putea evolua spre aceea de filiație. Prin urmare, dacă este adevărat că punctul de plecare al dezvoltării semantice a sufixului a fost ideea de apartenență în sens larg, apartenența familială nu a putut fi demonstrată de asociația lui Giuglea.

1.14.4. Concluzia lui Giuglea este că „funcția toponimică și patrionimică *(gentilice*, în fr.) a lui *-ārius* persistă în ariile laterale (Iberia, Dacia). Aceasta probează că acest sufix este de proveniență latină vulgară: concluzie întărită și mai mult de conservarea fenomenului în Sardinia, care constituie o arie izolată"[49]. Cercetările mai noi au infirmat însă și această aplicație a principiilor neolingvistice. Sintetizînd rezultatele, Carlo Tagliavini constată că sufixul etnonimic *-ārius* „este prezent în toate regiunile, din Piemont în Sicilia și Sardinia"[50]. Nu mai poate fi vorba, deci, nici de arii laterale, nici de arie izolată.

---

[45] *Ibidem*, p. 62—63. Un Pătru *Domnar(i)ul* este menționat într-un act ardelean de la 1601—1602 (IORGA, S.D. IV, p. 15), iar un Ion *Coleșa* din Dridif la 1658 (Valer Literat și Martin Járay, *„Vizite" calvinești la preoții români din Țara Făgărașului*, în AIIN VII, 1936—1938, p. 600); cf. CDO, p. 118.

[46] G. Giuglea, *op. cit.*, p. 59, nota 2.

[47] *Ibidem*, p. 64.

[48] Elena Ciobanu, *Categoriile semantice create de sufixul -AR în limba română*, în SMFC III, p. 148.

[49] G. Giuglea, *Coïncidences*, p. 64.

[50] Carlo Tagliavini, *Gli etnici italiani*, în *VII Congresso internazionale di scienze onomastiche. Atti e memorie*, III, Florența, 1963, p. 498. Vezi și Nino Lamboglia, *Toponomastica dei comuni di Alassio e Laigueglia*, Albenga, 1938, p. 12 (în toponimia din Liguria); Giandomenico Serra, *Sulla continuità dell'onomastica latina-romanza nei nomi propri canavesani (e piemon-*

1.15. În marea sa monografie a toponimiei românești, I. Iordan îi consacră sufixului *-ari* un întreg capitol, axat exclusiv pe funcția sa patrionimică. Puține sînt, totuși, numele imune la explicația prin disimilare și care să nu fie suspectate, cel puțin în principiu, ca apelative toponimizate sau ca toponime personale. *Blăjerii* (Galați) ar fi, „după tradiție", originari din *Blaj*[52], dar mai aproape de adevăr pare explicația lui I. — A. Candrea, de la un n. pers. (frecvent în Moldova) *Blaj*[53]. Atestat la 1448 în forma *Blajari*[54], satul este prea vechi pentru a-i conferi tradiției o bază istorică reală[55]; pe de altă parte, alternarea formelor în *-eri*[56] nu numai cu variante în *-eni (Blăjeni)*[57], dar și în *-ești (Blăgești)*[58] în numele localității, indică o bază *Blag-*, aceeași ca în *Blăgești* — Bacău, care alternează cu *Blăjești*[59]. În *Focșari* și *Roșcari* (R. Sărat), autorul însuși recunoaște caracterul personal al sufixului, dar consideră numele ca fiind pur întîmplătoare: ele ar rezulta dintr-o substituție a suf. *-ani*, motivată de dorința de a evita omonimia cu numele orașului *Focșani* și al satelor *Roșcani* din Moldova. Oricum, I. Iordan crede că funcția personală se justifică în același fel ca și cea a suf. *-ani(-eni)*, printr-o evoluție din cea „locală"[60].

Dar asemenea substituții de sufixe pentru a evita omonimia nu sînt probate, cel puțin pînă acum, în toponimia românească; de obicei se adăuga la unul din nume un element suplimentar, creîndu-se perechi opozitive. Omonimia nu incomoda cîtuși de puțin cînd localitățile se aflau în ocoale (plaiuri) sau în ținuturi (județe) diferite și în nici un caz nu era operantă cînd ele se aflau în țări diferite. Dar chiar așa stînd lucrurile, este limpede că substituția nu putea fi arbitrară, ci presupunea cu necesitate conștiința funcției personale a lui *-ari*. De altfel, *Dicționarul geografic* menționează că primul sat a fost înființat de către *răzeșii Focșari*; prin urmare numele colectiv în *-ari* l-a precedat pe cel de localitate și, deci, baza însăși a omonimiei se pierde.

---

tesi), în DR IV, 1926, p. 551, nota 1: reflexe venete ale lui *-arius (-aro, -ar, -èro, -er)* patrionimic, de ex. *friularo* „friulan", *Foneri, Ronzoneri, Vazzolèr* „locuitori din *Fondo, Ronzone, Vazzola*" ș.a.

[51] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 412—416.

[52] Cf. V. Bogrea, *Recenzie*, în AIIN I, 1921—1922, p. 386.

[53] I. A. Candrea, *Introducere în studiul toponimiei, cu privire specială asupra toponimiei Olteniei și Bănatului*, curs, București, 1927—1928, p. 159. Cf. și CDO, p. 173.

[54] DIR, A, XIV—XV, I, p. 229.

[55] Explicația dată de I. Iordan a fost acceptată însă de C. Racoviță (*Migrațiuni din Ardeal peste Carpați în lumina toponimiei*, în „Geopolitica și geoistoria", II, 1942, p. 71) și C. Cihodaru (*Începuturile vieții orășenești în Iași*, în AUI (Ist) XVII_1, 1971, p. 41). Istoricul ieșean încearcă, fără succes (după părerea noastră), să aducă probe din domeniul toponimiei pentru a documenta teza emigrărilor transilvănene timpurii în Moldova. În *Observații cu privire la procesul de formare și de consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI—XIV*, II (AIIA XVII, 1980, p. 120), alături de *Blăjeri* figurează ca dovezi ale unui „rotacism" de origine maramureșeană numele satelor *Coteciari* și *Ghindușari*; acestea își pierd valoarea dacă vedem în *-ari* un sufix personal, cu atît mai mult cu cît documentele atestă și bazele antroponimice (*Cotet* și *Ghenghea*).

[56] DIR, A, XVII—V, p. 322 (a. 1625), CAT. MOLD. II, p. 248 (a. 1636), IV, p. 191 (a. 1684).

[57] DIR, A, XVI—III, p. 178 (a. 1581), CAT. MOLD. II, p. 44 și 248 (a. 1623, 1636), IV, p. 162, 352 (a. 1681, 1693).

[58] Const. Solomon și C. A. Stoide, *Documente tecucene*, I, Bîrlad, 1938, p. 42 (a. 1690).

[59] DIR, A, XIV—XV—I, p. 132 (a. 1436), XVI—III, p. 131 (a. 1595). Un *Blăgari* apare ca sat pe moșia mănăstirii Izvorani, lîngă Ciocănești — Buzău (CAT. Ț. ROM. II, p. 421, a. 1617); la 1631 el este numit *Oblegari* (DRH, B, XXIII, p. 371).

[60] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 415.

1.16. Referindu-se în trecere la funcția patrionimică a sufixului, Ecaterina Ionașcu, actualizează poziția contradictorie a lui Pașca, admițînd că „*-ar* îl poate înlocui pe *-ean* numai în cazul cînd tema cuvîntului de bază cuprinde ea însăși sufixul *-ean* (sub forma de plural *-eni)* sau se termină în *-n*“[61]. Exemplele autoarei *(bușlenar* și *poienar)* nu sînt cele mai potrivite, iar afirmația că „foarte rare sînt derivatele de la nume proprii“[62] dovedește o necunoaștere a bibliografiei problemei.

1.17. Studiind onomastica din Valea Jiului, Al. Cristureanu semnalează nume ca *Ploștinar*, *Poienar*, pe care le analizează (acceptînd punctul de vedere al lui I. Iordan) ca derivate cu sufix patrionimic[63]. El remarcă însă că, uneori, *-ar* indică și descendența familială (de pildă, în *Georginar)* — constatare cu atît mai importantă cu cît rezultă dintr-o anchetă la fața locului. Autorul este convins de originea sa latină, dar nu-i explică funcția[64].

1.18. Vechea teză a lui Pușcariu este reluată de către Al. Graur, care, de astădată, îl consideră pe *-ari* o variantă a lui *-ani*[65]. „S-a putut crede, scrie d-sa, că e vorba de sufixul *-ar(i)*, din lat. *-ārius*, pe care îl avem în cuvinte ca *morar* etc., dar a fost fără îndoială o greșeală, căci toate exemplele pe care le întîlnim au un *-n* înainte de sufix, ceea ce înseamnă că *-ar* este rezultatul unei disimilări : *n-n* devine *n-r*“ [66]. El consideră că exemplele fără *-n-* tematic sînt apelative toponimizate : *Broscari* sînt „cei care prind broaște“, iar *Ciorari* „cei care se țin după ciori“ (unde *-ar* are funcția obișnuită din limba comună)[67].

1.18.1. Afirmația categorică a lui Al. Graur, ca și siguranța sa în „tranșarea“ chestiunii surprind cu atît mai mult cu cît autorul nu depune efortul de a analiza totalitatea numelor de locuri și de locuitori aduse deja în discuție, ci se limitează la două exemple care, nici ele, nu sînt probate *în fapt*. „Aparentele excepții [de la explicația prin disimilare], scrie Al. Graur, au fost eliminate de Pașca“ [68]. Or, am văzut deja, „eliminarea“ consta, pe de o parte, din *supoziția* că punctul de plecare al toponimelor în discuție era apelativic, iar pe de alta din ignorarea voită a materialului lui Bogrea. Ceva mai mult, Pașca însuși își mărturisea neputința de a înțelege unele nume prin propria sa teorie.

Dacă explicațiile ipotetice nu pot avea o pondere serioasă într-o chestiune disputată, nu e mai puțin adevărat că ele nu pot fi respinse *pe acest* considerent. Este posibil ca *Vălari*, de pildă, să reprezinte atît apelativul *vălari* „dîrstari“, cît și patrionimul *vălari* „cei de pe vale (sau din Valea X)“ ; dar din necunoașterea bazei de derivare reale nu se poate conchide că ultima posibilitate este nefundată. „Ceea ce nu este decît verosimil, susținea Des-

---

[61] Ecaterina Ionașcu. *Sufixele -AR și -AȘ la numele de agent*, în SMFC. I, p. 80.

[62] *Ibidem*, p. 79. Și după Eugenia Contraș și Magdalena Popescu-Marin, sufixul *-ar* este pur lexical *(La suffixation dans le roumain des XVIe — XVIIIe siècles*, în RRL XII, 1967, p. 400).

[63] Al. Cristureanu, *Derivarea cu sufixe a numelor de familie din Valea Jiului*, în CL VI, 1961, p. 172.

[64] *Ibidem*, p. 174.

[65] Al. Graur, *Nume de locuri*, București, 1972, p. 70.

[66] *Ibidem*, p. 119.

[67] *Ibidem*.

[68] Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 119.

cartes, trebuie considerat aproape fals" — dar metoda sa este inoperantă în știință. Într-adevăr, ancheta probează faptul că locuitorii din *Valea Dîljii* (Hațeg) se numesc *vălari* — ceea ce schimbă cu totul ecuația toponimică[69]; în acest mod se clarifică și antonimul *delari* din aceeași zonă.

1.18.2. Al doilea argument adus de Al. Graur, tot pe baza studiilor lui Pașca, este acela că „disimilarea" se încadrează într-o serie de procedee care tind să evite repetarea lui *-n-* tematic. Așa este „haplologia" : de la numele de localități *Iacobeni, Mihăileni, Hîrseni, Ileni, Spineni* și *Urziceni* s-au format supranumele (devenite nume de familie) *Iacobeanu, Mihăileanu, Hîrseanu, Ileanu, Spineanu* și *Urziceanu*, iar nu *Iacobeneanu, Mihăilăneanu, Hîrseneanu* etc., cum ar fi fost „corect" după regulile de derivare[70]. Situîndu-se în perspectiva sincronică a normei, autorul o substituie sistemului derivativ românesc ; de aici explicația prin accidente fonetice a sistemului vechi de derivare, care își avea propriile sale legi și care *este încă popular*, nefiind eliminat decît în parte.

În condițiile în care numele locului era identic cu cel al locuitorilor, el servea în mod nemijlocit ca patrionim. *Mihăilenii* nu erau numai „tîrgul (teritoriul) lui Mihail [Sturza]", ci și „tîrgoveții" lui ; fiecare individ era un *mihăilean*. Locuitorii din *Șindilari* (sau *Șindrilari*, com. Reghiu — Vrancea) se numeau tot *șindilari*, iar nu *șindrilăreni* ca astăzi, după cum rezultă dintr-un document din 1756 : „venind *șindilarii* și cu vrînčenii înaintea noastră, [. . .]"[71] ; tot astfel, locuitorii din *Iacobeni* (Suceava) se numeau, la 1765, *ecobenii*, iar nu *iacobenari* ca acum[72]. Dealtfel, tradiția populară mai menține încă identitatea formală : locuitorii din *Boșteni, Leheceni, Proscureni, Triteni, Voivodeni* se numesc (la sg.) *boștean, davidean, lehecean, proscurean, tritean, voivodean*[73]. Numai după ce semnul toponimic a devenit monovalent, a apărut necesitatea creării de patrionime cu sufixe specializate, de tipul *Munteneanu, Olteneanu* < *Munteni, Olteni*.

Pentru aceste din urmă nume, Al. Graur oferă o explicație la fel de personală ca și cea prin haplologie : ele ar fi „fabricate greșit, de oameni care au ținut să-și schimbe numele, dar nu au avut curajul să treacă direct la *Munteanu, Olteanu*, pentru ca să nu se expună unei opoziții din partea celor care purtau dinainte acest nume"[74]. Or, formațiile nu sînt singulare ; chiar Pașca citase, cum am văzut, supranume de acest gen, la care se pot adăuga : *Glodeneni*[75], *hîrțovineni* < *Hîrșoveni (Vaslui)*, *prisăcăneni, sodomeneni, zaboloteneni* < *Prisăcani, Sadomeni, Zaboloteni (Iași)*, *orășeneni, soroceneni* < *Orășeni, Soroceni (Boloșani)*.

---

[69] G. Giuglea, M. Homorodean, I. Stan, *Toponimia comunei Rîu de Mori (Țara Hațegului)*, în FD V, 1963, p. 60. Aceeași explicație pentru *Valea cu Apă* din Oltenia, sat numit în documentele medievale *Vălari* (vezi Radu Sp. Popescu, *Însemnări de toponimie istorică*, în LR XXVII, 1978, p. 309).

[70] Al. Graur, *Nume de persoane*, p. 119. Asupra acestor „abateri" atrăsese atenția și Șt. Pașca *(Nume de persoane*, p. 141).

[71] C. D. Constantinescu-Mircești și H. H. Stahl, *Documente vrîncene. Cărți domnești, hotărnicii, răvașe și izvoade*, București, 1929, p. 17.

[72] Dragoș Moldovanu, *op. cit.*, p. 158.

[73] Șt. Pașca, *Sufixe care indică apartenența locală*, p. 157.

[74] Al. Graur, *Nume de persoane*, p. 119.

[75] Parte a satului Bărbunceștí, com. Grăjdana — Buzău (MDG).

1.18.3. Al treilea argument al lui Al. Graur este, de astădată, mai serios. Este vorba de disimilarea lui *-n-* tematic, discutată deja de Pușcariu și Pașca, fenomen care nu poate fi contestat[76]. Vom observa, totuși, că exemplele adunate nu ajung pînă la cinci — fapt care ne întărește convingerea că este vorba de un accident fonetic și, lucru important, subliniază implicit caracterul *diferit* al finalei *-ari*, care are o frecvență destul de ridicată.

1.19. Deși după lucrările lui Al. Graur au apărut mai multe articole de lexicologie și toponimie românească, nimeni nu i-a mai reluat opinia; dimpotrivă, teza lui I. Iordan a fost frecvent utilizată, fie pentru a explica denumiri apărute în anchete, fie în lucrări de sinteză[77].

1.19.1. Dintre acestea din urmă, important este un studiu al Mariei Iliescu, consacrat unei paralele romanice între descendenții sufixului latinesc *-ārius*. Una din funcțiile relevate este aceea de a crea „derivate lexicale de proveniență": *colibar* „locuitor în *colibă*", *bădenar* „originar din *Bădeni*", *orădar* „vînt dinspre *Oradea*", similare cu ital. dial. *fioraio* „locuitor din *Santo Fiore*", *abetonaro* „locuitor din *Abetone*", *catrinaro* „locuitor din *Santa Caterina*" [78].

1.19.2 De sufixul *-ari* s-a ocupat și Gh. Bolocan, în două articole cu tentă teoretică afirmată[79]. După părerea sa, toponimele în *-ari* sînt formate, ca și cele în *-ești*, „de la un nume comun și anume numele de grup format la rîndul lui dintr-un adjectiv [...] provenit dintr-un nume de persoană": *Popești — Popescari*, *Vlădești — Vlădari*, *Catrinești — Catrinari*, *Tănășești — Tănăsari*. Un al doilea tip este acela al „numelui de grup cu sens de apartenență sau de localizare": *Văleni — Vălari*, *Grueni — Gruiari*, *Munteni — Muntari*. Ambele serii „au la bază nu un nume de persoană sau un nume de loc, ci un cuvînt comun". Al treilea tip este al toponimelor provenite din nume de ocupații, tot prin intermediul fazei de „nume de grup" (*Grădinari*, *Zlătari* etc.), dar care, ca și precedentele, „poate fi format și de la nume de persoane: *Grădinaru*, *Tănăsaru*, *Muntaru*".

După cum se observă, Gh. Bolocan reia tripartiția operată de I. Iordan la nivelul posibilităților; dar, întrucît „problema ar putea fi rezolvată numai pe baza unei anchete asupra numelor de locuitori", nu dispune de mijloacele necesare pentru a o demonstra. „În cele mai multe cazuri, recunoaște el, este dificil, dacă nu imposibil, să decidem care este soluția concretă". Căutînd o formulă valabilă pentru ansamblul numelor din *Dicționarul toponimic Românie*i, fără eforturi speciale de documentare pe teren sau în arhive, Gh. Bolocan o află în transferarea problemei unui alt domeniu, acela al lexicologiei: „referirea la numele de grup este corectă și comodă".

Așadar, noutatea pe care o aduc articolele respective este aceea că „numele de grup" sînt *nume comune*, indiferent dacă la baza lor stau apelative (*grădinari*, *gruiari*) sau nume de persoană (*tănăsari*), iar aceste nume comune

---

[76] Al. Graur, *Nume de persoane*, p. 119.

[77] Vezi, de pildă, Virgil Nestorescu, *Aspecte ale formării cuvintelor în limba română veche (sec. XIV—XVI)*. II. *Derivarea cu sufixe*, în SCL XXVII, 1976, p. 494, pentru care *-ari* este cu valoare „locală" în *Cringari*, *Broscari*, *Viezurari*.

[78] Maria Iliescu, *Structura semantică a urmașilor sufixului latinesc -ARIUS, -ARIA, -ARIUM în română și în italiană*, în SCL XXVIII, 1977, p. 604 și 606.

[79] Gh. Bolocan, *Stratificarea în toponimie*, în LR XXIV, 1975, p. 584 și *Categoria „nume de grup" în toponimie*, în LR XXV, 1976, p. 97—98.

sînt explicația însăși (etimologia) a numelor proprii corespunzătoare : *Tănăsari*, sat, de la numele de grup *tănăsari*. Problema etimologiei devine dintr-odată foarte simplă, reducîndu-se la a scrie cu literă mică un nume de localitate. Dar ce înseamnă apelativul *tănăsari* ? — iată un amănunt pe care nu-l lămuresc dicționarele și care nu-i reține atenția autorului. În fapt, *tănăsari* înseamnă, pentru localnici, „cei care locuiesc în satul *Tănăsari*", după cum *bezari, chiricari, creciunari* (cu sg. un *bezar*, un *chiricar*, un *creciunar*) înseamnă „locuitorii cătunelor *Bezari, Chiricari, Crăciunari*" (Vrancea)[80]. Judecată în plan sincronic, explicația lui Gh. Bolocan are avantajele și dezavantajele cercului vicios, fiind numai „comodă", dar nu și „corectă".

S-ar putea obiecta că această explicație nu este atacabilă în atîtea alte cazuri în care numele locuitorilor s-a diferențiat de numele locului printr-un sufix suplimentar, ca în *colunăreni, bodești, stulpicăneni* față de *Colunari, Bodești, Stulpicani* ; dar prima situație este și cea veche, menținută din faza în care *nomina loci* și *nomina collectiva* alcătuiau aspectele indisolubil legate ale unităților denominative, diferențiindu-se doar prin mijloace contextuale. Pe de altă parte, încercarea de a raporta numele de grup cu bază antroponimică la formații adjectivale (de tipul : *Cracul bunesc>buneștii>Bunești*) este lipsită de suport : derivatele adjectivale cu sufixul *-ar* sînt extrem de puține[81] și provin mai degrabă din utilizarea adjectivală a unor substantive. Dacă există un numitor comun între toponimele personale în *-ești* și cele în *-ari*, el nu poate fi căutat aici[82].

1.20. Este clar că problema sufixului *-ari* nu și-a găsit încă, în pofida unor prețioase precizări de amănunt, o soluție de ansamblu convingătoare, tocmai datorită absenței unei baze documentare, care să înlocuiască supozițiile prin explicații reale. Firește, nu avem posibilitatea de a propune soluții etimologice pentru toate toponimele deja semnalate, sau pentru multe altele pe care le-am găsit noi înșine ; dar un număr de analize sigure va putea contura un sistem formativ, separînd certitudinea de ipoteză.

2. [*Reflexe toponimice ale funcțiilor lexicale*] — Dacă eliminăm din discuție toponimele în *-ari* neromânești sau suspecte (cum este *Fică̆tari* — Timiș, atestat la 1320 în forma *Fyghatar*, ce pare a fi un compus maghiar cu *-határ* „hotar")[83], se degajă o primă grupare de toponime, care au la bază formații lexicale sau supranume la plural.

2.1. S-a vorbit despre *-ārius* latin ca despre un „sufix caracteristic profesional"[84], cu reflexe bogate în toponimia și antroponimia romanică medievală. Numele de acest fel sînt bine reprezentate în toponimia urbană românească, marcînd procesul de apariție și dezvoltare a breslelor. Le vom

[80] După ancheta făcută de noi, în anul 1979, la Nereju (Vrancea), împreună cu prof. univ. V. Arvinte și prof. Gabriela Macovei.

[81] Vezi G. Pascu, *Sufixele*, p. 86—87 și Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*[2], București, 1956, p. 343. Deși adjectival la origine, *-arius* s-a folosit cu o funcție preponderent substantivală în latina tîrzie și în limbile romanice (Erik Staaff, *Le suffixe* -arius *dans les langues romanes*, Uppsala, 1896, p. 1).

[82] Vezi Dragoș Moldovanu, *De l'interpénétration*, p. 161.

[83] I. Pătruț, *Studii de limbă română și slavistică*, Cluj, 1974, p. 220—221.

[84] Giandomenico Serra, *Aspetti e problemi d'ordine sociale evocati dalla terminologia professionale del medioevo italiano relativa a voci neolatine corradicali con la voce latina „Mercator"*, în *Quatrième Congrès*, p. 484.

ilustra printr-o serie de nume de străzi și de cartiere, utilizînd ca sursă principală (pe lîngă o serie de monografii și documente), datele unei anchete indirecte efectuate de noi în 1969 asupra nomenclaturii urbane din România : *Aparilor*(Iși), *În Arcari*(Iși), *Aurarilor*(Sib), *Bărbierilor*(Buc, Sib), *Bătușarilor*(CuA), *Birjarilor*(Buc), *Blănarilor*(Bot, Buc, Clj, Iși, Sib), *Blidarilor* (Buc), *Bogasierilor*(Buc), *Brutarilor*(Buc, Clj, SaM, Sib), *Butarilor*(Buc), *Căldărarilor*(Buc, Gal), *Cărămidarilor* (Ard, BaM, Bot, Bră, Buc, Buz, Căl, Clj, Con, Dej, Giu, Iși, Ord, RîS, SaM, Slo, Suc, TgN, VăM)sau *Cărămizarilor*(Dră), *Cărbunarilor*(Buc), *Cimpoierilor*(Buc), *Cizmarilor*(OdS, Tur, VăM), *Clopotarilor*(Buc, Giu), *Cojocarilor*(Bră, Buc, Cra, Med, OdS, Oră, Sib, Sig, Tec), *Cositorarilor*(Sig), *Coșarilor*(Pit, Răd), *Covrigarilor*(Ord), *Curelarilor*(Iși, ClM), *Doboșarilor*(Bot, Făl), *Dogarilor*(Ard, Bis, Bră, Buc, Făl, Răd, Sib, TgN), *Dubălarilor*(Bot, Clj, Iși), *Făcliarilor*(Iși), *Făinarilor*(Buc), *Făurarilor*(Buc), *Fierarilor*(Buc, ClM, Cod, CpM, Grl, Răd, ȘiS, TgF, TgN, TgS), *Franzelarilor*(Buc), *Funarilor*(Sib), *Găitănarilor*(Buc), *Humarilor*(Iși), *Ișlicarilor* (Buc), *Lăptarilor*(Buc), *Lemnarilor*(Buc, Gal), *Lopătarilor*(Gal), *Măcelarilor*(Bră, Buc, Clj, Iși, OcM, Ord, Răd, Sib), *Mămularilor*(Buc), *Mărgăritarilor*(Buc, Clj, Tim), *Mărgelarilor*(Buc), *Măsarilor*(Sib), *Mătăsarilor*(Ard, Buc, Tim), *Măturarilor*(Buc), *Meșteșugarilor*(Ord), *Miţarilor*(Buc), *Morarilor*(Buc, Clj, Tim), *Nisiparilor*(BaM, Buc), *Olarilor*(BaM, BaS, Bra, Buc, CuA, Iși, Ord, Răd, Sib, TgN, Zal), *Oloierilor*(Răd), *Orzarilor*(Buc), *Parchetarilor*(Rup), *Pălărierilor*(Făg, Răd), *Pielarilor*(Buc, Iși, Sib), *Pieptănarilor*(Buc, TgF), *Pietrarilor*(BaM, Făl, Ord, Răd, Sib), *Pitarilor*(Răd), *Pînzarilor*(Buc, Sib), *Podarilor*(Cra), *Postăvarilor*(Bra, Sib), *Potcapierilor*(Buc), *Potcovarilor*(Buc, Iși, Pit), *Putinarilor*(Bra), *La Rachieri*(Buc), *Rotarilor*(Ard, Buc, Hun, Sib), *Săidăcarilor*(Buc), *Săpunarilor*(Buc, Sib), *Sărarilor*(Cra), *Scîndurarilor*(Con), *Scorţarilor*(Buc, Clj), *Sitarilor*(Clj, CrS, Răd), *Sobarilor*(Clj), *Sticlarilor*(Buc, Tur), *Stolerilor*(Bot), *Surlarilor*(Iși), *Șelarilor*(Ard, Buc, Giu, Sib), *Șepcarilor*(Buc), *Tăbăcarilor*(Abr, Băi, Bră, Buc, Buz, Car, Clj, Făg, Foc, Med, OdS, Ord, Pet, Sig, Suc, TgN, TgO, VăM), *Tălpălarilor*(Iși), *Tîmplarilor*(BaM, Bra, Bră, Clj, Răd, Sig, TgM), *Trăistarilor*(Cra, VăM), *Tutunarilor*(Buc), *Ţiglarilor*(Ord, Sib), *Ulierilor*(Buc), *Vărarilor*(Grg), *Viesparilor*(Buc), *Zăbunarilor*(Buc), *Zidarilor*(Bră, Buc, Cov, Dum, Hși, Iși, RîS, Sib, Tur)[85].

Astfel de nume sînt prezente și în mediul rural, marcînd apariţia unor „sate specializate". Așa, de ex., *Funiiari*(Ilfov) denotă prezenţa unor împle-

[85] Nu am separat formaţiile moștenite din latină de derivatele propriu-zise (operaţie greu de făcut pentru unele, de ex. *fierari*) și nu am inclus unele creaţii recente, ca *Vagonetarilor*, (BaM), *Cocsarilor* (Hun) etc. Unele pot fi toponime personale ; astfel, *Nisiparilor* (Buc.) poate fi pl. supranumelui *Nisiparul* (în lista patentarilor bucureșteni de la 1832 sînt două persoane venite din *Nisipuri* — Dîmbovița, Dumitru Grecu și fiul lui, Ianache, cf. Emil Virtosu Horia Oprescu, *Începuturi edilitare*, București, 1936, p. 157, 170). Cîteva nume nu sînt înregistrate în principalele dicţionare : *mărgăritar* „bijutier" (de la *mărgărit* „perlă"), *scorţar* „ţesător" (de la *scoarţă* „covor"), *ulier* și *viespar* „albinar, prisăcar" (de la *uleiu* „știubei" și *viespe*, explicaţie dată de George Costescu, *Bucureștii vechiului regat*, București, 1944, p. 36 nota 67). Abrevierile : *Abr* = Abrud, *Ard* = Arad, *BaM* = Baia Mare, *BaS* = Baia Sprie, *Băi* = = Băileşti, *Bis* = Bistriţa, *Bot* = Botoșani, *Bra* = Brașov, *Bră* = Brăila, *Buc* = București, *Buz* = Buzău, *Car* = Carei, *Căl* = Călăraşi, *Clj* = Cluj, *ClM* = Cîmpulung-Muscel, *Cod* = = Codlea, *Con* = Constanţa, *Cov* = Covasna, *CpM* = Copșa Mică, *Cra* = Craiova, *CrS* = Crișturul Secuiesc, *CuA* = Curtea de Argeș, *Dră* = Drăgășani, *Dum* = Dumbrăveni, *Făg* = Făgăraș, *Făl* = Fălticeni, *Foc* = Focșani, *Gal* = Galaţi, *Giu* = Giurgiu, *Grg* = Gheorghieni, *Grl* = Gher-

titori de funii : la 1836, Mehmet din Măcin scrie că „la satul Funiiari, sud Ilfov, am dat pă la rumâni bani dă atîta vreme, cu zapis, ca să-m facă otgoane dă năvoade“ [86]. Numărul acestora este, însă, cu mult mai mic decît se crede : în listele oferite de Nicolae Dunăre sînt numai două coincidențe între numele satelor și cel al meseriei practicate, *Olari* și *Pietrari* din Muntenia[87].

Dacă la nivelul unităților urbane nomenclatura secundează în mod firesc extinderea nucleelor orășenești, fără a afecta numele însuși al localității, care rămîne același, tot astfel nici specializarea populației rurale nu a putut determina schimbarea numelui vechi al satului, ci s-a repercutat asupra „toponimiei minore“ de pe teritoriul său. Spre deosebire de numele de sate de la nume de profesiuni nespecializate, care pot fi foarte vechi (*Podari*, *Păscari* etc.), cele care au aparența numelor de meserii au mai multe șanse să fie toponime personale, mai ales dacă sînt anterioare veacului al XVIII-lea. Astfel, *Portari*(Zăpodeni—Vaslui) nu are nici o legătură cu meșterii care lucrează porți, cum credea I. Iordan, ci este un toponim personal provenit de la un supranume : satul Brudureștii, „unde este casa“ lui Oană *Portariul*, i-a fost dat acestuia de către domn la 1438 ; o jumătate de secol mai tîrziu, el se numea *Portari*[88]. Fără o verificare documentară, toponimele de acest gen nu pot face dovada extinderii în timp și în spațiu a unui meșteșug, cum au crezut (și mai cred) unii istorici, geografi, etnografi sau lingviști.

O profesiune nespecializată, însă, poate antrena mai ușor populația unui sat, ducînd la schimbarea numelui acestuia. Este cazul satului *Gogoșari* (Ilfov), fost Cacaleți, care și-a schimbat numele, în veacul al XIX-lea, odată cu extinderea îndeletnicirii de sericicultori a locuitorilor săi[89].

2.2. Dată fiind frecvența excepțională a sufixului *-ar* în antroponimia românească, este normal ca și numele de locuri de la supranume formate cu ajutorul său să aibă o pondere deosebită în toponimie. Un act de la 1834 îi menționează pe Ioan *Cîrjaru* și pe Stan *Cîrjaru* din satul *Cîrjari* (Vîlcănești—Prahova)[90]. Satul *Blidari* (Dumitrești—Vrancea) și-a luat numele de la una din familiile cele mai răspîndite aici, *Blidaru* ; o spiță a acesteia, întocmită pe la 1824, pomenea (în ordinea ascendenței) pe Ion sin Manea *Blidaru l*, Stoica *Blidarul*, Dragomir *Blidar*[91]. Un Apostol *Blidaru*, fiul lui Eftimie

---

la, *Hși* = Huși, *Hun* = Hunedoara, *Iși* = Iași, *Med* = Mediaș, *OcM* = Ocna Mureșului, *OdS* = Odorheiul Secuiesc, *Oră* = Orăștie, *Ord* = Oradea, *Pet* = Petroșani, *Pit* = Pitești, *Răd* = = Rădăuți, *RiS* = Rîmnicu Sărat, *Rup* = Rupea, *SaM* = Satu Mare, *Sib* = Sibiu, *Sig* = = Sighișoara, *Slo* = Slobozia, *Suc* = Suceava, *ȘiS* = Șimleul Silvaniei, *Te* = Tecuci, *TgF* = = Tîrgu Frumos, *TgM* = Tîrgu Mureș, *TgN* = Tîrgu Neamț, *TgO* = Tîrgu Ocna, *TgS* = = Tîrgu Secuiesc, *Tim* = Timișoara, *Tur* = Turda, *VăM* = Vălenii de Munte, *Zal* = Zalău.

[86] I. Cojocaru, *op. cit.*, p. 459.

[87] Nicolae Dunăre, *Răspîndirea satelor specializate în meșteșuguri populare pe teritoriul României*, în „Cibinium“, 1967–1968.

[88] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 229 și nota 2. Autorul se gîndește și la funcția de portar din Moldova, dar nu insistă asupra acestei ipoteze ; oricum, referința se face tot la un nume de ocupație. Vezi însă DRH, A, I, p. 269, III, p. 282 (ante 1495). În condițiile sistemului de nume unice, numele de ranguri funcționau ca supranume.

[89] P. S. Antonescu-Remuși, *Dicționar geografic al județului Vlașca*, București, 1890, p. 170–171.

[90] IORGA, S. D. XXV, p. 376. I. Iordan îl explică prin numele de agent neatestat *cîrjar* „cel ce face cîrji“ (*Toponimia românească*, p. 225).

[91] George Tatulescu, *O așezare de moșneni : Dumitrești (R. Sărat)*, în „Milcovia“, I, 1930, p. 146, 148. I. Iordan îl explică prin numele de agent *blidar* (*Toponimia românească*, p. 224).

Blidarul, vinde la 1694 o poiană pe Vasluiet, numită *La Blidari*, făcută de familia lor „din codru întreg“ [92]. Numele satului *Butari* (azi Gușoieni—Vîlcea) trebuie apropiat de n. fam. *Butaru*, coprezent într-un document de la 1818[93]. O serie de toponime din bazinul Milcovului, *Bejănari*, *Bercari*, *Pîslari*, au ca punct de plecare antroponimele locale *Bejănaru*, *Bercaru*, *Pîslaru*[94]. *Poiana Ciusnarilor* (Vama—Suceava) a fost proprietatea familiei *Ciusnar*[95]. Sate și părți de sat, precum *Rotari* și *Cojocari* (Izvorul, com. Proviță de Sus —Prahova), *Dogari*, *Șoimari*, *Cojocari* (Lopătari—Buzău), *Sărari* (Surani—Prahova), *Valea* și *Ulița Ciorogarilor*, *Ulița Blidarilor* (Clopotiva, com. Rîu de Mori—Hunedoara), *Ulița Hoștinarilor* (Capul Codrului com. Păltinoasa—Suceava) au fost numite astfel de la numele familiilor celor mai răspîndite: *Rotaru*, *Cojocaru*, *Dogaru*, *Șoimaru*, *Săraru*, *Ciorogar*, *Blidar*, *Hoștinar*.

Cum am arătat într-un studiu mai vechi, alternanța în numele aceleiași localități a pluralului direct cu cel sufixal este un indiciu al bazei antroponimice motivate, în cazul în care este vorba de un sufix personal specializat[96]. Astfel, numele satului *Bodnăreni* (Arburea—Suceava) alternează, în vorbirea localnicilor, cu *Bodnari* — ceea ce presupune un n. fam. *Bodnar* (de la *bodnar* „butnar“), frecvent în Bucovina. Un document din 1849 se referă la moșnenii *Tronărești* din Chiojdeni (Vrancea) — colectiv care presupune un n. fam. *Tronaru*; credem că el ar putea explica numele fostului sat *Tronari* de lîngă Chiojdul Buzăului, în ipoteza că acest nume a fost adus de chiojdeni din Chiojdul originar[97]. Alternanța *Cofarii/Cofărești* din numele unui cătun vrîncean susține explicația localnicilor, de la un „moș“ *Cofărea*[98].

Pentru numele de sate, trecerea la singular este un fenomen care începe, *grosso modo*, din secolul al XVIII-lea, așa încît o alternanță [sg.: pl.] ante-

---

[92] CAT. MOLD. IV, p. 363. La 1786: *Poienile Blidarilor* (IORGA, S. D. VI, p. 62).

[93] IORGA, S. D. XXII, p. 176.

[94] Informație primită de la prof. Gh. Moldoveanu. *Bercaru* este un nume bine reprezentat în documentele putnene: la 1808 Radu *Bercar* din Chiojdeni, la 1829 Ion *Bercariu* din Năruja (Aurel V. Sava, *Documente putnene*, II, Chișinău, 1931, p. 59 și 103—104), la 1820 Gheorghie *Bercaru* din Sovcja (Constantin C. Giurescu, *Populația județului Putna la 1820*, București, 1941, p. 22). La 1817 este pomenit Ștefan *Pîslar* din Voloșcani (Constantinescu — Stahl, *op. cit.*, p. 123), la 1774 Ion și Lupul *Pîslar* din Șendrești, Grigoraș *Pîslar* din Pănceștí, Miron *Pîslar* din Muncelul (REC. POP. I, p. 263, 264, 273, 293). Pentru *Bejănaru* și *Bercaru*, vezi și CDO, p. 198, 199. Toponimul *Pîslari* este explicat de I. Iordan plecînd de la numele de agent (*Toponimia românească*, p. 228).

[95] Aceste informații, ca și altele care se vor da în continuare fără a mai indica sursa, sînt obținute prin anchetele noastre directe, precum și prin ancheta indirectă efectuată între anii 1969 și 1972 în Moldova (chestionarele *Nume de locuri*, redactat de noi, și *Nume de oameni și de animale*, redactat de Ion Nuță). Deoarece prin fiecare chestionar s-au cerut numele locuitorilor atît din localitatea de bază cît și din cele apropiate, exactitatea răspunsurilor s-a putut verifica prin comparare. În anul 1980 am efectuat încă o anchetă indirectă, în cca 250 comune din zona carpatică a țării, urmărind în mod expres denumirile în *-ari*.

[96] Dragoș Moldovanu, *Legile formative ale toponimelor românești cu radical antroponimic. I. Formații de plural*, în ALIL XXI, 1970, p. 18.

[97] Tatulescu, *op. cit.*, p. 137. Ipoteza ne-a fost confirmată de ancheta indirectă: în Bîsca Chiojdului sînt vreo 20 familii *Tronaru*. I. Iordan explică numele de loc prin numele de agent (*Toponimia românească*, p. 231).

[98] Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, II, București, 1959, p. 158. Mai mulți proprietari de vie în Odobești, cu numele *Cofar* sau *Cofer*, sînt menționați la 1714, 1732 (Sava, *op. cit.*, I, p. 61, 70), 1800, 1816 (IORGA, S. D. VIII, p. 67, 69).

rioară acestei perioade este un criteriu etimologic aproape[99] sigur : +*Păpălarul/Păpălarii* (fostul rn. Balș)[100], +*Cîrciumariu/Dealul Cîrciumarilor* (Albești Paleologu—Dîmbovița)[101], *Brănișteru/Brănișterii* (Călugăreni—Ilfov)[102], +*Sular(i)ul/Sularii* (Giubega—Dolj)[103]. Pentru toponimele personale care desemnează obiecte fizicogeografice nu se constată aceeași tendință de trecere la singular, ci doar de transare a alternanței, într-un sens sau în altul : prezența entopicului în sintagme exclude posibilitatea unei discordanțe între pluralul toponimului și singularitatea obiectului (care afecta utilizarea sintactică a numelor de sate). De aceea alternanța lor apare chiar în vorbirea aceluiași subiect (*Pîrîul, Poiana, Plaiul, Dealul, Drumul Trișcarului/Pîrîul, Poiana, Plaiul, Dealul* și *Drumul Trișcarilor* la Vama—Suceava)[104] și este obișnuită în documente (*Valea lui Bahnar/Valea Bahnarilor* la Vaslui)[105]. Uneori se adaugă și o a treia formă concurentă, sufixată : *Valea Străjerului/Valea Străjerilor/Valea Străjerenilor*, la Pojorîta—Suceava[106].

De multe ori singularul antroponimic de la baza numelor de localități în *-ari* se menține în numele unor detalii de teren ; de ex., numele *Dealului* și *Pîrîului Guzariul* (Dimitrie Cantemir—Vaslui), atestate în *Dicționarul geografic*, păstrează amintirea numelui de sat *Guzarii* (secolul al XVII-lea)[107], explicîndu-l în același timp. Interpretarea este întărită de alternanța *Guzari/Guzar* din documente[108].

Procesul complex de formare a oiconimelor din nume de obiecte fizicogeografice poate fi refăcut uneori integral din documente. Acestea infirmă,

---

[99] Nerelevantă este alternanța în cazul derivatelor cu sens descriptiv, de ex. *Pietrariul/Pietrarii* (Bărbulețu — Dîmbovița), în DRH, B, XXI, p. 415/p. 416 (a. 1627), XXII, p. 324 (a. 1628—1629). Singularul este, probabil, *pietrar* „loc pietros", iar pluralul un nume de agent care reflectă o veche ocupație a locuitorilor, aceea de a lucra pietre de moară din carierele proprii (D. P. Condurățeanu, *Dicționar geografic al județului Dîmbovița*, București, 1890, p. 93). Vezi și *2.3.3.*

[100] DIR, B, XVII—II, p. 72/p. 115 (a. 1612).

[101] DIR, B, XVI—IV, p. 43 (a. 1571)/II, p. 294 (a. 1542—1543).

[102] DRH, B, XXII, p. 388—389/p. 273 (a. 1628). Cf. și *Brănișloi*, sat în Gorj (Ștefulescu, *Schitul Crasna*, p. 87, a. 1644 și p. 99, a. 1752).

[103] *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, București, 1979, p. 117 (a. 1599—1600), DRH, B, XXIII, p. 87 (a. 1630)/DRH, B, XXI, p. 320 (a. 1627), XXII, p. 688 (a. 1629). Ambele forme alternează într-un document din 1630 : DRH, B, XXIII, p. 259.

[104] Pînă la 1900 apar numai forme de sg. : *Pojana (Pareu) Triszkarului* (a. 1856, 1875, din arhiva com. Vama, cu ortografie germ.). În REC. POP. I (1774) p. 249, se atestă un Ion *Trișcar* din Vatra Cîmpulungului.

[105] GHIBĂNESCU, S. I. XV, p. 110, 116 (a. 1696 — tot aici și n. pers. Ion *Bahnar*)/ IORGA, S.D. VII, p. 85 (a. 1806).

[106] Alternanța este curentă în actele de după 1900 din arhiva com. Pojorîta ; cea de-a treia formă e menționată de S. Fl. Marian (*Tradiții poporane din Bucovina*, București, 1895, p. 183). Toate pleacă de la n. fam. *Străjeriul*, inițial un supranume al unei ramuri a fam. Flocea (T. V. Ștefanelli, *Documente din vechiul ocol al Cîmpulungului Moldovenesc*, București, 1915, p. 48—49).

[107] GHIBĂNESCU, S.I. XXII, p. 24 (a. 1670) ; IORGA, S.D. XXII, p. 356 (a. 1677) ; CAT. MOLD. IV, p. 276, 277 (a. 1689). Prima atestare, de la 1644, e în forma *Gozari* (Iulian, Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive*, în BCIR VIII, 1929, p. 44). N. pers. este probabil, derivat de la *Guzul* (frecvent în Moldova) sau *Guze* (la Iulian Marinescu, *Acte moldovenești felurite*, în BCIR VIII, 1929, p. 124, a. 1720).

[108] GHIBĂNESCU, S.I. IV, p. 274—275 (a. 1669).

de pildă, relația presupusă de cei mai mulți între numele cartierului *Păcurari* din Iași și numele de agent *păcurari* „ciobani" sau „negustori (cărăuși) de păcură" [108 bis]. La 1600 se atestă, la marginea orașului, *Cișmeaua* (sau *Fîntîna*) *lui Păcurar*[109]. De la acest reper, al cărui nume se menține pînă în veacul al XVIII-lea (*Fîntîna Păcurarului* la 1785, *Cișmeaua lui Păcurar* la 1786)[110], s-au dezvoltat numele unor obiective (socio)geografice: *Pîrâul Păcurarului* la 1785[111], *Țarina lui Păcurar* în veacul al XVII-lea[112], *Drumul cel Mare al Cișmelii Păcurariului* la 1782[113] (numit și *Drumul Mare ce vine de la Păcurari și intră în Iași* la 1807[114] sau, pe scurt, *Drumul Păcurar(i)ului*[115]). Mahalaua a fost numită, inițial, tot perifrastic: *în tîrg în Muntenime de Sus, deasupra Păcurarului*, la 1761[116]. De-abia mai tîrziu numele se folosește la pl.: *Drum[ul] Păcurarilor* la 1803[117], *Mahalaua Păcurarilor* la 1793[118]. La începutul veacului al XIX-lea, majoritatea componentelor acestui cîmp toponimic dispar, rămînînd doar numele mahalalei și cel al drumului care o străbătea; din acest motiv, forma de sg. își pierde punctele de sprijin și este eliminată, cu atît mai mult cu cît nu se încadra în sistemul obișnuit de desemnare a aglomerărilor urbane, care prefera pluralul (*Tălpălari*, *Curelari* etc.) sau sg. colectiv (*Băibăcăria*, *Brăhăria*, *Muntenimea*, *Ciubotăreasca* etc.).

2.3. Revenim acum la problema cea mai intens dezbătută, aceea a eventualei valori patrionimice a lui *-ari* în dacoromână (pentru că la românii sudici ea este indiscutabilă). După examinarea opiniilor, ni se pare evident că întreaga polemică privind existența sufixului cu funcția respectivă a fost determinată de puținătatea exemplelor cu care a fost ilustrată în primele articole ale lui Pușchilă și I. Iordan și care, prin însuși acest fapt, sugera mai degrabă un accident fonetic decît o concordanță romanică. Ulterior, datorită mentalității de „școală", menținerea punctului de vedere inițial a devenit mai mult o chestiune de ambiție decît una de principiu.

2.3.1. Împotriva tezei disimilării pledează mai multe argumente:

a) Procesul fonetic presupus are un caracter mai complicat decît cel înfățișat, pentru că include și asimilarea vocalică.

b) Numărul mare de exemple adunate pînă acum nu indică un accident (excepțional prin definiție), ci un procedeu sistematic de derivare.

c) Este necesară diferențierea contextelor în care apare finala *-ari*, pentru că înțelegerea ei ca disimilare a sufixului *-eni(-ani)* simplifică abuziv lucrurile.

[108 bis] Vezi, de ex., I. Iordan, *Toponimia românească*, p. 228 și 526. Dar deja IOR S.D.V, p. 658, explicase numele mahalalei de la n. pers. *Păcurar* (pe care îl identifica în numele unui vornic al lui Ion Vodă cel Cumplit).

[109] I. NEC. I_1, 1921, p. 27; Miron Costin, *Opere*, București, 1958, p. 62 („de laturea tîrgului, deasupra *Fîntînii lui Păcurariu*"). Relația dintre numele fîntînii și cel al mahalalei o sesizase A. D. Xenopol în *Istoria românilor din Dacia Traiană*[3], II, București, f.a., p. 65 nota 37.

[110] I. NEC. 5, 1925, p. 191 și 204.

[111] *Ibidem*, p. 191.

[112] *Istoria orașului Iași*, I, Iași, 1980, p. 153.

[113] I. NEC. 7, 1928, p. 127.

[114] I. NEC. 5, 1925, p. 142.

[115] I. NEC. 7, 1928, p. 130 (a. 1782); 6, 1926—1927, p. 315 (a. 1795 și 1800); 5, 1925, 42 (a. 1807).

[116] I. NEC. 5, 1925, p. 151.

[117] I NEC. 7, 1928, p. 130.

[118] *bidem*, p. 128.

În majoritatea cazurilor, *-ari* dublează sufixul menționat : *boluşanari*< *Boluşana* (Suceava), *budenari*<*Budeni* (Dolhasca—Suceava), *drăcenari*< *Drăceni* (azi Slatina—Suceava), *plopanari*<*Plopeni* (Salcia—Suceava), *broş-tenari*<*Broşteni* (Suceava, Neamţ), *candrenari*<*Candrenii Dornei* (Suceava), *ungenari*<*Ungheni* (Răucești—Neamț și Drăgușeni, or. Pașcani), *lucenari*<*Luceni* (Victoria—Iași), *sculenari*<*Sculeni* (ib.), *cîrnicenari, frasulenari, şendrenari, icuşenari*<*Cîrniceni, Frăsuleni, Şendreni, Icuşeni* (Țigănași—Iași), *bourenari*<*Boureni* (Tg. Frumos), *cucutenari, băicenari*<*Cucuteni, Băiceni* (Cucuteni—Iași), *băbuşenari*<**Băbuşeni*<*Băbuşa* (Becești—Vaslui), *glodinari*<*Glodeni* (Negrești—Vaslui), *gîrcenari*<*Gîrceni* (Vaslui), *puţănari*<*Puţeni* (azi Valea Mărului—Galați), *gîrlenari*<*Gîrleni* (Bacău), *bălcănari*<*Balcani* (Bacău), *todirenari*<*Todireni* (Botoșani), *hlipicenari*< *Hlipiceni* (Botoșani), *stolnicenari*<*Stolniceni* (Răuseni—Botoșani), *săcălenari*<*Săcăleni* (Poienari—Neamț), *ţuţcanari*<*Ţuţcani* (Bahna—Neamț), *golonari*<*Golani* (azi Stejarul, com. Ion Creangă—Neamț); *hocenari*<*Hocen i* (Vaslui), *popenari*<*Popeni* (Căiuți—Bacău), *chilişanari*<*Chilişeni* (Udești—Suceava), *orbănari*<*Orbeni* (Bacău), *susănari, giosănari*<*Susani, Giosani* (Mara, com. Deseşti—Maramureş), *hotenari*<*Hoteni* (Ocna Şugatag—Maramureş), *logojănori*<**Lugojăni/Lugojel* (Gavojdia—Timiş)[119]; *căienarii mici*< *Caianul Mic* (Bistrița—Năsăud)[120].

Uneori *-ar(i)* secundează o terminație omofonă sufixului *-an(i)*: *trăienari*<*Traian* (Bacău); n. pers. *Tismănaru* (în Banat)<*Tismana*[121].

Alteori *-n-* tematic final nu face parte nici din sufix și nici dintr-un complex omofon. La exemplele lui Pușcariu (*şoneri*<*Şona*)[122] și Șt. Pașca (*cîrnari*<*Cîrna, linginari*<*Lingina*)[123], adăugăm: *rodinari*<*Rodina* (Pîrteşti—Suceava)[124], *mălinari*<*Mălini* (Suceava), *brodinari*<*Brodina* de Sus (Izvoarele Sucevei—Suceava), *costînari/costîneni/costînceni*<*Costîna* (Todireşti—Suceava); *şovărnari*<*Şovarna* (Mehedinți)[125]; *Ciumîrnarii* (în fosta com. Seletin din Bucovina)[126]<*Ciumîrna*; *Jinaru, Băznarii*, n. fam. din Rucăr—Argeș, <*Jina, Băzna*, nume de locuri din vatra satului[127]; *beşinari*<*Beşinău* (azi Secășel—Alba)[128]; moșnenii *izvărnari*<*+*Izvarna* (lîngă Sohodol și Tismana—Mehedinți)[129]; Crăciun *Poroinarul*/Crăciun ot *Poroina*

---

[119] NALR Mold. Buc., I (ms.), ALRR-Mar I (*Introducere* și h 3), NALR-Banat, I, h 3.

[120] *60 sate românești*, V, București, 1942, p. 62.

[121] Viorica Goicu, *Nume de familie din comuna Eftimie Murgu (jud. Caraş-Severin)*, în vol. *Studii de onomastică*, Cluj-Napoca, 1976, p. 122; NALR—Banat, *Introducere*, p. 50. Un Radu *Tismănariul* era proprietar în Negoiești — Gorj pe la 1628 (CAT. Ţ. ROM. III, p. 418).

[122] Sextil Pușcariu, *Cîteva cazuri de asimilare*, p. 328.

[123] Ștefan Pașca, *Sufixe*, p. 160.

[124] Ion Ionescu îl menționa pe un Gheorghe *Rudinaru* din *Rudina* mehedințeană *(Agricultura română din județul Mehedinți*, București, 1868, p. 417).

[125] I. Popescu-Cilieni, *Documente din Oltenia*, în AO XVII, 1938, p. 310.

[126] Scris *Czumurnari*, după cum Ciumîrna era scrisă *Czumurna (Gemeindelexikon*, XIII, *Bukowina*, Viena, 1907, p. 51).

[127] Constanța Bărboi, *Denominația personală actuală în comuna Rucăr, județul Argeş*, în SCL XXVIII, 1977, p. 397, 401, 402.

[128] V. Frățilă, *Toponimia Văii Secașului — Tîrnavei*, în AUT (filol.), X, 1972, p. 167.

[129] Vezi Î. DIV. 177 (a. 1837), 305 (a. 1843). O formație similară este *zăvîrnari* < *Zavirna* (IORGA, S.D. V, p. 160, a. 1768).

(Mehedinți)[130]; *glămnari*<*Glamna* (=Gladna, com. Firdea—Timiș), *slătinari*<*Slatina* (Băile Herculane — Caraș-Severin)[131].

O dificultate sporită pentru explicația prin disimilare o prezintă situațiile, mai puțin relevate, în care nazala nu apare în finalul temei și, în consecință, influența sa asupra perechii din sufix este mai puțin probabilă: *stăvnicari/stăvniceni*<*Stavnic* (fostă plasă, Iași)[132]; *voinești* (a. 1792)/*voinășeni* (a. 1808)<*Voineasa* Loviștei[133]; *poinițari*<*Poienițele* (Chiojdul—Buzău)[134]; Alde *Rosnovarul* (la Bucium, com. Șinca—Brașov)[135], prob. din *Roznov*; Barszani *Veniczar/Veniczan* (la Netotul, azi Gura Văii, com. Recea—Brașov)[136], prob. din *Venetia* apropiată; *Henegar*<*Henig* (Alba)[137]; *Cernicarii* (mahala a or. Tecuci, numită la 1803 *Slobozia Cernicarii*[138], iar de la 1816 la 1865 *satul Cernicarii*[139]), prob. de la numele vechiului sat *Cernica* de pe Tecucel (lîngă *Valea Cernicăi*), ai cărui locuitori au populat, se pare, slobozia din apropiere; Vasile *Părincariul*[140]<*Părincea* (Bacău); *albineți*<*Albineți* (Nereju—Vrancea)[141]; *plotonescar*<*Plotonești* (D. Cantemir—Vaslui)[142]; *tărniceri*<*Tarnița* (Ostra—Suceava), *onegari*<*Oneaga* (Cristești—Botoșani), *vlănicari/vlăniceri/vlanici*<*Vlădnicul* (Vînători—Iași), *bocnișeri/bocnițani/bocniceni*<*Bocnița* (Sinești—Iași), *bogdăniceri*<*Bogdănița* (Vaslui), *parpaniceri*<*Parpanița* (Negrești—Vaslui). Cîteva exemple dăduse și Pașca: *cămnicari, feneșari, pecineșcari*<*Camnic, Feneș, Pecenișca*[143].

Există și derivate, sigure sau foarte probabile, de la teme care nu au un *-n-*: *codrari/codreni/codrăreni* „din fosta plasă *Codru*" (Iași), *prutari/pruteni/prutași* „de lîngă *Prut*"[144]; Joon *Porcistarul/Porcz Jstan/Porcz Ztanul*

---

[130] Iconom P. Partenie, *Documente mehedințene*, în AO VII, 1928, p. 31. Alteori este numit *Poroineanul* (N. Iorga, *Documente mehedințene*, în BCIR X, 1931, p. 122).

[131] NALR—Banat, I, h 3.

[132] Ion Nuță, *Supranume colective din nord-estul Moldovei*, în vol. *Studii de onomastică*, II, Cluj-Napoca, 1981, p. 118—119.

[133] Ion Conea, *Țara Loviștei. Geografie istorică*, București, 1935, p. 42 nota 1 (= numele actual, cf. p. 41 nota 1)/p. 68 nota 7.

[134] Constantin C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea pînă la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 217.

[135] *Urbariile Țării Făgărașului* (ed. D. Prodan, Liviu Ursuțiu, Maria Ursuțiu), I, București, 1970, p. 356 (a. 1634).

[136] *Ibidem*, p. 380 (a. 1635)/p. 210 (a. 1632: Manÿ *Vineczanul)*, 435 (a. 1637: Man *Veneczanul)*, 512 (a. 1634: Ztroye *Venitzanul)* din Netotul; p. 357 (a. 1634: Alde *Veniczanul)* din Perșani.

[137] Traian Pătrășcanu, *Nume de oameni din Valea Mureșului*, în LR XVI, 1967, p. 442.

[138] *Condica tiuzilor* de la 1803 (Th. Codrescu, *Uricarul*, VII, Iași, 1886, p. 327).

[139] Corneliu Istrati, *Condica visteriei Moldovei în anul 1816*, în AIIA 1979, supl. 1; Solomon — Stoide, *op. cit.*, I, p. 101; INDICE (1865), p. 83.

[140] IORGA, S.D. XI, p. 119 (a. 1690).

[141] Ancheta toponimică de la Nereju.

[142] NALR-Mold. Buc., I (ms.).

[143] Ștefan Pașca, *Sufixe*, p. 160.

[144] Ambele după Ion Nuță, *loc. cit.* Derivatul *codrăreni* presupune un toponim (neoficializat) **Codrari*, dintr-o perioadă cînd numele de locuitori puteau fi substitut[illegible] unităților administrativ-teritoriale (a se compara cu *Grecenii* și, mai ales, cu *Codrenii*, car[illegible] cu *Codrul* în nomenclatura ținuturilor din *Condica tiuzilor* de la 1803 — ambele peste P[illegible]. Din acest motiv, credem că patrionimele citate de Ion Nuță s-au format între 1772 și 18[illegible] în vremea împărțirii în ocoale a ținuturilor (dacă nu cumva reflectă unități mai vechi), iar r[illegible] ea numelor de ocoale în titulatura plășilor, după reforma lui Cuza, a contribuit doar la m[illegible] ea vechilor patrionime, fără să le creeze.

din Porumbacul de Sus—Brașov[145], prob. <*Porcești*; Costea *Posădaru* (Brașov)[146], prob. <*Posada*; **Cepturari* (Dobroteasa—Olt), prob. <*Cepturii* din apropiere (Bărăști—Olt)[147]; *Vîrful* și *Pîrîul Colibălarului* (Gladna Română, com. Fîrdea—Timiș)[148], prob. supran. unei persoane din *Colibele*; *dîrmoxari* <*Dîrmoxa* (Broșteni—Suceava).

d) Unele dovezi aduse pentru disimilarea regresivă sînt susceptibile de o altă interpretare (cel puțin pînă la proba contrarie). De ex. *vlădăreni* < *Vlădeni*, *hîrsărean* <*Hîrseni* și *mărginărean* <*Mărgineni* pot reflecta o alternanță *-eni/-ari* în numele localității, ca în *Blăjeni/Blăjari* și, cum s-a văzut, în multe alte cazuri (pentru al treilea există și apelativul *mărginari* alături de *mărgineni*). Pe de altă parte, putem adăuga o atestare indiscutabilă a fenomenului, *smîrdăreni* <*Smîrdan* (Galați), unde ipoteza alternanței este exclusă; dar raritatea acestor accidente confirmă indirect calitatea diferită a sufixului cu care se compară.

e) Acceptînd ipoteza disimilării, l-am putea explica nu numai pe *-ari* <*-ani*, dar și pe *-ani* <*-ari*. Locuitorii din *Orbari* se numesc *orbănari*[149] — formă ce sugerează, la prima vedere, o disimilare din **orbărari*. Admițînd realitatea sufixului *-ari*, nu vedem de ce nu s-ar fi putut crea și unele forme cu dublu sufix *-ari -ari*, după cum sînt cu dublu sufix *-ani-eni*, *eni-eni*. Deși rare, astfel de derivate par să fi circulat cu adevărat: de ex., un document din 1630 menționează *Crîngul Brînzarariului*, în hotar cu Biroslăvenii din Dolj[150]. Este, însă, mult mai firesc să presupunem o alternanță de sufixe în numele satului, *Orbari/*Orbani*, ca în *Groșari/Groșani* (lîngă Tismana—Gorj) sau în *Scăiuari/Scăiani/Scăieni* (astăzi Boldești—Scăieni—Prahova)[151].

2.3.2. După cum problema sufixului *-ari* din toponimie nu poate fi abordată fără discutarea patrionimelor (care reprezintă toponime virtuale), tot așa acestea din urmă fac necesară o cercetare a ceea ce vom numi *patrionime generice*. Este vorba de formații lexicale în care punctul de plecare nu este un toponim, ci un termen entopic selectat indiferent de prezența în temă a unei nazale: *delari*, *vălari* (ambele prezente și în Moldova)[152], *muntari*, *poienari* (înregistrat în toată Moldova ca răspuns la întrebarea „Cum le ziceți la cei care trăiesc prin poieni?"), *mărginari* (în Moldova nordică), cu

---

[145] *Urbariile*, I, p. 369 (a. 1634), cf. 282 (a. 1632), 587 (a. 1637), 865 (a. 1648).

[146] Vezi *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului (Brașov)*, I, București, 1955, p. 563 (a. 1798), 20 (a. 1674). Antroponimul este presupus de CDO, p. 351, pentru a explica n. pers. *Posădărescu*.

[147] INDICE (1865), p. 62, 64; explicația este dată de I. Iordan, *Toponimia românească*, p. 414.

[148] NALR—Banat, *Date despre localități și informatori*, p. 129 și 130.

[149] Ștefan Pașca, *Sufixe*, p. 160.

[150] DRH, B, XXIII, p. 52 (**крънгѫл брънзарарюлов**). Dacă ar fi existat un nume de agent **brînzelar*, ne-am fi putut gîndi la o asimilare, ca în numele lui Dinu *Curararu* (= curelarul) din Tg. Jiu (Ștefulescu, *Încercare*, p. 152, a. 1788; o uliță din Iași se numea nu numai *Curelarii*, dar și *Curărarii*, cf. *Listele caselor și a dughenelor capitaliei*, Iași, 1853, p. 35, 70 și *passim*). În acest caz, însă, avem a face cu un derivat fie de la n. pers. *Brînzaru*, fie de la numele de sat *Brînzari*, fie de la *brînzărie* (ca și *cărămidărar* < *cărămidărie*, cf. ALRM SN I, h 351/386)

[151] Pentru prima alternanță, vezi CAT. Ț. ROM. II, p. 202 (a. 1614)/p. 391 (a. 1616) — care presupun o bază **Groși*. Pentru a doua, vezi N. Iorga, *Acte de pe Valea Teleajenului*, în BCIR XV, 1936, p. 63 (a. 1713)/p. 64 (a. 1736)/p. 70.

[152] Ion Nuță, *op. cit.*, p. 120. Autorul menționează și derivatele secundare *vălureni* (Lețcani — Iași) și *vălurași* (Roma — Botoșani), care presupun un toponim *Vălari*.

varianta *mărgineri*[153] „cei ce stau la marginea satului", *mijlocari* „cei ce stau în mijlocul satului" (Poieni, com. Piatra Șoimului—Neamț), *colibari*, *căsari* „cei din case (cu case proprii)" [154], *stînari* „cei ce stau la stîni" (Frasin—Suceava) *mitocari* „cei ce trăiesc în mitocuri" (Bucovina), *prundari* „cei de lîngă ape" (Bucovina), *broscari* „cei de lîngă broaște (=de lîngă bălți), broșteni" (general în Moldova)[155], *bahnari* „cei de lîngă băhnuri" (Bucovina), *băltari* „cei de lîngă bălți" (Vrancea, Neamț, Suceava, Botoșani, Iași)[156], *iezari* „cei din preajma iazurilor" (Botoșani)[157], *bortari* „cei ce trăiesc prin borțile munților sau ale dealurilor" (general în Moldova)[158], *găvănari* „idem" (Vrancea), *gropari* „idem" (Petricani—Neamț), *bungeagari* „cei din preajmă bungeagurilor" (Dîrmoxa, com. Broșteni—Suceava și Pîrîul Negrii, com. Breaza—Suceava), *țărnari* „cei din țar(i)nă" (Vama—Suceava), *moșinari* „cei ce trăiesc pe moșii proprii" (Bucovina, cf. DLR), *cotari* „cei de la cotul unui rîu" (Sculeni, com. Victoria—Iași)[159], *tîrgari/tîrgani* „cei de la tîrg, tîrgoveți" (Răchiți—Botoșani)[160], *colunari* „cei ce stau în cotune, cătunași" (Drăgușeni—Sucеava și Bălteni—Vaslui), *corturari*, *uliceari*[161]. Astfel de patrionime, dintre care unele toponimizate (*Călivari*, *Luncari*)[162], sînt semnalate și la românii sud-dunăreni.

Toate acestea au o circulație independentă de toponimie — și este o simplă coincidență cînd apar ca patrionime de la *anumite* nume de localități (de pildă *mitocari* „cei din *Mitocul Dragomirnei*" — numit la început pur și simplu *Mitocul*—, sau *poienari*, patrionim frecvent în cazul localităților numite *Poiana*, cu sau fără determinant). În consecință, ele pot deveni toponime fără a dovedi că locuitorii provin din *anumite* regiuni, unde există

---

[153] V. Arvinte, *Din terminologia exploatării forestiere și a plutăritului*, în AUI (șt. soc.), s. III, t. I, 1—2, 1955, p. 114 (Moisei — Vatra Dornei). La Drăgoiești (Suceava) și la Săbăoani (Neamț), *mărginare* (pl. *mărginări*) înseamnă și „ulița de la marginea satului".

[154] *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, II, București, 1966, p. 379, a. 1763 (numiți perifrastic „oamenii șădzători cu casă" pe moșia mănăstirii). După DA, funcția lui *-ar* este, în derivatul amintit, aceea de a forma nume de agent !

[155] Pe lîngă anchetele noastre, au mai oferit atestări și Pașca (*Supranume colective intercomunale*, în DR VIII, 1934—1935, p. 207), I. Iordan, (*Toponimia românească*, p. 61—62), Ion Nuță (*op. cit.*, p. 121).

[156] Pentru ultimele două județe, vezi Ion Nuță, *op. cit.*, p. 120.

[157] *Ibidem*.

[158] În Moldova, apelativul *bortă* se aplică tuturor formelor de relief negativ. Semnificativă este porecla *bortari* dată celor din *Hîrtopeni* (Fălticeni), cu explicația : „satul este într-o văgăună". Atestări izolate la I. Iordan, *Notes de toponymie*, p. 30 ; Aurelia Stan, *Porecle și supranume intercomunale din Valea Bistriței (Moldova)*, în CL III, 1958, p. 252 ; Ion Nuță, *op. cit.*, p. 121.

[159] Ion Nuță, *op. cit.*, p. 120. Anchetele indirecte înregistrează frecvent *coteni*.

[160] *Ibidem*, p. 121. Cu sensul de „zaraf", *tîrgar* apare la Coresi, unde a fost considerat, de I. — A. Candrea și Ov. Densusianu, un împrumut din slavonă ; vezi discuția la Laura Vasiliu, *Derivarea cu sufixe și prefixe în* Cartea cu învățătură *a diaconului Coresi din 1581*, în SMFC I, p. 228 (care crede că este un derivat românesc). La Căpotești (Huruiești — Bacău), ancheta indirectă relevă și derivatul *tîrgoveni*.

[161] St. Nicolaescu, *Documentele istorice relative la comuna Cacaleți sau Castra Nova din jud. Romanați*, în AO VIII, 1929, p. 314. Credem că și *Surlarii* nu trebuie comparat cu numele instrumentului muzical, cum face I. Iordan (*Toponimia românească*, p. 230), ci cu *surlă* „colibă (ciobănească) de formă conică" (Olt. și Munt.) ; toponimul ar însemna „colibași".

[162] Th. Capidan, *Fărșeroții. Studiu lingvistic asupra românilor din Albania*, în DR VI, 1929—1930, p. 91 ; Gustav Weigand, *Die Wiedergrabe der slavischen Laute in den Ortsnamen des Pelopones*, în BA IV, 1928, p. 39 (după Weigand, care confundă în mod obișnuit etimologia derivatelor toponimice cu a bazelor acestora, toponimul ar fi slav).

numele topice de bază (eroare obișnuită în lucrări de toponimie). Cînd entopicele sînt în funcție toponimică absolută, derivatele trebuie considerate derivate lexicale de la apelative, iar nu de la toponime. De ex. *Băhnarii*, numele unui sat inclus în or. Vaslui, situat într-un loc mlăștinos, este o conversiune a apelativului derivat de la *bahnă*, iar nu de la *Bahna* — cum se numește acel loc. În manieră analogă, numele de familii de această factură trebuie explicate plecînd de la patrionime generice; de pildă *Luncar(i)*, n. fam. din Rucăr—Argeș, nu trebuie raportat la numele de loc *Lunca*[163], ci la apelativul *luncar(i)*<*luncă*, în funcție antroponimică absolută.

Dicționarele înregistrează foarte puțin din abundența sensurilor patrionimice generale — fapt care a facilitat explicațiile eronate date toponimelor corespunzătoare: de ce să vedem în *Urzicari* sau în *Crîngari* un sens botanic[164], iar nu pe acela de „oameni de lîngă o urzicărie" (Suceava, Neamț, cf. și *Pîrîul Urzicarilor* la Vama—Suceava, adică al celor de lîngă locul zis „La Urzicărie"), respectiv de „oameni care trăiesc pe lîngă crînguri" (Bucovina), la fel ca *pădurari* „cei care trăiesc prin păduri, pădureni"[165], *tufari* „cei cu satul în preajma tufelor (=păduri tinere)"[166], *stufari* și *stuhari* „cei de lîngă o stufărie"[167], *ciotari* „cei cu satul lîngă cioate (=păduri tăiate)"[168], *prunari* „cei dintr-o regiune cu mulți pruni"[169] (*perjeri* în Moldova dinspre munte), sau ca arom. toponimizat *Cupăciari* „cei dintr-o regiune cu cupaciu (=stejar)"[170]? Coincidențe de acest fel există și la nivelul patrionimelor specifice: *vișinar* „specie de vișin" și „locuitor din *Valea Vișinului*" (Rădășeni—Suceava)[171], *molidar* „specie de molid" și „locuitor din *Molid*" (Stulpicani—Suceava).

În unele apelative folosite ca porecle colective funcția derivării este mai puțin netă: *gropari* „cei din Gănești" (Tg. Frumos), *găuzari* „cei din Igești" (Blăgești—Vaslui), *cotlonari* „cei din Corbul Vechi" (Măxineni—Brăila). Sensul lor primar trebuie să fi fost același cu al *bortarilor*, dar e asociat cu sensuri care vizează deprecierea; de aceea poreclele nu pot servi ca atestări unice ale sensurilor de bază, dar oferă indicii (pentru primul, verificate) asupra posibilității lor.

Reflectînd asupra exemplelor date, vom conveni că ipoteza disimilării este lipsită de temei aplicată domeniului românesc: prezența lui *-ar* este

---

[163] Exemplul este luat de la Constanța Bărboi, *loc. cit.* Probabil că și numele satului de lîngă Hurezi, *Lăncari* (CAT. Ț. ROM. II, p. 579, a. 1620), ar trebui transcris *Luncari*; într-un document din același an, *Luncavățul* e scris *Lăncaviț (ibid.*, p. 571).

[164] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 416; Damian P. Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946, p. 149 (a. 1507).

[165] Cu atestări din jud. Botoșani, Neamț, Suceava și Iași (după anchetele noastre și atestările lui Pașca, *Supranume*, p. 201 și Nuță, *op. cit.*).

[166] Pașca, *Supranume*, p. 201 (Vișlea de Sus) și Nuță, *op. cit.*, p. 120 (jud. Iași).

[167] Ion Nuță, *loc. cit.* (Movileni — Iași).

[168] *Ibidem*, p. 121 (Curtești — Botoșani).

[169] NALR—Banat, *Introducere*, p. 45 (Luncavița). La aromâni exista satul *Purnari* (Anastase N. Hâciu, *Aromânii*, Focșani, 1937, p. 93) < *purnu* „prun".

[170] Gustav Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig, 1895, p. 131 nota; Pericle Papahagi, *Din toponimia aromână*, în „Dunărea", II, 1925, p. 65.

[171] Eugenia Simian, *Unele observații asupra numelor de persoană și de locuitori*, în LL XVII, 1968, p. 212 (alternează cu *vișinen*).

departe de a fi accidentală, ilustrînd funcția bazică a lat. *-ārius*, din care s-au dezvoltat toate celelalte[172].

2.3.3. În condițiile unor baze motivate semantic ale numelor de locuri, funcția patrionimică a suf. *-ari* este susceptibilă de a fi neutralizată, derivatele coincizînd cu nume de ocupații ale locuitorilor. O astfel de coincidență ne întîmpină în cuplurile *Prisaca* (Valea Sării—Vrancea) — *prisăcari*, sau în *Bușteni* (Prahova) — *bușteni*, unde al doilea termen îi desemnează nu numai pe cei care locuiesc în localitățile respective, dar și pe cei care se îndeletnicesc cu albinăritul sau cu tăierea bușteniior[173] (ocupații colective la începuturile acestor așezări). Schema procesului de neutralizare este următoarea :

Prisaca → *prisăcari* ← *prisăcar*

Bușteni → *bușteni* ← *bușteni*

Același paralelism îl întîlnim între toponimele *Ocna*, *Slon* (Cerașu—Prahova), *Dîrste* (Brașov), *Schila* (azi Schela—Gorj) și patrionimele *ocnari*, *slonari*, *dîrstari* și *schileri*[174]. Este probabil că numele de ocupație al grupului social a fost acela care a impus derivatul, iar nu cel al locului, care i-a servit doar ca pretext. O dovadă este existența numelor de agent colective în funcție patrionimică : locuitorii din *Pietrăria* (Bîrnova—Iași) se numesc *pietrari*, iar nu *pietrăreni*. Din acest motiv, nu putem vorbi de o funcție patrionimică a suf. *-ari* în cazurile menționate (cum am văzut că au făcut unii lingviști).

În alte cazuri, nu numai că sîntem în prezența unor pseudopatrionime, dar și a unor false nume de agent colective: cîți locuitori din *Dîmbul Morii* erau *morari*, cîți din *Baia de Aramă* — *arămari*[175], cîți din *Pogoanele* (Buzău) — *pogonari*[176], cîți din *Valea Poștei* (Satul Mare—Teleorman) — *poștari*[177], cîți din *Herăstrău* (Vrancea) — *herăstrăoari*[178], cîți din *Magazia* (Crăcăoani—Neamț) — *magazioneri*, cîți din *Fîntîna Mare* (Vadul Moldovei—Suceava) — *fîntînari*, pentru a motiva crearea acestor nume de locuitori ? Și, mai ales, ce legătură reală poate fi între *Fîntînelele* (Suceava) și *fîntînari*, între *Strunga* (Iași) și *strungari*, între *Zece Prăjini* (Dagîța—Iași) și *prăjinari*, între *Colacul* (Vrancea) și *colocari*[179], între *Spulber* (Vrancea) și *spulberari*[180], cînd numele

---

[172] Angel Montenegro Duque, *Toponimia latina*, în *Enciclopedia lingüistica hispánica*, I, Madrid, 1960, p. 506—507. Cf. lat. *riparius* „mălurean", *litorarius* „țărmurean", *lutarius* „care trăiește în noroi" etc.

[173] Cf. D. Udrescu, *Glosar regional Argeș*, București, 1967, p. 26 (în nordul regiunii). Această posibilitate a întrevăzut-o I. Iordan (*Toponimia românească*, p. 414), care îl compară cu *buturugar*. Despre *bușlenari* (în Vrancea), vezi N. Iorga, *Istoria industriilor la români*, București, 1927, p. 26.

[174] Primul este citat de S. Pușcariu ; al doilea de I. Iordan (*Toponimice*, p. 160) ; al treilea de Șt. Pașca (*Sufixe*, p. 161) ; ultimul la I. Popescu — Cilieni și Ion Donat, *Documente oltenești feluri te*, în AO XVI, 1937, p. 334—335 (a. 1792). La 1845 : *schelerii* din *Schela* (I. DIV., p. 345).

[175] Eugenia Simian, *op. cit.*, p. 210,

[176] Iorgu Iordan, *Toponimice*, p. 160.

[177] Ștefan Pașca, *Sufixe*, p. 160.

[178] Constantinescu — Stahl, *op, cit.*, p. 181 (a. 1840) — alternînd cu *herăstrăoanii*, în același doc. Pentru numele de agent, vezi N. Iorga, *Istoria industriilor*, p. 27 *(herăstrăieri)*.

[179] Constantinescu — Stahl, *op. cit.*, p. 167 (a. 1831)—alternînd cu *colocani*, tot aici,

[180] Ancheta colectivă la Nereju ; alternează cu *spulbereni*.

de loc a fost dat, în primul caz, datorită izvoarelor naturale numeroase (numite *fîntînele*), în al doilea pentru a desemna o formă de relief particulară, în al treilea ca urmare a împroprietăririi, în al patrulea pentru a denumi o cotitură a Putnei[181], iar ultimul fiind un antroponim (încă frecvent) în funcție toponimică absolută ?

Este limpede că numele de locuitori nu rezultă numai dintr-un proces de derivare „neutru", mai mult sau mai puțin mecanic, ci sînt și terenul de exercitare a unor presiuni de ordin psihologic, tinzînd spre confecționarea de calificative *sugerate* de numele de loc, dar nejustificate sub raportul obiectivității. Locuitorii din *Plăcinta* (azi Slobozia Conachi—Galați) sînt numiți *plăcintari*, dar numele satului trebuie raportat, după tradiție, la un n. fam. *Plăcintă*[182]. La 1835 satul *Chiscani* (Brăila), al cărui nume presupune un toponim *Chiscul* („Piscul") cu suf. patrionimic *-ani*, era numit *Chișcari*[183], prin apropiere de *chișcari* „țipari". Cînd tema o permite, calificativul poate atinge un înalt grad de duritate, ca în *țolicari* „cei din mahalaua *Țolica*" a satului Cîrlomănești (Certești—Galați), unde baza antroponimică este asimilată cu apelativul *țolică* „haină veche, buleandră" (derivatul ar fi sinonim cu *borfași*), în *băligari* „cei din *Baliga*" (azi Viișoara—Vaslui)[184], sau în *suligari* „cei din *Moldova—Sulița*" (Suceava, din ucr. *silice* „sătuc").

3. [*Reflexe toponimice ale funcțiilor onomastice*] — Majoritatea exemplelor oferite de către V. Bogrea și I. Iordan ca probe decisive ale existenței sufixului (*Niculari*, *Ercari* etc.), deși rezistă din punct de vedere formal, nu pot dovedi identitatea sa funcțională cu seria patrionimelor în *-eni*. Ele reflectă o funcție rămasă pînă acum obscură, pe care o vom numi *personală*, ilustrată de toponime în care suf. *-ari* se atașează direct la baza antroponimică și, în consecință, nu reprezintă un plural pur și simplu, ci un *plurale tantum*.

3.1. Baza toponimelor personale o constituie colectivele familiale în *-ari* : *Dudarii* <n. fam. *Dudu*, *Negrarii* <n. fam. *Negrea*, *Axentarii* sau *Axîn-tarii* <n. fam. *Axente* sau *Axînte* (Nereju—Vrancea)[185]; neamul *Leicarilor* <n. fam. *Leica* (Găuri—Vrancea)[186]; *Băznarii* <n. fam. *Bîznă* (Tulnici—Vrancea)[187]; *Ghimparii* („partea Ghimparilor") <n. fam. *Ghimpu* (Bîrsești—Vrancea)[188]; *Ci(u)tarii*, *Poparii*[189] <n. fam. *Ciută*, *Popa* (Nereju—

---

[181] Simion Hârnea, *Locuri și legende vrîncene*, București, 1979, p. 41.

[182] Documentele menționează familia *Plăcintă* cu proprietăți în satele învecinate, Liești și Salcia, la finele veacului al XVIII-lea (Iulian Marinescu, *Documente basarabene, fălciene, putnene etc.*, în BCIR VII, 1928, p. 58—62).

[183] I. Cojocaru, *op. cit.*, p. 597.

[184] *Bălegari* este și numele unei părți a satului Smulți (Galați).

[185] H. H. Stahl, *Nerej, un village d'un région archaïque*, I, București, 1939, p. 133—138.

[186] Ion D. Neagu, *Vrancea*, în „Tudor Pamfile", I, 1923, nr. 9, p. 134.

[187] Vezi Hârnea, *op. cit.*, p. 149 (Toader *Bîznă* din Tulnici, pe la 1751—1752); Sava, *op. cit.*, I, p. 124—125 (același, la 1789 și 1791), II, p. 103 (Ioan *Bîznă* din Tulnici, a. 1828).

[188] Sava, *op. cit.*, I, p. 159 (a. 1808), cf. Ion *Ghimpu (ib.)*, *Dealul Ghimpului* (a. 1772, p. 103), Neculai *Ghimpu* (a. 1808, p. 155); REC. POP. I (1774), p. 297 (Ștefan și Toader *Ghimpul* din Ploscuțeni), 316 (Toader *Ghimpul* din Codrul Sîrbilor).

[189] N. Iorga, *Brodnicii și românii. O problemă din vechea istorie a românilor, cu un adaus despre Vrancea*, în AAR (Ist) s. III, t. VIII, 1927—1928, p. 154 (cca 1750); H. H. Stahl, *Spițe de neam țărănești*, în SR I, 1936, nr. 10, p. 6 (care rectifică lectura lui Iorga).

Vrancea)[190]; *Sîmarii*<n. fam. *Sîma*, *Dochiuarii*<n. fam. *Dochiu* (Prahuda—Vrancea)[191]; *Huşcarii*<n. fam. *Huşcă* (Topeşti, com. Bîrseşti—Vrancea); *Nedelarii*<n. fam. *Nedelea* (Dorna Candrenilor—Suceava); *Cristinarii*<n. fam. *Cîrstea* (Sadova—Suceava); *Ciobîcarii*, *Buligarii*<n. fam. *Ciobîcă*, *Buliga* (Arburea—Suceava); *Hrencarii*<n. fam. *Hreniuc* (Milişăuţi, com. Bădeuţi—Suceava); *Nigarii*<n. fam. *Niga* (Deia, com. Frumosul—Suceava); *Axîntarii*, *Crăcănarii*, *Pircarii*, *Miftodarii*<n. fam. *Axînte*, *Crăcană*, *Pircu*, *Miftode* (Vama—Suceava); *Onegarii*<n. fam. *Oniga* (Capul Codrului, com. Păltinoasa—Suceava).

Formaţiile în *-ari* alternează uneori cu alte derivate personale, în numele aceleiaşi familii: *Dărularii* (la indice: *Dănilarii*)/„neamul *Dănileştilor*"<n. fam. *Dănilă* (Spineşti—Vrancea)[192]; *Ţîrdarii*/*Ţîrdeştii*<n. fam. *Ţîrde* sau *Ţirde* (Valea Neagră, com. Nistoreşti—Vrancea)[193]; *Ghebarii*/*Ghebeştii*/*Ghebanii*<n. fam. *Gheba* (Năruja—Vrancea)[194]; *Scripcarii*/*Scripcanii*< n. fam. *Scripcă* (Deia, com. Frumosul—Suceava).

Cînd numele de familie include deja un sufix personal (sau un element omofon), alternanţa se poate face cu pluralul direct al acestora[195]: *Şuhănarii*/*Şuhănenii*/*Şuhanii*<n. fam. *Şuhane*, *Calinescarii*/*Calineştii*<n. fam. *Calinescu* (Vama—Suceava). Cînd tema antroponimică este motivată, alternanţa se poate face cu pluralul direct al numelui de familie[196]: *Baltagarii*/*Baltagii*< n. fam. *Baltag* (Vama—Suceava).

În sfîrşit, se observă folosirea alternativă a sistemului sufixal şi celui analitic: *Dudari*/*alde Dudu*, *Bezari*/*alde Beza*, *Chiricari*/*alde Chirică*, *Sîrbari*/*alde Sîrbu*, *Bursari*/*alde Burs*, *Crăciunari*/*alde Crăciun*, *Negari*/*alde Neagu*, *Mereuţari*/*alde Mereuţă*, *Buşîlari*/*alde Buşîlă*, *Chichiurari*/*alde Chichiúr*, *Păişari*/*alde Păiuş*, *Sturzari*/*alde Sturza*, *Vintilari*/*alde Vintilă* (toate la Nereju—Vrancea)[197].

Pluralul se obţine şi prin schimb de sufixe: *Bozgonarii*<n. fam. *Bozgonete* (Paltin—Vrancea), *Angheloşarii*<n. fam. *Angheloşanu* (Prahuda—Vrancea)[198]. El se poate presupune, uneori, prin conjecturi; aşa, de ex., un doc. din 1802 menţionează „muntele *fişcăresc*" din ocolul Cîmpulungului Moldovenesc, al fam. *Fîşcu*[199] — de unde se poate deduce că membrii familiei se numeau *Fîşcari*. Conjectura se verifică cu numele mai vechi al *Pîrîului lui Iască*, de la Fundul Moldovei, anume *Pîrîul Fîşcarilor*.

---

[190] Vezi REC. POP. I (1774), p. 302 (*Popa* din Năruja), 303 (Apostol şi Toader *Ciută* din Spineşti), 309 (Ştefan *Ciută* din Căliman); Henri H. Stahl, *Contribuţii*, II, p. 168 (Panaite *Ciută*, a. 1818).

[191] Comunicat de prof. Gabriela Macovei.

[192] Sava, *op. cit.*, II, p. 10 (cca 1700), 131 (a. 1834: Ştefan *Dănilă*)/I, p. 86 (a. 1765).

[193] Sava, *op. cit.*, I, p. 144 (a. 1757; tot aici: Nistor *Ţîrde*, Ursachi *Ţîrde*)/p. 145 (a. 1757).

[194] Henri H. Stahl, *Contribuţii*, II, p. 166—168 (după documente); cf. REC. POP. I (1774), p. 288, 302 şi 331.

[195] Vezi Dragoş Moldovanu, *Legile formative*, p. 35—36.

[196] *Ibidem*, p. 30.

[197] Ancheta colectivă la Nereju.

[198] Comunicate de prof. Gabriela Macovei. Schimbul de sufixe se remarcă şi la patronime, de ex. *păltinari* < *Păltinoasa* (Suceava).

[199] Stefanelli, *op. cit.*, p. 308.

Ca și funcția patrionimică, cea personală se poate neutraliza cînd n. fam. este motivat semnatic. Am citat deja pe *Băltăgari*, la care vom adăuga *Coleșari* și *Berari* (relevate de Giuglea), *Ursari*<n. fam. *Ursea* (în Țara Oltului), *Bulcarii* (Verdeșeni—Chigheci), prob.<n. fam. *Bulcă*[200], *Măciucarii*<n. fam. *Măciucă* (Paltin—Vrancea)[201], *Găinari*<n. fam. *Găină* (Neagra, com. Tașca—Neamț), *Slăninarii*<n. fam. *Slănină* (Sălăgeni, com. Dumbrăveni—Suceava) — care au aparența unor nume de agent.

3.2. S-ar părea că toponimele personale în *-ari* nu sînt decît extensii funcționale ale numelor de familie colective. Numele cătunului *Bezari*, ca și al *Rîpii Bezarilor*[202], de ex., s-ar explica în egală măsură prin n. fam. *Bezari*. Practic, explicația este valabilă numai pentru al doilea toponim, care reflectă un raport de proprietate al fam. *Bezarilor* (din care fiecare individ se numește *Beza*) asupra terenului, în timp ce numele cătunului nu presupune în mod necesar nici o componență socială exclusiv din familii de *Bezari* și nici o proprietate exclusivă a acestora asupra pămîntului. Locuitorii cătunului se numesc *bezari*, fiecare este un *bezar*, iar nu un *Beza*.

Distincția este importantă prin consecințele de ordin etimologic pe care le implică. Numele de sate s-au format după același tipar ca și numele de familie colective, dar nu descind din acestea din urmă. Referindu-se la situația din Vrancea, Henri H. Stahl observa că „satul întreg este socotit ca o singură mare familie, organizată foarte amănunțit, ca și cînd toată averea ar fi fost cîndva a unui singur strămoș [în cazul citat, „moșul" *Beza*] din care pînă astăzi curg urmașii. Acești urmași n-au ieșit din devălmășie"[203]. Pentru a arăta vechimea unei familii, un informator o numea „spiță de oameni din rădăcina Nerejului" (ancheta indirectă). Este adevărat că, în multe sate, există sau au existat familii al căror nume conțin același antroponim ca și numele satului: în *Crăciunarii* din Vrancea, Stahl constata prezența a 7 familii *Crăciun*, în *Bezari* a 3 familii *Beza*, în *Chiricari* a 11 familii *Chirică*; dar sociologul nu vedea aici un raport cauzal: „paralelismul dintre fenomenul de rudenie și cel de domiciliere era existent, deși foarte vag"[204]. Într-adevăr, nenumărate sate și-au format numele de la acela al boierilor care le stăpîneau și și-au schimbat numele prin trecerea lor de la o stăpînire la alta; toponimul nu relua un nume de familie colectiv, ci se crea de la sg. printr-un procedeu analog[205]. Dovada peremptorie este aceea că sistemul numelor de familie boierești este ulterior sistemului toponimic personal și s-a constituit, în mare măsură, plecînd de la acesta din urmă (*Brîncoveanu*, *Bălcescu* de la numele de sate *Brîncoveni*, *Bălcești* ș.a.).

---

[200] Primul, după Șt. Pașca, *Nume de persoane*, p. 343; al doilea, după Iulian Marinescu, *Documente basarabene*, p. 45, a. 1777 (cf. *bulc* „pîine").

[201] Comunicat de prof. Gabriela Macovei.

[202] Iorga, *Brodnicii*, p. 158 (a. 1799, la Tojanu — Vrancea). V. Bogrea credea că înțelesul toponimelor *Bezari* și *Bezești* este acela de „pînzari", pentru că și n. pers. *Beza* trebuie raportat la tc. *bez* „pînză" (*Contribuție la studiul elementelor orientale în limba română*, în DR I, 1920—1921, p. 286). Prin aceasta el sacrifica metodei, astăzi perimată, de interpretare a toponimelor plecînd exclusiv de la sensul radicalelor acestora, indiferent de funcția elementelor derivative. Tot astfel, G. Kuun îl includea pe *Bezești* în seria descendenților din *Bisseni* — idee combătută de Ovid Densusianu (*Istoria limbii române*, I, București, 1961, p. 246).

[203] H. H. Stahl, *Spițe de neam țărănești*, p. 7.

[204] Idem, *Contribuții*, II, p. 157.

[205] Idem, *Contribuții*, III, p. 50—54.

Vom separa, deci, în cele ce urmează, toponimele care desemnează obiecte fizicogeografice de cele care desemnează obiecte sociogeografice.

3.2.1. Numele de obiecte fizicogeografice se constituie, de obicei, din sintagme heterofuncționale, formate dintr-un termen entopic și un *plurale tantum* familial în genitiv, de tipul *Dealul Axîntarilor* (Vama—Suceava). Exprimînd raportul de proprietate a unei familii asupra terenului, aceste nume alternează uneori cu sintagme în care numele de familie este la singular: *Poiana Axintarilor/Poiana lui Axînte* (ib.). Primul tip de sintagme consideră raportul în perspectivă istorică (a seriei de proprietari cu același nume), al doilea în perspectivă sincronică (a proprietarului la un moment dat; de aceea numele de familie este substituit uneori prin acela de botez și mai ales prin poreclă).

Cînd raportul de proprietate nu se referă la întreg terenul, ci la o parte a lui, atunci el servește numai ca indice de referință pentru denominație și se exprimă, în mod obișnuit, prin perifraze: *Pîrîul la Calinescari* (Vama—Suceava), unde își are proprietățile și familia *Calinescu*. Caracterul particular al raportului de proprietate nu se reflectă cu consecvență în structurile sintactice menționate, care se pot interfera: *Pîrîul Axîntarilor/Pîrîul la Axînte* (Vama—Suceava).

Printr-un proces de extensie tipologică, apar denumiri în care genitivul nu indică neapărat posesia, ci și raporturi de altă natură: un toponim ca *Drumul Funuțarilor* (Spulber—Vrancea)[206] nu dovedește neapărat că drumul este pe pămîntul familiei Funuță, pentru că poate fi doar „croit" de membrii acestei familii, sau poate fi folosit de ei în mai mare măsură decît de alții.

Ca o ultimă observație asupra formei toponimelor, menționăm tendința de nominativizare a sintagmelor heterofuncționale (*Dealul Axintari*), care se constată la nivelul „stilului oficial", prezent în rapoarte, dări de seamă, situații, hărți silvice etc. și în vorbirea notabilităților (care de multe ori nu sînt localnici).

Vom cita, în continuare, toponime care se încadrează în această secțiune: *Poiana Cracanarilor/Poiana lui Cracană, Pîrîul la Miftodari*<n. fam. *Mîftode, Poiana Bugarilor*<n. fam. *Buga, Pîrîul la Cohări*<n. fam. germ. *Koch, Poiana Pircarilor* și *Pîrîul Pircarilor*<n. fam. *Pircu* (toate la Vama—Suceava); *Pîrîul Cocuțarilor/Pîrîul Coceștilor*<n. fam. *Coca*, diminutivat *Cocuț* (Sadova—Suceava); *Pîrîul Cristinarilor* și *Dealul Cristinarilor*<n. fam. *Cîrstea*, cu interfixul *-n-* (ib.); *Pîrîul Zancarilor/Pîrîul Zancului* (Cîmpulungul Moldovenesc); *Poiana Nigarilor/Poiana Niga* și *Poiana Teoțărilor/Poiana Teoțenilor*<n. fam. *Teoață* (Deia, com. Frumosul—Suceava); *Pîrîul Joșcarilor*<n. fam. *Joșca* „Ziska" (Stulpicani—Suceava); *Poiana Bezarilor, Pîrîul Bezarilor/Pîrîul la Bezari, Piatra Bezarilor/Piatra Bezî, Pîrîul Chiricarilor*<n. fam. *Chirică, Pîrîul Sturzarilor*<n. fam. *Sturza, Groapa Bursarilor*<n. fam. *Burs, Pîrîul Dudarilor*<n. fam. *Dudu* (Nereju—Vrancea)[207]; *Pîrîul Gheorghițarilor*<n. fam. *Gheorghiță, Poiana Rusarilor*<n. fam. *Rusu* (Paltin—Vrancea), *Pîrîul Gogoriților/Pîrîul lui Guguriță, Casa Boroșarilor*<

[206] Comunicat de prof. Gabriela Macovei.
[207] După ancheta colectivă la Nereju.

<n. fam. *Boroș* (Prahuda—Vrancea), *Groapa Tulăcherilor/Groapa Tulăcheștilor* <n. fam. *Tulache, Dealul Jurjarilor/În Deal la Jurjari* <n. fam. *Jurja, Pîrîul la Tumari* <n. fam. *Toma, Groapa, Dealul* și *Pîrîul Moclarilor* <n. fam. *Moclea, Pîrîul Lungarilor* <n. fam. *Lungu* (Spulber—Vrancea)[208]; *Pădurea Bușilarilor* <n. fam. *Bușilă*[209], *Pădurea Vătrarilor* (aproape de satul *Vetrești*) <n. fam. *Vatră*[210] (Podul Șchiopului, com. Nistorești—Vrancea); *Dealul Borzarilor* (Drăguș, com. Vișlea—Brașov)[211] <n. fam. *Borza.*

3.2.2. Numele de obiecte sociogeografice, formate de la un sg. antroponimic cu suf. *-ari plurale tantum*, desemnează așezări omenești mai mult sau mai puțin importante (sate și părți de sat): *Rabușcari* (Scărișoara—Alba) < n. fam. *Rabușca*[212]; *Huzunari* <n. fam. *Huzuna, Mustățari* <n. fam. *Mustață, Zisari* <n. fam. *Zisu, Leibari* <n. fam. *Leiba* (toate în bazinul Milcovului)[213]; *Butorcari* (Gîrlișle, com. Goruia—Caraș-Severin), *Cotul Cotăricerilor, La Belicheri* (Giroc, Timișoara) <n. fam. și supran. nespecificate[213 bis]; *Moclari*[214] < n. fam. *Moclea* (Nereju—Vrancea); *Păvălari* <n. fam. *Pavăl*[215], *Fînăcari* < n. fam. *Fînacă, Răduțari* <n. fam. *Răduță, (La) Băncilari* <n. fam. *Băncilă, (La) Megieșari* <n. fam. *Megieșu* (Paltin—Vrancea), *Dănțășari* <n. fam. *Dánțăș, Rusari/Rusăști/Ruși* <n. fam. *Rusu* (Spulber—Vrancea), *Lăbunțari* <n. fam. *Lăbunță, Chipăilari* <n. fam. *Chipăilă* (Prahuda—Vrancea)[216]; *Rebegari* <n. fam. *Răbega* (Năruja—Vrancea)[217]; *Bălceri, Buftari* <n. fam. *Bălcea, Buftea* (Nistorești—Vrancea)[218]; *Apostari* <n. fam. *Apostu, Lungar* <n. fam. *Lungu, Mînzălari* <n. fam. *Mînzul, Busuiocari* <n. fam. *Busuioacă, Răghinari* <n. fam. *Răghină* (Mînzălești—Buzău)[219]; *Nemțari* (înglo-

---

[208] Comunicate toate de prof. Gabriela Macovei.

[209] Pentru n. fam. *Bușilă*, vezi REC. POP. I (1774), p. 324 și 325 (Gheorghe și Stanciul *Bușilă* din Odobești).

[210] Cf. Dumitru *Vatre* din Herăstrău la 1855 (Iorga, *Brodnicii*, p. 167).

[211] Marin Popescu-Spineni, *Geografia economică a satului Drăguș*, în SR IV, 1939, p. 190 (fără explicație). *Borza* apare într-o conscripție a satului de la 1744 (Ștefan Meteș, *Drăguș, un sat din Țara Oltului. I. Trecutul Țării Oltului. II. Trecutul satului Drăguș*, București, 1945, p. 182).

[212] M. Homorodean și N. Mocanu, *Din onomastica comunei Scărișoara (jud. Alba)*, în SUBB (Philol.), XIV, 1969, nr. 2, p. 140.

[213] Comunicate de prof. Gh. Moldoveanu. Dintre acestea, n. fam. *Huzuna* apare în REC. POP. I (1774), p. 278 (Ion *Huzuna* din Mărășești).

[213 bis] NALR — Banat, *Introducere*, p. 42, 82—83.

[214] *Statistica din România*, București, 1876, p. 121.

[215] Comunicat de prof. Gabriela Macovei. Explicația presupusă de către Iorgu Iordan (*Toponimia românească*, p. 172) este justă.

[216] Comunicate de prof. Gabriela Macovei. Familia *Răduțarii* din Paltin este pomenită într-un document din 1820 (Sava, *op. cit.*, II, p. 89); la 1824 se amintesc Stan, Ion și Constantin *Răduță* (id. *ib.*, p. 94); la 1814, Petre *Răduțe* (id. *ib.*, I, p. 178).

[217] Cf. Aurel V. Sava, *Documente putnene*, II, p. 60 (cca 1808): Ghinea *Rabega* din Nistorești; idem, *Vornicul de Vrancea. O cercetare administrativă de acum o sută de ani*, în AAR (Ist), s. III, t. XV, 1934, p. 160 (a. 1827): Sandu *Răbega* din Nistorești; REC. POP. I (1774), p. 302: Sandu și Ion *Răbega* din Năruja.

[218] Nume atestate de N. Al. Rădulescu, *Vrancea. Geografie fizică și umană*, București, 1937, p. 141 și harta.

[219] Informațiile privind com. Mînzălești ne-au fost transmise de prof. Dumitru Cristea. Astăzi mai există doi descendenți ai „moșului" *Răghină*, Dumitru *Răghină*, plecat în com. Vintilă Vodă, și Elena Dedu, fostă *Răghină* (în satul Beșlii). La 1542: *Răgănești* (DIR, B, XVI—II, p. 309).

bat în Dragosloveni, com. Dumbrăveni—Vrancea)<n. pers. *Neamțu*[220]; *Ghinduşari/Ghinduşeni* (Galați), de la numele lui Ionașco *Ghenghea*, căruia i-a fost întărit de domn la 1633[221]; *Borinari* (Plenița—Dolj)<n. fam. *Borină*[222]; *Necșotari*<n. fam. *Neacșu*, *Bîzdîgari*<n. fam. *Bîzdîgă* (Jitia—Vrancea); *Șotîrcari*<n. fam. *Șotîrcă* (Gura Caliței—Vrancea); *Lungari*< n. fam. *Lungu*, *Dobrotari*<n. *Dobrotă*, *Moisari*<n. fam. *Moise*, *Albari*<n. fam. *Albu* (Bisoca—Buzău); *Pletari*<n. fam. *Pletea* (Chilii—Buzău); *Burhălari*<n. fam. *Burhală*, *Brătilari*<n. fam. *Brătilă*, *Cachițari*<n. fam. *Cachiț*, *Crețari*<n. fam. *Crețu*, *Coșconari*<n. fam. *Coșconea*, *Dobrotari*<n. fam. *Dobrotă*, *Dăscălari*<n. fam. *Dascălu*, *Gogănari*<n. fam. *Gogani*, *Giobari*<n. fam. *Gioabă*, *Lefterari*<n. fam. *Lefter*, *Popari*<n. fam. *Popa*, *Perțari*<n. fam. *Perțea*, *Șolari*<n. fam. *Șolea*, *Teșcănari*<n. fam. *Teșcan*, *Țibocari*<n. fam. *Țiboacă*, *Bănicari*<n. fam. *Bănică*, *Văduvari*<n. fam. *Văduva* (Lopătari—Buzău); *Onețari*<n. fam. *Oneață*, *Lupari*<n. fam. *Lupu*, *Frățilari*<n. fam. *Frățilă*, *Dănilari*<n. fam. *Dănilă*, *Călinari*<n. fam. *Călin*, *Bonciari*<n. fam. *Bonciu* (Șoimari—Prahova); *Vlădari*<n. fam. *Vlad*, *Mănari*<n. fam. *Manea* (Surani—Prahova); *Măntari*<n. fam. *Manta*, *Pipoșari*<n. fam. *Pipoș* (Slon, com. Cerașu—Prahova). Cîteva dintre acestea au fost deja invocate în controversele lingviștilor, dar au lipsit „probele documentare" pentru explicarea lor.

Considerînd accidentală funcția personală a lui *-ari*, I. Iordan a optat pentru alte soluții etimologice ori de cîte ori baza motivată a toponimelor din această categorie îi permitea avansarea unei ipoteze mai plauzibile. *Bîlcari* (Nistorești—Vrancea) este raportat la oronimul *Bîlca*, iar nu la antroponimul *Bîlcă*, așa cum trebuie în realitate[223]. *Ghebari* (Paltin—Vrancea) este considerat un toponim „psihologic" (deși nu este atestat cuvîntul care să caracterizeze defectul avut în vedere), eventual un nume de agent (de la *ghebe* „manta țărănească")[224]; de fapt, este un derivat de la n. fam. *Gheba*, cum rezultă dintr-un act de judecată de la 1800, prin care *Ghebarii* sau *Ghebeștii* își dispută cu cei din Năruja „moșia *Ghebei*" sau „moșia *Ghebeștilor*", stăpînită din 1795 de către Ene și Toader *Gheba* „milcovenii" (actul este semnat atît de cei doi, cît și de Sava *Gheba*, Crăstian *Gheba*, Vasăle *Gheba*)[225].

Cu un anumit indice de probabilitate, s-ar mai putea include printre toponimele de acest fel și *Mohîrțari* (înglobat în Tulburea, com. Chiojdeni—

---

[220] Cf. Sava, *Documente putnene*, I, p. 30 (a. 1686): Gavril și Nastasie, *Nemțenii*, foști proprietari la Stoiești, lîngă Focșani. I. Iordan vede aici un derivat patronimic de la unul din toponimele *Neamțu* din Moldova (*Toponimia românească*, p. 415). Ancheta indirectă atestă și ea familii *Neamțu* la Dragosloveni, „punctul *Nemțari*".

[221] DRH, A, XXI, p. 395.

[222] Tudor Ionescu, *Note despre Plenița — Doljiu*, în AO VI, 1927, p. 158.

[223] I. Iordan, *Toponimia românească*, p. 413. Vezi REC. POP. I (1774), p. 298 (Ioniță *Bîlcă* din Cîmpurile), 307 (Vasile *Bîlcă* din Bîrsești), 324—325 (Rosul și Ștefan *Bîlcă* din Odobești); Sava, *Documente putnene*, I, p. 112 (Constantin *Bîlcă* din Spinești, a. 1783), 127 (Vasile și Stan *Bîlcă* din Spinești, a. 1794), II, p. 91 (Ban și Enachi *Bîlcă* din Spinești, a. 1823); idem, *Vornicul de Vrancea*, p. 161 (Ion *Bîlcă* din Nistorești, a. 1827).

[224] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 317 și nota 1.

[225] Constantinescu — Stahl, *op. cit.*, p. 35—37, cf. 132 („secăturile *Ghebeștilor*", a. 1818); Sava, *Documente putnene*, I, p. 137. O explicație justă la CDO, p. 282 (derivat de la baza antroponimică *Gheb-*).

Vrancea)<n. pers. *Mohîrte*[226]; *Bilcarii* pe Rahova[227]<n. pers. *Bilco*[228]; *Căcăcerii/Căcăciarii* din fostul ţinut Lăpuşna[229] <n. pers. *Căcîce* (prezent şi în *Căcăceşti* sau *Căcăceni*, nume de sate din fostele ţinuturi Cîrligătura, Neamţ şi Soroca în veacul al XVII-lea); *Ianari* (inclus în Nereju—Vrancea)< n. pers. *Ian*[230] sau *Ianea*; *Gurcari* sau *Giurcari* (azi Biceştii de Sus, inclus în Biceştii de Jos, com. Dumitreşti—Vrancea)[231]<n. pers. *Gurcă* sau *Giurcă*; *Perşunari* (Gura Vadului—Prahova)<n. pers. *Perşu*[232] (cu interfixul *-n-*, ca în *Cristinari*<*Cîrstea*); *Miloşari* (Ludeşti—Dîmboviţa)<n. pers. *Miloş* (frecvent în documentele Ţării Româneşti); *Glodu-Petcari* (Chiliile—Buzău)< n. pers. *Petcu*; *Duboşari* (în Maramureş, la 1389 *possessio* şi *villa Zaldobos*)[233]< n. pers. *Doboş*; *Acăţari* (Mureş, la 1497 *Achusfalva* „satul lui Achus")<n. pers. **Ácăţu*<*Achatius* (magh. *Ákos*)[234]. *Socolarii* (Ciclova Română—Caraş-Severin), considerat de I. Iordan un derivat „local" de la *Socol* (Caraş—Severin)[235], nu poate fi apropiat de acesta din urmă fiind mai vechi decît el (a. 1363 *Zakalar*, faţă de a. 1472 *Solmos*, a. 1829 *Szakolovacz*, popular *Socolovăţ*)[236], aşa încît este preferabilă explicaţia prin n. pers. *Socol*, propusă de N. A. Constantinescu[237].

Derivate toponimice personale în *-ari* sînt şi la românii sud-dunăreni. La aromânii din Pind exista un sat *Drăgari*, despre al cărui nume Th. Capi-

---

[226] Un Constantin *Mohărte* din Năruja este menţionat la 1810 (Constantinescu—Stahl, *op. cit.*, p. 52). Vezi şi CDO, p. 445.

[227] DIR, A, XV—II, p. 164 (a. 1491), azi Puşcaşi — Vaslui. În DRH, A, III, p. 188: şi *Bălcari* (acelaşi doc.). Forma din DIR explică palatalizarea din *Piriul Ghilcarilor* de la 1838, numele unui afluent al Rahovei (GHIBĂNESCU, S.I. XV, p. 284).

[228] CDO, p. 202. Într-o traducere tîrzie a doc. de la 1491 apare un *Bilco*, proprietar în Mărăţeii din apropiere (DRH, A, III, p. 191).

[229] CAT. MOLD. II, p. 399 (a. 1648), 407 (a. 1649).

[230] INDICE (1865), p. 71; Constantinescu — Stahl, *op. cit.*, p. 23 (*Ian*, namesnic din Bîrseşti, a. 1777). Baza poate fi şi *Ene*, ca în *Dealul Enarilor* (Vedea), atestat la C. Alessandrescu şi I. G. Sfinţescu, *Dicţionar geografic al judeţului Olt*, Bucureşti, 1895, p. 95.

[231] *Indicele după judeţe a comunelor orăşiane şi rurale din Muntenia...*, Bucureşti, 1861, p. 50 şi MDG: *Gurcari*. În repertoriile mai noi: *Giurcari*.

[232] Ni se pare mai puţin probabilă ipoteza valorii patronimice a sufixului (<*Perşani*, com. Şinca — Braşov), dată fiind existenţa aici a familiei de proprietari *Perşu* (ultimul reprezentant, Aurel *Perşu*, a părăsit satul în 1947, după ce a predat moşia). Se poate ca persoana să fi fost numită şi *Perşună*, ca un brutar din Piteşti în romanul *Contratimp* al lui Vlad Muşatescu, Bucureşti, 1981, p. 102.

[233] Radu Popa, *Ţara Maramureşului în secolul al XIV-lea*, Bucureşti, 1970, p. 82.

[234] Atestări la SDT, I, p. 24. N. pers. este acelaşi cu cel identificat de Otto Liebhart în forma *Acoşfalău* < magh. *Ákosfalva* (*Die Ortsnamen des Seklergebietes in Siebenbürgen*, în BA III, 1927, p. 4), dar presupune intermediarul latinizat. Atestările se opun explicaţiei de la *acaţ* „salcîm", propusă de Anton Oprescu (*Observări asupra toponimiei populare*, în „Geopolitica şi geoistoria", II, 1942, p. 81).

[235] Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 415.

[236] SDT, II, p. 138.

[237] CDO, p. 272. Teoretic, toponimul ar putea fi şi un pl. de la supran. *Sokolar* „Şoimarul", înregistrat de Franz Miklosich (*Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg, 1927, p. 123), cum crede Vasile Ioniţă (*Valori ale sufixelor în toponimia văii superioare a Timişului*, în *Studii de onomastică*, II, p. 76); dar un doc. de la 1358, prin care regele Ungariei îi dăruieşte cneazului *Socol (Zakul)* două moşii pe Valea Secaşului (Sekaspataka), răsplătindu-l pentru vitejie, limitează posibilităţile de opţiune (cf. Xenopol, *op. cit.*, II, p. 164—165). Aici este prima atestare a satului Secăşeni, com. Ticvaniul Mare (SDT, II, p. 113), din apropierea Socolarilor; casa lui Socol fusese distrusă de către cnezii vecini Basarab, stăpîni în Caraşul Mare şi Mic.

dan spunea (preferindu-i etimologiei lui G. Weigand una din v. sl. дрѫгъ „drug"): „nu cred să derive din *drag* «drag», căci n-aş şti ce ar însemna în bulgăreşte un derivat în *-ar* de la *drag*" [238]. Numele poate fi, însă, foarte bine, un derivat de la baza personală *Drag-*, şi aceasta nu numai pentru că ea este atestată la „vlahii" balcanici din secolul al XIV-lea pînă astăzi[239], dar mai ales pentru că satul era numit şi *Dragai*[240], unde *-ai* este sufixul colectiv albanez echivalent cu *-eşti*[241]. Procedeul de a numi satele nou înfiinţate cu numele celnicului era obişnuit la fîrşeroţi[242], după cum şi la românii nordici satele îşi luau numele, adeseori, de la acela al judelui. Este probabil că sufixul are această funcţie şi în *Nasari* şi *Robari* din Epir[243], *Alabari* şi *Copilari* din Bosnia[244], *Budari*[245] şi *Duşari*[246] din Albania (între altele), ale căror nume se pot uşor explica de la temele personale *Nas-*[247], *Rob-*[248], *Alab-*[249], *Copil*[250], *Bud-*[251], *Duş-*[252].

Ca şi numele de familii, toponimele personale în *-ari* pot rezulta, uneori, din schimbarea sufixului n. pers. La 1627, satul *Cămîrzani* (Vadul Moldovei—Suceava) se numea *Cămîrzari*; baza nu poate fi decît n. pers.

---

[238] Th. Capidan, *Recenzie*, în DR I, 1920—1921, p. 421.

[239] Ioan Bogdan, *Un chrisovul al regelui sîrbesc Ştefan Miliutin*, în „Convorbiri literare", XXIV, 1890, p. 483 *(Draghe, Draghia)*; N. Iorga, *Istoria românilor din Peninsula Balcanică*, Bucureşti, 1919, p. 41 *(Dragul)*; Th. Capidan, *Originea vocativului în -le*, în DR I, 1920—1921, p. 204; Teodor Filipescu, *Coloniile române din Bosnia*, Bucureşti, 1906, p. 184—186; Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, II, Bucureşti, 1926, p. 302; Ioan Caragiani, *Studii istorice asupra românilor din Peninsula Balcanică*, II, Bucureşti, 1941, p. 43 *(Dragu)*, 100 *(Dragoi)*.

[240] Th. Capidan, *Românii nomazi. Studiu din viaţa românilor din sudul Peninsulei Balcanice*, în DR IV, 1924—1926, p. 235: *Drăgari/Dragai*. Ambele forme sînt citate de mulţi autori care se ocupă de aromâni. La Hâciu, *op. cit.*, p. 66: *Drăgai*.

[241] Johann Georg von Hahn, *Albanesische Studien*, II, Viena, 1853, p. 118—119; Th. Capidan, *Un suffixe albanais*, p. 132 şi *Limbă şi cultură*, Bucureşti, 1943, p. 203—204.

[242] Léon Heuzey, *Le mont Olympe et l'Acarnie*, Paris, 1860, p. 272; Ioan Neniţescu, *De la românii din Turcia europeană. Studiu etnic şi statistic asupra armânilor*, Bucureşti, 1895, p. 180 şi 182.

[243] Menţionate de Neniţescu, *op. cit.*, p. 417 şi 419.

[244] Menţionate de Filipescu, *op. cit.*, p. 197.

[245] Menţionat de Th. Capidan, *Românii nomazi*, p. 244; Dem. Abeleanu, *Turcia europeană. Geografie fizică şi politică*, Bucureşti, 1905, p. 113.

[246] Menţionat de Abeleanu, *op. cit.*, p. 113; Neniţescu, *op. cit.*, p. 30; Th. Capidan, *Fărşeroţii*, p. 40.

[247] Frecvente sînt, la aromâni, n. pers. *Nasea* (Caragiani, *op. cit.*, II, p. 150, 244) şi *Nasi* (id. *ib.*, I, Bucureşti, 1929, p. 92—93, II, p. 43, 256—260, 276—278).

[248] *Robu*, *Roba* sînt n. pers. care „se aud des" la aromâni (Caragiani, *op. cit.*, I, p. 91, 95, II, p. 37, 152, 260).

[249] Tema trebuie să fie aceeaşi ca în arom. *alabaciu* „copilandru", dar n. pers. nu îl avem atestat.

[250] N. pers. *Copil* este atestat încă din documentele medievale care se referă la „vlahi" (vezi I. Bogdan, *op. cit.*, p. 493; S. Puşcariu, *Studii*, II, p. 284). Aceeaşi bază explică şi numele satului *Copila* (Filipescu, *op. cit.*, p. 197). Cf. şi *Băitani* lîngă Băiasa (Hâciu, *op. cit.*, p. 69).

[251] Vezi n. pers. *Budilo* (I. Bogdan, *op. cit.*, p. 492), *Budul* (Capidan, *Originea vocativului*, p. 200), *Buda* (Puşcariu, *Studii*, II, p. 304; Caragiani, *op. cit.*, II, p. 39, 256), *Budo* (Caragiani, *op. cit.*, II, p. 99).

[252] Vezi n. fam. arom. *Duşi*, la Moscopole (Hâciu, *op. cit.*, p. 122), *Duşu*, la Lacă (Caragiani, *op. cit.*, II, p. 222).

Cămîrzan, frecvent în epocă[253]. Invers, un n. pers. în *-ar* poate dezvolta un toponim prin schimbare de sufix: la 1515 Neagoe Basarab îi întăreà lui Manea *Vulpariul* jumătate din satul Goleşti[254], sat care s-a numit apoi *Goleştii Vulpariului* (a. 1670—1671)[255], iar mai în urmă *Goleştii—Vulpaşi* (Argeş). Decalajul dintre derivatul toponimic şi antroponimul de la bază sa poate fi doar o iluzie a perspectivei sincronice. Astfel, dacă la *Cocoşari* şi la *Ţigănari* (Gura Caliţei—Vrancea) întîlnim astăzi familii *Cocoşel* şi *Ţigănuş*, nu înseamnă neapărat că toponimele s-au format de la *aceste* nume: *Cocoşel* pot fi descendenţii unui *Cocoş* (la 1631, de ex., este menţionat un Stanciul *Cocoş*, proprietar la +Domireşti, în apropiere)[256], după cum *Ţigănuş* pot fi descendenţii lui *Ţigan*.

3.2.3. O poziţie intermediară faţă de categoriile stabilite de noi o au numele de uliţe, ferme, stîni etc. care, considerate din perspectivă desemnatului, ar trebui incluse printre numele obiectelor sociogeografice, dar posedă, în acelaşi timp, caracteristicile formale ale numelor de obiecte fizicogeografice.

Numele de acest fel nu i-au interesat în mod special pe cercetători şi, din acest motiv, s-a înregistrat un număr infim faţă de ce trebuie să fie în realitate. Un drum din Plotoniţa (Frasin—Suceava) se numeşte *Uliţa Maciocarilor* sau a *Maciocanilor*, de la n. fam. *Macioc*. La Nereju, în Vrancea, s-au notat *Stîna Buşilarilor*<n. fam. *Buşilă*, *Uliţa Călugărarilor*<n. fam. *Călugăru*, *Uliţa Dudarilor* („unde stau *Dudăreştii*")<n. fam. *Dudu*[257]. Ultimul nume prezintă un interes special datorită redundanţei sufixelor personale, caz pe care l-am mai întîlnit la Gemenea (Stulpicani—Suceava), unde membrii familiei *Coperza* se numesc nu numai *Coperzari*, dar şi *Coperzăreni*. Ambele ilustrează, se pare, o fază de tranziţie de la numele simple (*Dudu*, *Coperza*) la numele sufixate (*Dudaru*, *Coperzaru*), primele fiind oficializate, iar celelalte creaţii spontane ale mediului popular.

Printre părţile satului Drăguş din Ţara Oltului, se menţionează „vecinătăţile" (sau uliţele) *Codrari(lor)*, *Lăscari(lor)*, *Rogozari(lor)*, *Husari(lor) din Sus şi din Jos*, de la n. fam. *Codrea*, *Lascu*, *Rogozea*, *Husea*[258]. La 1761 cea de-a doua era numită *Uliţa Lascului*, pentru că pe ea îşi avea casa „boierul" (=ţăranul liber) Oprea *Laţcu*[259].

3.2.4. Cînd baza antroponimică este motivată semantic, funcţia personală a sufixului *-ari* este neutralizabilă, suprapunîndu-se funcţiilor sale

---

[253] DRH, A, XIX, p. 318. Pentru n. pers., vezi p. 314 (a. 1627, din Cîndeşti — Neamţ), p. 512 (a. 1628, din Măstăcani — Bacău), XXII, p. 511 (a. 1633, din Horgoeşti — Tighec) ş.a.

[254] DRH, B, II, p. 271—272.

[255] DRH, B, XXIII, p. 105.

[256] *Ibidem*, p. 339 şi 344. Numele satului +*Cocoşarii* sau +*Cocoşerii* de pe Stemnic (Vaslui) de la 1661 (GHIBĂNESCU, S.I. XV, p. 119—120) pare să fie şi el în legătură cu n. fam. *Cucoş* (la 1795 doi tîrgoveţi vasluieni aveau acest nume, *ibidem*, p. 177).

[257] Ancheta colectivă la Nereju. Un act de pe la 1700 menţionează neamul *Buşileştilor* (Sava, *Documente putnene*, II, p. 10).

[258] Henri H. Stahl, *Vecinătăţile din Drăguş*, în SR I, 1936, nr. 1, p. 19 ş.u.; Ştefania Cristescu-Golopenţia, *Drăguş, un sat din Ţara Oltului (Făgăraş). Manifestări spirituale, credinţe şi rituri magice*, Bucureşti, 1944, p. 110. Numele de familie sînt aproape toate atestate la Drăguş din secolul al XVII-lea, în *Urbariile*, I, p. 236 (Petru *Kodre*, a. 1632), 237 (Krisztian şi Radulÿ *Rogoza* drabanth, a. 1632), 235 (Koma *Husza* judex, a. 1632). Familia *Lascu* apare începînd cu conscripţia din 1721 (vezi Ştefan Meteş, *Drăguş*, p. 166: Man şi Alde *Lalzcu*).

[259] Ştefan Meteş, *Drăguş*, p. 174.

lexicale — cum se poate vedea și din paragraful precedent, unde *Codrari* și *Rogozari* au aparența unor patrionime. Chiar cînd baza nu e motivată (*Husea*), funcția personală a derivatului poate fi neutralizată datorită coincidenței acestuia cu un element lexical omofon (*husar*).

Numărul acestor toponime, personale la origine, este, probabil, foarte mare. Vom cita doar cîteva: *Ghindari* (Mureș, lîngă Acățari)<n. pers. *Ghindă* (la 1507 *Makfalva* „satul lui Ghindă", iar la 1850 *Dingye* „Ghindă")[260]; +*Scorțari* (pe lîngă Bolotești—Vrancea)<n. pers. *Scoarță* (*Scoarțeș*), dovadă alternanța cu *Scorțești* a numelui său[261]; +*Borșciari* (R.S.S. Moldovenească)[262], prob.<n. pers. *Borșc*; *Găinari* (azi Făgetu, com. Nistorești—Vrancea), de la „neamul Găinarilor" din Nistorești, între care Vasile *Găină*, Radu *Găină*, descendenți din „bătrînul *Găină*" de care vorbește un act de la 1768[263]; +*Coteciarii* (lîngă Tîrzii, com. Oltenești—Vaslui), menționat de Bărbulescu, satul fraților *Coteț*; *Cociobari* (Paltin—Vrancea)<n. pers. *Cocioabă*[264]; *Balercari* (în bazinul Milcovului)<n. pers. *Balercă*[265]; *Albinarii* (azi Ariceștii Zeletin—Prahova), de la numele marelui spătar *Albină*, căruia i se întăresc părți de sat în jurul anului 1581[266]; *Cureaua Ismănarilor* (Orodel—Dolj)<n. fam. *Ismană*[267]; +*Merlarii* (lîngă Pleșcoi, Berca—Buzău), atestat la 1631 în forma *Mirlari*,<n. pers. *Mirlea* (un *Mirlea* din Rătești, aceeași com., apare într-un doc. din 1632)[268]; *Mierlarii* (înglobat în Jilava—București), cu aceeași etimologie (un *Mirlea* din Roșiul, sat inclus tot în București, e atestat la 1632)[269]; +*Boșarii* (Runcu—Dîmbovița), prob. <n. pers. *Boșa*[270]; *Colțarii* (Nistorești—Vrancea)<n. pers. *Colțu*[271]; *Ulița Pușcarilor* (Stulpicani—Suceava)<n. fam. *Pușcă*; *Poiana Scripcarilor* sau a *Scripcanilor* și *Drumul Drobarilor* (Frumosul—Suceava)<n. fam. *Scripcă* și *Drob*, care au avut proprietăți acolo; *Pîrîul la Baltagari*, *Poiana la Baltagari*/*Poiana lui Baltag* (Vama—Suceava)<n. pers. *Baltag*; *Bobocari*, *Bostănari*, *Cenușari*, *Lăbari* (Lopătari—Buzău)<n. pers. *Boboc*, *Bostan*, *Cenușă*, *Labă*; *Cepari* (Slon,

[260] SDT, I, p. 259. S-ar putea ca sufixul să fi apărut ulterior, pentru a-i desemna pe cei din *Ghinda*, după cum satul *Vălari* (Hunedoara) a fost numit la început *Valea* (a. 1482 : *possessio Walya*) și de-abia la 1733 *Vălari (Velări)* — cf. SDT, II, p. 239. Cazurile în care patrionimul în funcție toponimică i-a succedat toponimului sînt numeroase peste tot.

[261] CAT. MOLD. III, p. 98 (a. 1658), IV, p. 45 (a. 1676), 57, 61, 66 (a. 1677)/*ib.* IV, p. 105 (a. 1679), 391 (a. 1695).

[262] DRH, A, I, p. 216 (a. 1436).

[263] Sava, *Documente putnene*, II, p. 60 (cca 1808), 89 (cca 1820), 104 (a. 1834), 160 (a. 1837); I, p. 102 (a. 1768).

[264] Informație de la prof. Gabriela Macovei.

[265] Informație de la prof. Gh. Moldoveanu.

[266] DIR, B, XVI, p. 498. După Hasdeu, „numele cătunului [...] ne spune că locuitorii lui vor fi fost dedați oarecînd cu creșterea albinelor" (HEM s.v. *albină*). Anton Oprescu vedea aici un derivat de la un toponim *Albina (op. cit.*, p. 86).

[267] Constantin Stănică-Orodel, *Hotarul satului Orodel (Dolj)*, în SR II, 1937, nr. 1, p. 31.

[268] DRH, B, XXIII, p. 384/p. 625. Damian P. Bogdan explica toponimul de la apelativul *mierlă (op. cit.*, p. 176).

[269] DRH, B, XXIII, p. 575.

[270] Satul este atestat în *Documente privind relațiile agrare în secolul al XVIII-lea*, I, București, 1961, p. 750 (a. 1787); Î. DIV. 17 (a. 1831). Antroponimul în CAT. Ț. ROM. II, p. 443 (a. 1628); Pașca, *Nume de persoane*, p. 185; CDO, p. 211; I. Pătruț, *Studii*, p. 179.

[271] Satul este atestat de Ion Ionescu, *Agricultura în județul Putna*, București, 1869, p. 365. Antroponimul la Sava, *Documente*, II, p. 122 (a. 1833).

com. Cerașu—Prahova)<n. fam. *Ceapă*; *Băltăgari*, *Buturugari*, *Bănari* (Bisoca—Buzău)<n. fam. *Baltag*, *Buturugă*, *Banu*.

3.3. Ajunși în acest punct, este firesc să ne întrebăm ce origine are sufixul personal *-ari* din toponimia noastră. Nu putem accepta explicațiile prin evoluția unor funcții lexicale, date de G. Giuglea și Gh. Bolocan, și nici pe cea propusă de I. Iordan, a descendenței din funcția patrionimică. Obiecția care i se poate aduce ipotezei din urmă este că privește lucrurile numai din interiorul toponimiei, corelînd toponimele personale cu patrionimele (în virtutea identității formale a sufixului); or, *sistemul toponimic personal reflectă direct sistemul antroponimic, după cum sistemul toponimic descriptiv îl reflectă direct pe cel lexical*. Am văzut că numele de locuri cu bază antroponimică preiau un procedeu existent la nivelul numelor de familie, iar patrionimele se construiesc după modelul patrionimelor generice. Prin urmare, pentru a explica funcția diferită a sufixului *-ari* va trebui să părăsim domeniul toponimiei, pătrunzînd în acela al onomasticii *stricto sensu*.

3.3.1. Rațiunea folosirii lui *-ari* în numele de familie colective este dată în mod cert de valoarea patronimică a singularului său, semnalată mai întîi de N. A. Constantinescu, care a localizat-o în Bucovina (*Barariu*, *Catrinar*, *Gheorghinar*, *Fetițar*, *Maricar*, *Mărcar*, *Mincar*, *Monaru*, *Piticar*)[272]. La acestea se pot adăuga *Tănăsar* (Pojorîta—Suceava)<n. pers. *Tănasă*, *Banceru* (Vama—Suceava)<n. pers. *Bance*[273], *Cozmariu* (Sadova—Suceava)< n. pers. *Cozma* (cf. și *Pîrîul Cozmariului*/*Pîrîul la Traian Cozma*, tot aici), *Lucuțar* (Vama—Suceava)<n. pers. *Lucuță*, *Titinar* (Sadova—Suceava)<n. pers. *Tetină*(?), *Micuțar* (Mănăstirea Humorului)<n. pers. *Micuță*[274], *Maruș-car* (Voroneț—Suceava) și *Marișcar* (Frasin—Suceava)<n. pers. ucr. *Maročko* și *Maričko*[275] ș.a.

Astfel de nume există și prin alte părți: în j. Vrancea, unde la 1864 se pomenește un *Lupușaru* (Gogoiu, com. Răcoasa)[276] și mai ales în Țara Oltului (care, lucru curios, i-au scăpat în totalitatea lor lui Pașca): *Petreșkar* Lyabul/*Petrasko* Lyabul din Netot[277]; Kirszte *Vlagar* sau *Vlegare* din Sîmbăta de Jos[277]<n. pers. *Vlăge*; Bukur *Kokar*/Bukur *Kukan* din Vistea de Jos<n. pers. *Coca*[279]; Opre *Bokar*/Opre *Bokan*, tot aici, <n. pers. *Boca*[280]; Many, Opra și Bukur *Popar* din Părău<n. pers. *Popa*[281]. Sufixul patronimic este prezent și în onomastica Văii Jiului (după cercetările lui Al. Cristureanu). Nu credem necesar să extindem exemplificările, cu atît mai mult cu cît monografiile de localități și volumele de documente îi atestă circulația în toate zonele românești.

Sufixul *-ar* este mult folosit și în onomastica românilor sud-dunăreni. După Ioan Caragiani, el ar avea o funcție augmentativă nu numai în *Bóțar*

[272] CDO, p. XXXIII.

[273] Un Gheorghe *Bance* este menționat la 1763 (Ștefanelli, *op. cit.*, p. 68—69). La Vama există și toponimul *Jgheabul Banciului*.

[274] CAD 164 (a. 1856).

[275] CAD 306 (a. 1854) și liste onomastice actuale.

[276] Copie după un document, anexată la caietul de anchetă indirectă.

[277] *Urbariile*, I, p. 441/537 (a. 1637).

[278] *Ibidem*, p. 434 și 563 (a. 1637). Cf. CDO, p. 409 *(Vlăgara)*.

[279] *Urbariile*, I, p. 243 (a. 1634)/801 (a. 1640). Cf. CDO, p. 245 *(Cocariu)*.

[280] *Urbariile*, I, p. 343 (a. 1634)/227, 801 (a. 1632, 1640).

[281] *Ibidem*, p. 490 și 493 (a. 1637). La CDO, p. 135: *Popătaru*.

(„boț mare"), *Ciúmar* („șuviță mare de păr"), *Mắliar* („mai mare"), *Bútar* („bute mare"), *Cóțar* („boț mare")[282], dar și în *Dúmar*<*Duma*, *Cóstar*<*Costa*, *Costántar*<*Costanti*, *Barácar*<*Barac*, *Bítar*<*Biti*, *Dímar*<*Dima*, *Símar*<*Sima*, *Panaiótar*<*Panaioti*, *Nichítar*<*Nichita*[283]. Dar a doua serie cuprinde nume nemotivate semantic, ceea ce înseamnă că sufixul nu poate avea decît o funcție pur onomastică, pe care o considerăm tot patronimică (cel puțin la origine). Dacă *Ceápar*, de ex., este simțit ca augmentativ („ceapă mare"), cum arată Caragiani, ce sens ar mai avea un al doilea derivat, *Ceapárar*[284], dacă nu acela de a-l desemna pe descendentul lui *Ceápar* ? Astfel de nume existau și la istroromâni[285].

3.3.2. N. A. Constantinescu nu și-a dat seama de *valoarea matronimică* ce o dublează pe cea indicată de dînsul (chiar în seria de exemple citate) și pe care o atestă documentele și datele culese de noi din anchete directe. La 1774 existau la Vatra Dornei 7 proprietari *A Irinei* sau *sin Irinei* ; la 1856 formula era înlocuită cu *Irinar* (12 proprietari), iar o proprietate a lor se numea *Arșița Irinarilor*[286]. Într-un document de la 1786 din Vatra Cîmpulungului apare Odochița *Fetițoaie* și Vasile *sin ei* ; la 1790, fiul este numit Vasile *Fetițar(i)*, iar la 1792 fratele lui se cheamă Pântilei *Fetițar*[287] (familia *Fetițar* există și azi la Vama și la Cîmpulungul Moldovenesc). Descendenții *Urătisei* de la 1787 sînt Toader *Urătariul* de la 1786, Ghiorghi și Todosie *Urătar* de la 1790, Toader *Urtaru* de la 1802 — toți din Cîmpulung[288] ; împreună alcătuiau familia *Urătarilor*[289]. Un membru al familiei *Ruxăndariul* era, la 1786 și la 1792, Petre *Ruxandii* sau Petre *a Roxandii* din Vatra Cîmpulungului[290]. *Iftincarii* din Sadova de astăzi sînt, probabil, descendenții lui Ionașcu *a Iftincăi* de la 1699 din Cîmpulung[291]. Familia Bedrule din Pojorîta este poreclită *Catrinar* după o văduvă, *Catrina*, a cărei urmașă este [292] ; o confirmare este numele satului *Catrinari* (Panaci—Suceava), care și-a luat numele de la acela al numeroaselor familii *Acatrinei*. *Gheorghinar*, menționat de N. A. Constantinescu, este, de fapt, Gligor(i) *Gherghinar* de la 1771, al cărui nume pare să indice tot o bază matronimică[293]. Recensămîntul de la 1774 oferă numeroase indicii ale importanței acordate liniei materne în ocolul Cîmpulun-

[282] I. Caragiani, *op. cit.*, I, p. 31, 60, 94—95, 101, 218.

[283] *Ibidem*, p. 27, 29, 66, 97, 196, 218.

[284] *Ibidem*, p. 45.

[285] Sextil Pușcariu, *Studii istroromâne*, II, p. 208, 237.

[286] Vezi REC. POP. I (1774), p. 252—255 și CAD 282 (1856).

[287] Ștefanelli, *op. cit.*, p. 163, 199, 205, 228. Frații reapar cu numele *Fetițar* la 1806 (*ibidem*, p. 325).

[288] *Ibidem*, p. 90 (Vasile *a Urătise)*, 161, 201, 208, 308.

[289] *Ibidem*, p. 376 (a. 1821).

[290] *Ibidem*, p. 162 și 228.

[291] *Ibidem*, p. 19. Un Vasile *Ifti(n)car* apare la Sadova în 1809 (Teodor Balan, *Noui documente cimpulungene*, Cernăuți, 1929, p. 80) ; în raza aceluiași sat este și toponimul *Fintîna Iftincarului*. Numele nu trebuie raportat la *Iftincu* (CDO, p. 49), care nu a existat în onomastica zonei, destul de bine cunoscută.

[292] Deși *Catrinarii* sînt considerați una din cele mai vechi familii (primul atestat este Vasile *Catrinariul*, la 1786, cf. Ștefanelli, *op. cit.*, p. 164), genealogia lor este încă vie în conștiința locuitorilor.

[293] Ștefanelli, *op. cit.*, p. 105. *Gherghina* ar putea fi, teoretic, și un nume de bărbat, dar nu este cunoscut ca atare în onomastica zonei.

gului : „Gavril cu mă-sa *Mărica*“ (cf. *Maricar*), „Ion cu mă-sa *Ruxanda*“ (cf. *Ruxăndar*), „Ion sin *Irinei*“ (cf. *Irinar*) ș.a.m.d.[294].

Funcția matronimică există și în alte părți ale Moldovei, dar cercetările sînt prea firave pentru a avea o perspectivă de ansamblu. La Mădîrjac (Iași), *Ilincari* este numele colectiv al familiei *Ailincăi* ; la Spulber (Vrancea) numele *Pîrîului Săftarilor* se raportează la „alde *Safta*“ sau *Asaftî*, familie care coboară din *Safta* văduva[295] ; la Dîrmoxa (Broșteni—Suceava) există familia *Păștinaru*, prob. <*Păștina*[296]. Această funcție a fost preluată analogic în cîteva derivate lexicale cu o circulație redusă, cum ar fi *slujnicar, muierar, pocrișcar*[297].

3.3.3. Existența unui sufix personal *-ar* face posibil pluralul direct atît în numele de familie cît și în toponime[298] : n. fam. *Lucuțar* > *Lucuțarii/Lucuțărenii* (Vama—Suceava) ; n. fam. *Piticar* > *Piticarii* (Cîmpulungul Moldovenesc), *Piticarii/Piticărenii* (Bucșoaia, com. Frasin—Suceava) ; n. fam. *Cozmar* > *Poiana Cozmarilor/Poiana Cozmariului* (Sadova—Suceava) ; n. fam. *Niculțar* > *Poiana Niculțarilor* (Deia, com. Frumosul—Suceava) ; n. fam. *Buzunar*[299] > *ocina Buzunarilor* sau *Buzănarilor* (Măracineni—Buzău)[300] ; n. fam. *Mintar* > *Pîrîul Mintarilor* sau *Mintăreștilor* (Capul Codrului, com. Păltinoasa—Suceava).

Un plural direct poate apărea și cînd terminația antroponimului este doar omofonă cu singularul unui sufix personal[301]. În cazul nostru, *Cîrjelari* (Tulcea) este pluralul lui *Cîrjelar*, numele vechi al satului (perceput ca antroponim în funcție toponimică absolută), format de la o bază personală cu afixul de plural turc *-lar*[302]. Un al doilea exemplu suscită un interes ceva mai deosebit.

Aspectul exclusiv de sg. al primelor atestări din DRH ale numelui satului *Colnari* (Iași)[303] ne face să privim cu scepticism etimologia lui din *colunari*[304], deși au existat numeroase localități numite pur și simplu *Cătunul, Cătuna, Cătunele, Cotunul* etc. (sau dublate de un determinant oarecare), ai căror locuitori se puteau numi nu numai *cătuneni* sau *cătunași* (*cotunași*)[305], dar și *cotunari*, după cum am văzut (2.3.2). Credem chiar că derivatul avea, în perioada veche, o suprafață mai mare în dacoromână — și nu numai aici.

---

[294] REC. POP. I (1774), p. 245—249.

[295] Comunicat de prof. Gabriela Macovei.

[296] *Păștina* este înregistrat de CDO, p. 129.

[297] Ultimele la Udrescu, *op. cit., s.v.* și în ALRM I/II, h 292/391.

[298] Dragoș Moldovanu, *Legile formative*, p. 35 (cu ex. pentru *-an, -escul*).

[299] La 1637 se menționau 4 persoane *Buzunar(ul)* la Netot, în Țara Făgărașului (*Urbariile*, I, p. 441).

[300] DRH, B, XXIII, p. 371, 409 (a. 1631).

[301] Dragoș Moldovanu, *Legile formative*, p. 37—38.

[302] După tradiție, satul ar fi fost înființat după 1877 de către mocanii ardeleni, dintre care cel care „a pus parul“ a fost un moș *Cirjă* (Șandru, *op. cit.*, p. 178). Satul este atestat însă și de harta rusă de la 1828, în forma *Cirjelar* (Const. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, București, f.a., p. 58).

[303] Cf. și Gh. Ungureanu, Gh. Anghel, Const. Botez, *Cronica Colnarilor*, București, 1971, p. 238, 243 (*Dealul Colnarului Nou*, a. 1638 ; *Drumul Colnarului*, a. 1616, 1638, 1679) ș.a.

[304] N. Iorga, *Istoria comerțului*, I, p. 158 ; Const. C. Giurescu, *Tîrguri*, p. 217 ; Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 96 ; C. Cihodaru, *Începuturile*, p. 41.

[305] Cf. *cotunași* „cei ce locuiesc în cotune“ (Hîrșoveni, com. Ivănești — Vaslui) ; *Cătunași*, sat atestat la 1865 (Samara — Argeș), cf. INDICE (1865) ; Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, p. 417.

El era frecvent în documentele din secolele XIV—XV privitoare la românii din Balcani, unde devenise un apelativ generic al acestora : *vlacchi sive catunarii* (a. 1361), *li Chattonari e Morlacchi* (a. 1436), *cothomaro Vlacorum* (a. 1440) ; prin restricție, *catunarius* a însemnat și „căpetenia cătunului", cătunarul prin excelență[306]. Este, tocmai de aceea, foarte greu de crezut că un nume colectiv atît de clar ar fi putut evolua de timpuriu spre un sg. nemotivat (de felul lui **Cotnaș* <*cotunași* sau **Cătnen* <*cătuneni*) ; baza sa fiind motivată, el nu poate fi comparat cu forma sincopată tîrzie *Botșăni* pentru *Botoșani*, invocată ca argument de către Const. C. Giurescu. Apoi, nu se găsesc în documentele interne urme ale lui *-u-* sincopat, dacă facem abstracție de transcrierea neverosimilă *Cotunariu* a unui doc. tîrziu, făcută de A. Gorovei[307], sau de transcrierile *Cutinari*, *Kotinara*, *Cutunari* etc. din cartografia și memorialistica secolelor XVI—XVIII[308], care reflectă mai degrabă dificultățile unor străini de a pronunța numele.

Toate acestea ne fac să propunem o explicație printr-un nume de persoană, probabil german, cum ar fi *Ko(d)tner*, *Kott(e)ner* sau *Kött(e)ner*, înregistrate în documentele din secolul al XV-lea din Saxonia superioară, derivate din germ. mediu *kot* „colibă" (așadar, „Colibarul")[309]. Chiar dacă nu ei au întemeiat localitatea, sașii au avut aici o poziție importantă în perioada veche, relevată atît de misionarii catolici cît și de documentele slavone, latine sau germane. Tradiția reprodusă de Bandinus, care amintea de venirea pe aceste locuri a unui neamț *Gutnar*, pare să aibă, deci, un sîmbure de adevăr,

---

[306] Vezi Demetrio Găzdaru, *Datos nuevos para viejas etimologías balcánicas*, în „Acta Philologica", V, 1966, p. 91—92, care relevă și toponime *Catunari* în aceste regiuni ; Ion I. Nistor, *Originea românilor din Balcani și Vlahiile din Tesalia și Epir*, în AAR (Ist) s. III, t. XXVI, 1944, p. 182 ; Silviu Dragomir, *Vlahii și morlacii. Studiu din istoria românismului balcanic*, Cluj, 1924, p. 16, 19, 70—72.

[307] IORGA, S.D. VIII, p. 337 (a. 1655). Nu am putut verifica transcrierea.

[308] Prima atestare cartografică în forma *Cutinar* este din 1562 *(Geographicae tabulae* în Loggia a treia vaticană, publ. de Roberto Almagià în *Monumenta Cartographica Vaticana*, IV, Vatican, 1955, tav. IX). În formele *Cutunari* și *Cotunari* apare la B. Quirini în 1599 (Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, III$_1$, București, 1880, p. 548).

[309] Isolde Neumann, *Die Bäuerlichen Familiennamen des Landkreises Oschatz*, Berlin, 1970, p. 60 ; Wolfgang Fleischer, *Die deutschen Personennamen. Geschichte, Bildung und Bedeutung*, Berlin, 1964, p. 136. N. pers. *Cotnariul* și *Cotnar* apar într-un doc. moldovenesc de la 1593 (I. Marinescu, *Documente basarabene*, p. 65), respectiv într-unul muntenesc de la 1616 (DIR, B, XVII—III, p. 440), dar nu credem că se poate porni de la ele : primul pare să provină de la numele tîrgului (în funcție antroponimică absolută), iar al doilea pare să fie o greșeală de (tran)scriere pentru *Cotunar* : un Drăghici *Cătunariul* se întîlnește în Mehedinți la 1696 (I.C. Filitti, *Condica Poenarilor-Almăjeni*, în AO VIII, 1929, p. 292 ; la 1704 este menționat împreună cu verii lui, Necula și Ivăniș *Cătunarii*, cf. IORGA, S.D. V, p. 192), un Dumitru *Cătunar* în Vlașca la 1751 *(Documente privind relațiile agrare*, I, p. 505), un *Cotonaru* în Țara Oltului (Pașca, *Nume de persoane*, p. 217) ș.a. Atestat mai întîi la 1448, satul nu este atît de vechi încît să putem presupune o origine turanică a numelui, cum face I. — A. Candrea *(Probleme de toponimie*, curs, București, 1930—1931, p. 235). *Dealul* și *Apa Cotnărelului* din jud. Neamț, menționate la 1634 (în DRH, A, XXII, p. 135), sînt, cum arată forma diminutivală, derivate fie directe („Cotnarul Mic"), fie indirecte de la numele localității : ca și *cotniurea*, care desemna poama de Cotnari („ca și cum ar zice cineva că vinul /.../ carele nu-i de cotniurea nu încălzește", în *Catehismul calvinesc de la 1656*, Sibiu, 1879, p. 15), tot astfel, credem, **cotnărel* putea desemna buciumul sau butucul de Cotnari ; după tradiție, călugării de la Neamț ar fi plantat pe coasta acestui deal butuci din viile de la Cotnari (Gh. Ungureanu, *op. cit.*, p. 237) — fapt care sprijină ambele ipoteze.

nefiind o pură „combinație etimologică" — cum o numea Bogrea[310]. Omofonia relativă a sufixului antroponimic german (în pronunția săsească) cu cel românesc *-ar* permitea trecerea la plural[311]. Este probabil că numele săsesc a desemnat inițial unul dintre dealuri (cel numit de Bandinus *mons oppidi* „Dealul Tîrgului"), după care s-a extins asupra întregii zone sociogeografice, cu o densitate redusă a populației românești. Această extensie, frecventă în toponimia germană (unde abundă localitățile în *-berg*), pare să fie atestată de documentul din 1556, în care judele Tamaș din Cotnari se autointitulează, într-o scrisoare către bistrițeni, „Groff am *Kottnersberg*" (scrisoarea este localizată *am Kottnersberg* „în [localitatea] Dealul lui Kottner")[312]. Notăm, în trecere, că oronimia Cotnarului include și alte elemente care amintesc de vechii coloniști: *Dealul Piscopului*, *Dealul Laslăului* (cu atestări de la începutul veacului al XVII-lea).

4. [*Dinamica sufixului*] — După prezentarea pe secțiuni a funcționalității sufixului, devine posibilă și necesară o viziune diacronică complexă, care să circumscrie originea și evoluția acestor funcții atît în planul lingvistic, al raporturilor cu funcții similare ale sistemului onomastic și toponimic românesc, cît și în planul extralingvistic, al motivării lor socioistorice.

4.1. După articolele lui I. Iordan și G. Giuglea, originea latină a funcției patrionimice a sufixului *-ar(i)* se poate considera pe deplin stabilită și încadrată în ansamblul Romaniei. Nu același lucru se poate spune despre funcția sa personală. N. A. Constantinescu apreciază, pe bună dreptate, că este același sufix care derivă și *nomina agentis* sau patrionime (deși nu crede exclusă nici explicația lui Pușcariu, prin disimilarea lui *-eni*), moștenit din lat. *-ārius*[313], dar nu-și pune întrebarea dacă este o funcție moștenită sau o evoluție pe teren românesc.

Această funcție trebuie considerată tot o moștenire latină, pentru că *-ārius* era folosit și la formarea gentilicelor[314]. După tradiția păstrată de vechii istorici latini, familia *Pinarii* descindea din *Pinus*, fiul regelui Numa[315]. În Evul mediu se întîlnesc nume ca *Iohanarius*<*Iohannes*, *Mixĕlerii*, *Michelerio*<*Michael*, *Martinerio*<*Martinus*, *Philipperius*<*Philippus*[316]. Despre *Iularis*, G. Serra spune că „reprezintă o veche urmă a extensiei lui *-aris* sau

[310] V. Bogrea, *Știință militantă*, în AIIN III, 1924—1925, p. 502.

[311] Invers, sufixul rom. poate fi asimilat cu *-er* de către germani, dovadă *Roxăndariu* din Cîmpulung, numit *Roxander* în cadastrul de la 1856.

[312] Hurmuzaki, *Documente*, XV$_1$, București, 1911, p. 521, cf. p. 355 (a. 1530: „Anthonio castel lano de *Kothnorsperg*"). Dacă tîrgul ar fi fost considerat un „burg", iar nu un „stadt", numele putea reflecta confuzia fonetică a lui *berg* cu *burg*, frecventă la sași, care le pronunțau „brich" (cf. Thomas Nägler, *Așezarea sașilor în Transilvania. Studii*, București, 1981, p. 250).

[313] CDO, p. LVI.

[314] G. Serra, *Sulla continuità*, p. 550. Multe nume de acest fel (*Adarus*, *Attarius*, *Bracarus*, *Calarius*, *Contari*, *Erari*, *Lacari*, *Palari* etc.) apar în onomastica hispanică veche, dar cercetătorii mai noi ezită să le considere derivate latinești, înclinînd mai mult spre ipoteza unei influențe ilire; vezi Manuel Palomar Lapesa, *La onomástica personal pre-latina de la antigua Lusitania. Estudio lingüistico*, Salamanca, 1957, p. 127 și mai ales Lourdes Albertos Firmat, *La onomástica personal primitiva de Hispania tarraconense y betica*, Salamanca, 1966, p. 292.

[315] Vezi Plutarh, *Vieți paralele* (*Numa*, XXI). Această funcție, care pare să fi fost străveche, nu a fost recunoscută de gramaticii moderni. Stolz — Schmalz, de ex., o consideră „neexplicată", *Unerklärt* (*Lateinische Grammatik*, reed. de Manu Leumann și Joh. Bapt. Hoffmann, II, München, 1926, p. 212).

[316] Giandomenico Serra, *Sulla continuità*, p. 550—551.

a lui *-arius* aplicat la formarea numelor etnice și derivatelor genealogice“ [317]. Sistemul medieval se menține în onomastica italiană: *Fuscus>Foscari* (secolul al X-lea), azi *Fóscari*; *Iacob>Zacchièri*, azi bolonezul *Giaccobario*[318].

Toponimia italiană menține o întinsă serie de colective provenite din cognomen + *-èr*, *-(e)rà*, *-arìa*, *(e)rìa*: *La Buǧarà* „il casato dei *Boggio*“, *La Coelrà* „la tenuta dei *Coelli*“, *La Cugnancherà* „la tenuta delli *Cognenghi*“, *La Formanterà* „alli *Forment*“, *Cantone Martiner* „cantone (borgatella) dei *Martini*“, *La Bottarìa* „le case dei *Botta*“, *Gaschrìa* „le case dei *Gasco*“ ș.a.[319]. Ele sînt paralele cu toponimele franceze de tipul *La Belinière* sau *Belineries*, provenite din cogn. *Blin*, *Belin<Bellinu*[320], *La Martinière<*n. fam. *Martin*[321]. Acest tip există și în toponimia provensală[322].

Cît privește funcția sufixului onomastic *-ar* din aromână, nu credem că ea s-a dezvoltat pe teren românesc, din funcția augmentativă — cum credea Caragiani. Cele două funcții sînt paralele, la fel ca și funcțiile patronimică și augmentativă ale sufixului *-oń(-oi)* în dacoromână, și descind în egală măsură din funcțiile paralele ale sufixului latin. Funcția augmentativă, deși nemenționată în gramatici, o recunoaștem în derivatele din latina tîrzie, cum ar fi *plenarius*, *magnarius*, *breuiarius*, *crudarius*, *singularius*, *ridicularius* etc., despre care F.T. Cooper spunea că nu adaugă nimic sensului de bază, ci s-au creat doar din dorința de a mări corpul sonor al adjectivelor[323].

Se pare că iliricul *-aro (-arus)*, *-aria* îndeplinea o funcție similară cu cea a sufixului personal latin, chiar dacă la originea numelor nu stătea un sistem patronimic propriu-zis[324]. Pentru edificarea noastră, vom cita observațiile sintetice ale lui D. Rendić Miočević: „Un mare număr de nume indigene ilire sînt, după forma, construcția și poziția lor, de fapt, niște nume colective ce pot fi asemănate cu gentiliciile romane, fiind niște nume indigene de clan, în același timp nume de familie. O serie de atare nume, derivate de la același prenume *(Status)* — care era, fără îndoială, numele unui strămoș îndepărtat, eponimul clanului — (adică: Stat-icus, Stat-anius, Stat-inius, *Stat-arius)* pot să dea o idee despre formarea lor și principalele sufixe adoptate“[325]. Colectivul familial se extindea cu ușurință, devenind etnonimic: *Dexari*, *Dindari*, *Sartari*, *Separi*[326]. Cercetările mai noi înclină să le confere sufixelor ilirice și o funcție matronimică, menținută prin tradiție onomastică, deși epoca matriarhatului era depășită[327].

---

[317] *Ibidem*, p. 551, nota 1.

[318] *Ibidem*, p. 551—552.

[319] Giandomenico Serra, *Per la storia del cognome italiano. I. Cognomi canavesani di forma collettiva in -AGLIA, -ATA*, în DR III, 1924, p. 544.

[320] *Ibidem*. Vezi și Giandomenico Serra, *Contributo toponomastico alla teoria della continuità nel medioevo delle comunità rurali romane e preromane dell'Italia superiore*, Cluj, 1931, p. 88—89.

[321] Paul Lebel, *Les noms de personnes en France*, Paris, 1949, p. 107.

[322] Ch. Rostaing, *Les domaines gallo-romains en Provence*, în *Premier Congrès International de Toponymie*, p. 42.

[323] Frederic Taber Cooper, *Word formation in the Roman sermo plebeius*, New York, 1895, p. 151.

[324] Hans Krahe, *Die alten balkanillyrischen geographischen Namen*, Heidelberg, 1925, p. 57—59; I. I. Russu, *Ilirii. Istoria, limba și onomastica, romanizarea*, București, 1969, p. 118.

[325] Ap. I. I. Russu, *Ilirii*, p. 118.

[326] Hans Krahe, *op. cit.*, p. 57; I. I. Russu, *Ilirii*, p. 125.

[327] Jaroslav Šašel, *L'anthroponymie dans la province romaine de la Dalmatie*, în ON. LAT., p. 370, nota 1.

După părerea lui Vl. Georgiev, traca nu poseda acest element derivativ, fapt adus ca probă împotriva ipotezei înrudirii celor două limbi[328]. Numele de persoană trace Βειθαριων, Δισζαριων, Δουλαριων, Παπαριων, Σευθαριων, Ταταριων, ar reprezenta, după V. Beševliev și Kiril Vlahov, derivate de la antroponimele trace Βειθας, Διζα, Δουλας, Παπας, Σευθας, Ταταϛ, cu sufixul grecesc -άριων, -αρίων, așadar nume mixte[329]. Și I. I. Russu crede în absența sistemului patronimic sufixal la traco-daci : „filiația era indicată prin numele tatălui în cazul genitiv"[330]. În inscripțiile din Dacia apar nume ca *Audarus, Bedarus, Baedarus,* considerate de către unii tracice sau dacice[331], iar de alții ilire[332]. Un *Tattario* ar putea fi, după I. I. Russu (acceptat de G. Mihailov), fie ilir, fie trac, fie asiatic[333]. Se observă, de aici, că ezitările privesc mai ales sufixul, atribuit fie limbii grecești, fie celei ilire chiar în cadrul acelorași nume (după cum apar în transcripție greacă sau latină). În Dacia s-au mai înregistrat și nume celtice în *-arus,* precum și altele cu acest sufix, care par a fi „mai degrabă din Asia Mică"[334].

Deși antroponimele traco-dace derivate cu acest sufix sînt mai puține decît cele ilire și funcția derivării mai puțin clară, excluderea lor din seria elementelor comune acestor limbi ni se pare forțată și influențată de prejudecăți de ordin tipologic. Dacă în sistemul onomastic ilir predomina derivarea, iar în cel trac compunerea, nu înseamnă că aceste caracteristici erau unice[335] și cu atît mai puțin le putem transforma în criterii de excludere pertinente. Pe de altă parte, procedeul grec de acomodare a finalelor numelor la sistemul sufixal propriu este prea bine cunoscut pentru ca ipoteza „numelor mixte" să ne mai trezească încrederea. Funcția colectivă a formatului *-r-* este comună limbilor indoeuropene și neindoeuropene (etrusca și limbile caucaziene)[336] —

---

[328] Vladimir Georgiev, *Thrace et illyrien,* în LB VI, 1963, p. 73.

[329] V. Beševliev, *Proučvanija vărhu lično imena u trakite,* Sofia, 1965, p. 35 ; Kiril Vlahov, *Der Grad des Einflusses der griechischen Sprache auf die Thrakische,* în LB XVI_1, 1972, p. 19.

[330] I. I. Russu, *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez,* București, 1970, p. 60.

[331] I. Duridanov, *Die alten Bevölkerungsverhältnisse auf Grund der Toponymie,* în ACIEB VI, p. 775 ; idem, *Thrakisch-dakische Studien. I. Die thrakisch- und dakisch-baltischen Sprachbeziehungen,* în LB XIII_2, 1969, p. 49 (adaugă și pe *Ditarus,* Βουταρασ). Este punctul de vedere susținut de multă vreme de Gr. G. Tocilescu *(Monumentele epigrafice și sculpturali ale Muzeului național de antichități din București,* București, 1902, p. 292—294), G. G. Mateescu *(Granița de apus a tracilor,* în AIIN III, 1924—1925, p. 445 ; *I Traci nelle epigrafi di Roma,* în „Ephemeris Dacoromana", I, 1923, p. 119 nota 6 : Πάπαρος, *Dindarus, Ditarus, Vexarus* etc. ; *Nomi traci nel territorio scito-sarmatico,* ib. II, 1924, p. 235 : *Passarus)* ; D. Tudor *(Dacii la Drobeta,* în AO IX, 1930, p. 70).

[332] Kerényi András, *A Dáciai személynevek,* Budapesta, 1941, p. 137, 138 ; V. Georgiev, *op. cit.,* p. 73 ; idem, *Trakite i tehnijat ezik,* Sofia, 1977, p. 238 ; I. I. Russu, *Ilirii,* p. 172 ; idem, *L'onomastique de la Dacie Romaine,* în ON. LAT., p. 359 ; D. Tudor, *Oltenia romană*[3], București, 1968, p. 150 (care își modifică ideea mai veche).

[333] I. I. Russu, *L'onomastique,* p. 360, 361, 363. Trac îl considera și Philippide *(op. cit.,* I, p. 619), ca și pe *Mucaris* (p. 618) ; „ilir sau celtic" este dat de Kerényi *(op. cit.,* p. 147).

[334] I. I. Russu, *L'onomastique,* p. 359—360. Pentru numele celtice, vezi și Philippide, *op. cit.,* p. 608.

[335] Vezi Philippide, *op. cit.,* I, p. 646—651. Despre dificultățile separării sub aspect onomastic a tracilor de iliri, vezi și I. I. Russu, *Elemente traco-getice în Imperiul Roman și în Bizanțium,* București, 1976, p. 20.

[336] Carlo Battisti, *La posizione linguistica dell'etrusco,* în „Scientia", XXIX, 1935, p. 375—376.

ceea ce explică și persistența sa într-o arie foarte largă. Trombetti îl consideră tipic mediteranean și stabilește că sensul său inițial era acela de a indica apartenența, îndeosebi pe cea locală[337]. Admițînd ipoteza originii preindoeuropene a unor elemente comune românei cu albaneza, susținută de Vittore Pisani[338], nu vedem exclusă posibilitatea ca formantul în cauză să fie unul dintre acestea. Oricum, numărul foarte mare de iliri (și celți) din Dacia[339] putea contribui la extinderea unui procedeu formativ rar.

Dacă funcția sufixului latin a putut fi sprijinită prin acțiunea convergentă a substratului, se pune întrebarea în ce măsură a putut contribui la menținerea ei adstratul slav. Pentru formațiile lexicale, s-a admis o suprapunere a slavului *-arijĭ* peste latinescul *-ārius*[340]. Acest lucru s-ar putea susține dacă se au în vedere doar numele de agent, singurul domeniu în care sufixul slav, provenit la rîndul său din cel latinesc, avea o oarecare productivitate[341]. Dar mapa semantică a sufixului românesc este mult mai complexă, ca și cea romanică; prin urmare, *influența sufixului slav se putea exercita numai în sens restrictiv, iar acest fapt este suficient pentru a o nega în manieră categorică.*

Paralelismul de funcții între sufixul românesc și cel slav nu se poate constata nici în domeniul onomasticii. Astfel, un *-ar(-er)* patronimic există în polonă în nume izolate *(Wojnar, Wojner)*, dar nu ca produs organic, ci ca rezultat al „interpenetrației" dintre sufixul lexical polon și germ. *-er*[342]. Numele de familie bulgărești în *-ari(-eri)* sînt plurale directe ale numelor de persoană în *-ar(-er)*, care, la rîndul lor, provin fie din apelative, fie din nume turcești în *-ar*[343]. Sufixul pare productiv, însă, în hipocoristicele macedonene *(Dimkar, Micar* etc.), considerate extensii analogice de la *Mitar* („scurtat" din *Dimitrij*)[344], dar care, mult mai probabil, se explică printr-o influență aromânească (3.3.1.). În antroponimia sîrbă, *-ar* a pătruns prin supranume[345].

Tot supranume și apelative stau la baza toponimelor bulgărești în *-ár (Vidrár, Češtár, Visár, Sedlár* < *vidra, čest, vis, sedlo)*[346], sau în *-arci (Vukarci,*

---

[337] Alfredo Trombetti, *Saggio di antica onomastica mediterranea*[2], Florența, 1942, p. 92—95.

[338] Vittore Pisani, *Les origines de la langue albanaise. Questions de principes et de méthode*, în „Studia albanica", I_1, 1964, p. 168.

[339] A. Philippide, *op. cit.*, I, p. 641, 657.

[340] G. Pascu, *Sufixele*, p. 91; A. Graur, *Nom d'agents et adjectif en roumain*, Paris, 1929, p, 66; idem, *Evoluția limbii române. Privire sintetică*, București, 1963, p. 27; Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, București, 1963, p. 161—162 și 322; Ecaterina Ionașcu, *op. cit.*, p. 77—78.

[341] Antoine Meillet, *Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave*[2], Paris, 1961, p. 211—212; Hans Bielfeldt, *Altslawische Grammatik. Einführung in die slawischen Sprachen*, Hale (Saale), 1961, p. 119.

[342] Stefan Reczek, *Polskie nazwy osobowe i miejscowe z XVI—XVII w. w księgach parafialnych wsi Michalice pow. namysłowskiego na Śląsku*, în „Onomastica", XI, 1966, p. 246; Bronisława Lindert, *Brzygrostki tworzące nazwy mieszkańców na terenie województwa lubelskiego*, ib. VIII, 1963, p. 323.

[343] Nikolaj P. Kovačev, *Toponimijata na Trojansko*, Sofia, 1969, p. 82—84.

[344] Trajko Stamatoski, *Ličnoto ime Dmitri (-j, -ja) i negovite derivati vo makedonskiom jazik*, în „Makedonski jazik", XVIII, 1972, p. 253.

[345] Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, Zagreb, 1971, p. 50.

[346] Vl. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev, *Bălgarski etimologičej rečnik*, Sofia, 1962, p. 144. Vezi și Jordan Zaimov, *Bălgarski toponimični nastavki*, în „Onomastica", VII, 1961, p. 205—206.

Gerakarci, Govedarci, Zidarci, Kramarci < *vukar, govedar, geraki, zidar, kramar)*[347], precum și a celor sîrbești în *-ari* sau *-are (Kukuruzari, Mečkari, Krčmare, Drvare, Djerekare)*[348]. Această constatare se aplică tuturor limbilor slave, așa cum rezultă din materialul adunat de Miklosich[349]. Pentru toponimele care nu se pot justifica prin nume de agent, cum este *Žabari*, s-a presupus o acțiune a analogiei, plecînd de la ideea de grup sugerată de formațiile lexicale toponimizate[350]. Dar ideea de grup nu este sugerată de sufix, ci de desinența pluralului și, prin urmare, nu poate motiva folosirea ca atare a elementului derivativ, neținînd seamă de funcția precisă a acestuia. Știind că satul a fost întemeiat de un conglomerat etnic în care se includeau și români[351], putem explica mai ușor numele plecînd de la n.pers. rom. *Jeaba, Jabu, Jabo*[352] cu sufixul toponimic personal rom. *-ari*.

Cazurile de folosire patrionimică a lui *-ar* în sîrbocroată sînt rare *(brigari* „mălureni" < *breg, kljenovar* < *Kljenovica, kanižar* < *Kanice)*[353] și, din acest motiv, nu credem că funcția a fost preluată din latină. Cele din bulgară sînt și ele discutabile. Referindu-se la *Filipàrci*, numele unei așezări de coloniști din *Filipovo*, Zaimov crede că paralelismul funcțional cu derivatele albaneze în *-ar* nu se poate explica, sub raport etnic, ca o influență ; ar fi vorba fie de o analogie cu numele de agent în *-ar(i)*, fie de menținerea singulară, ca arhaism (?), a slavicului *-ar(i)* din *volgari, vagari, okari* „cei de pe malurile *Volgăi, Vagăi, Okăi*"[354]. Toponime cu aparență patrionimică, de felul lui *Bregarci, Preodàrci, Rekarci, Ridàrci, Ropàrci, Strugarci*, sînt explicate de Zaimov ca provenind de la *bregar* „mal mare", *prehod-ar* „trecătoare mare", **rekar* „rîu mare", *ridar* „deal mare", **ropar* „rîpă mare", **strugar* „strungă (șanț) mare"[355]. Vom recunoaște aici nu numai funcția augmentativă a sufixului nostru (3.3.1.), dar și unele baze românești. Caracterul cvasiaccidental

[347] Jordan Zaimov, *Die Besiedlung der Balkan-Halbinsel durch die bulgarischen Slaven*, Sofia, 1967, p. 213—214.

[348] Otto Franck, *Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde*, Leipzig, 1968 (reimprimare), p. 203—204.

[349] Franz Miklosich, *op. cit.*, p. 123—124. Pentru absența sufixului *-ar (-ă)* cu funcție patrionimică sau personală în limbile slave, vezi și Ivan Duridanov, *Illyrische Flussnamen in Serbien*, în LB VI, 1963, p. 109 ; Ernst Eichler, *Probleme der Analyse slawischer Ortsnamen in Deutschland*, în *VII Congresso internazionale di scienze onomastiche*, I, p. 490—491 (pentru sorabă) ; Ernst Eichler und Hans Walther, *Zur altsorbischen Soziotoponymie*, în vol. *Siedlung, Burg und Stadt*, Berlin, 1969, p. 239 ș.u. (privire de ansamblu).

[350] Otto Franck, *op. cit.*, p. 202.

[351] Vezi „Balkania", V, 1942, p. 339.

[352] Caragiani, *op. cit.*, II, p. 10, 45. Dealtfel, mai multe exemple date de Franck sînt nume de sate aromânești sau în care aromânii au avut o pondere mare : *Kopljare* (= Copilari), *Kolibari, Lugare* (= Luncari) etc. („amănunt" nesemnalat de autor).

[353] Petar Skok, *op. cit.*, p. 51.

[354] Jordan Zaimov, *Die Besiedlung*, p. 227. S-a presupus, de foarte multă vreme (vezi, de pildă, David Chytraeus, *Saxonia*, Leipzig, 1599, p. 32 sau Johannes Nadanyi, *Florus hungaricus sive Rerum Hungaricarum*, Amsterdam, 1663, p. 66) că acest *volgari* e la baza etnonimului *bulgari*, dar studiile noi infirmă ipoteza, orientîndu-se spre un apelativ turcic (Ivan Duridanov, *Razvoj na bălgarskăta onomastika*, în „Onomastica", II$_2$, 1956, p. 375—376 ; Georgiev — Gălăbov — Ilčev, *op. cit.*, p. 99 ; J. B. Rudnyćkyj, *An etymological dictionary of the Ukrainian language*, 2, Winnipeg, 1963, p. 164—165 ; J. Németh, *La provenance du nom Bulgar*, în „Onomastica" (Winnipeg), XXVIII, 1964, p. 7—12). După Max Vasmer, patrionimul rusesc *este nou*, iar nu arhaic *(Etimologičeskij slovarĭ russkogo jazyka*, I, Moscova, 1964, p. 337).

[355] Zaimov, *Die Besiedlung*, p. 201—210.

și relativ recent al funcției patrionimice a lui *-ar* în bulgară și în sîrbocroată presupune, deci, mult mai sigur, un împrumut din română și, eventual, din albaneză[356]. *Sufixul românesc descinde direct din cel latin, fără intermediari probabili.*

4.2. Urmează să vedem ce factori au asigurat menținerea funcțiilor personală și patrionimică ale sufixului în ansamblul toponimiei noastre.

O caracteristică importantă a multora din numele satelor românești este aspectul lor de plural. În această privință, toponimele în *-ari* diferă sensibil de cele din Romania apuseană, construite cu *singularul* aceluiași sufix. Disimetria este evidentă și în cadrul sistemului toponimic românesc, unde numele de moșii în *-eas(c)a, -ean(c)a, -oai(c)a* secundează numele de localități în *-ești, -eni, -oi*; or, nu există nume sociogeografice în **-ar(c)a* sau *-area*[357], pentru că cele de uliție în *-ăria* preiau funcția colectivului lexical corespunzător (din *prăfărie, bănărie, stufărie* etc.). Explicația acestui fenomen singular este dată de condițiile socioistorice particulare care au activat procedeul denominativ.

Ca toate toponimele cu configurație de plural, cele în *-ari* au fost, inițial, nume de obști țărănești. Semnalînd acest fapt, Henri H. Stahl insistă asupra conținutului uman al conceptului de *obște*: „numele satului, susține el, este un nume de ceată", „pluralul se referă la obștea țărănească, la populația satului"[358]. Formele denominative primare sînt numite de Stahl *socionime*, ceea ce corespunde perifrazei *nume de grup* a lui Gh. Bolocan. „În realitate, scria Stahl, avem de-a face cu numiri ale unor grupuri umane, deci cu o onomastică propriu-zisă de natură colectivă, iar nu cu numiri de localități, adică cu o toponimie propriu-zisă. Numele este așadar al grupului de oameni, al cetei care alcătuiește satul, iar numai ulterior al locului pe care se afla așezat grupul"[359]. Ambii autori neglijează însă un fapt important, acela că teritoriul nu era consecutiv constituirii obștii, ci condiția însăși a constituirii sale. Ca urmare, grupul își lua numele odată cu moșia, care intra în conținutul definiției obștii: *Ghebarii*, de pildă, însemna „oamenii și moșia Ghebei", iar nu numai „oamenii lui Gheba".

Cînd documentele vorbesc de „*satul Răvăcanii*, unde au fost răvăcanii", sau de „*Stănuieștii*, ai stănuieștilor", ideea de „sat" nu corespunde ideii de „oameni" — cum crede Stahl —, ci celei de „teritoriu". Dimpotrivă, cînd vornicul spune că, pentru o cercetare de hotar, „a venit și satul spineștii" împreună cu nărujenii (din Năruja), el se referă la locuitori, nu la moșie; fiind homofuncțional cu *nărujenii, spineștii* trebuie ortografiat ca un nume

---

[356] Despre funcția patrionimică a lui *-ar(i)* în albaneză (și aici tot de origine latină), vezi și Norbert Jokl, *Slaven und Albaner*, în „Slavia", XIII, 1934—1935, p. 630 (se aplică și temelor toponimice slave: *gorar* < *Gora, kremenar* < *Kremen, kosovar* < *Kosovo* etc.); Henri Boissin, *Essai provisoire de classification des noms propres albanais*, în „Studia albanica", II_1, 1965, p. 120 (devenite nume de familie). Pentru influența albanezei asupra sîrbocroatei și macedonenei, o privire de ansamblu la Idriz Ajeti, *La présence de l'albanais dans les parlers des populations slaves de la Péninsule balkanique à la lumière de la langue et de la toponymie*, în „Studia albanica", V_2, 1968, p. 131—136.

[357] O singură excepție am întîlnit, numele moșiei *Scăiuarea* de la 1808 (Ștefulescu, *Schitul Crasna*, p. 120), numită la 1786 *Scăiuari* (*ib.*, p. 64 și 115) — ulterior Brînzeiul de Cîmpie (Gorj). Aici sufixul pare să fie, însă, patrionimic.

[358] Henri H. Stahl, *Contribuții*, III, p. 45 și 54.

[359] Idem, *Ipoteza sociologică greșită a „eroului eponim fondator de sate"*, Craiova, 1944 (extras din SR V, 1943), p. 9.

comun, care avea singularul *spinesc* corespunzător lui *nărujan*[360]. Ca și *obștea*, conceptele de *sat*, *cătun*, *oraș* erau bivalente[361] și numai ulterior obștea pare să fi desemnat în primul rînd „oamenii", iar celelalte în primul rînd „locul".

În virtutea acestei bivalențe originare, este imposibil de susținut că „numele de grup" le-au precedat pe cele de localitate. Aspectul de plural este o rămășiță a vechiului sistem clasificator gentilic, din faza în care ginții nu erau teritorializate (după cum și sufixele matronimice sînt preluate din faza organizării matriarhale); dar acest sistem, caracteristic pentru comuna primitivă, nu poate fi invocat pentru descrierea situației din epoca feudală, cînd, așa cum arată Stahl însuși, „numele care anterior arătau un gens, arată în noua situație și un teritoriu"[362]. Numai la păstorii aromâni s-a păstrat mai multă vreme, datorită unor împrejurări istorice deosebite, sistemul arhaic de identificare a grupului nu prin numele locului, care era variabil, ci prin acela mai stabil al celnicilor (*ghicani* „oamenii lui *Ghica*")[363]; dar în nordul Dunării acest sistem a evoluat mai repede, nemaiputînd fi observat în perioada zisă *istorică*.

Diferențierea contextuală între cele două fațete ale numelui obștii (*Ghebari* „moșia Ghebei" și *ghebari* „moșnenii", cu sg. *ghebar*) se tranșează mai tîrziu, în sensul că de la numele locului se poate forma un patrionim neechivoc (**ghebăreni*, sg. *ghebărean*) pentru a substitui numele grupului de moșneni (care funcționa și ca patrionim), iar de la numele de grup se poate forma un derivat adjectival (**moșie ghebărească*), din care se ajunge, prin articulare, la nume de loc neechivoc (**Ghebăreasca*), subplantîndu-l pe acela de sat (*Ghebari*). Derivarea se produce, deci, prin încrucișare: pentru a se menține ca atare, numele de sat dă naștere la patrionim, iar numele de grup la toponim. Deși am recurs la asterisc în exemplul dat, fazele procesului se pot documenta cu ușurință pentru alte nume de sate, formate cu alte sufixe personale. Schema procesului:

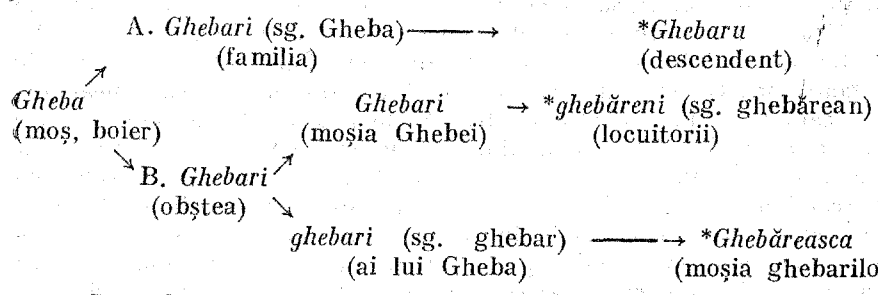

Cînd obștea încetează de a mai fi un „grup biologic stabil", cum o numea Stahl[364], și evoluează de la vechea formă a devălmășiei spre scindare și disoluție, devine necesară separarea celor două planuri denominative, creîndu-se un sistem de opoziții sufixale, care înlocuiesc opozițiile contextuale din faza

[360] Asemenea singulare sînt frecvente și azi în Moldova: *ilișesc*, *negirlesc*, *bolotesc*, *firțănesc*, *mircesc*, *umbrăresc*, *coțofănesc* etc. < *Ilișești*, *Negrilești*, *Bolotești*, *Firțănești*, *Mirceștii Vechi*, *Umbrărești*, *Coțofănești* etc. (după NALR-Mold., Buc., I, ms).

[361] Dragoș Moldovanu, *De l'interpénétration*, p. 157.

[362] Henri H. Stahl, *Contribuții*, III, p. 44.

[363] Th. Capidan, *Limbă și cultură*, p. 203—204.

[364] Henri H. Stahl, *Nerej*, I, p. 22.

precedentă. *Faptul că această evoluție nu a atins și formațiile în* **-ari** *se explică prin împrejurarea că mapa lor izonimică se suprapune peste zonele de maximă rezistență a organizațiilor în obști* față de tendințele de aservire din partea domnilor, bisericii și feudalilor, *care sînt în primul rînd zonele depresiunilor intracarpatice (ale vechilor „țări) și cele subcarpatice.*

Caracterul arhaic al sufixului personal este subliniat și de funcția matronimică a singularului său, menținută pînă astăzi în unele părți ale zonei delimitate (Bucovina, în special). Chiar cînd se adaugă numelor de bărbați, *-ariu* probează o evidentă predilecție pentru temele în vocală (de cele mai multe ori în *-a*), ceea ce, după noi, reprezintă *o fază morfologică de tranziție*, corespunzînd începutului extensiei în sens patronimic.

Acest caracter arhaic este, la prima vedere, în contradicție cu atestările documentare tîrzii, de după secolul al XVII-lea (dacă facem abstracție de toponimele în care funcția sa specifică este neutralizată). Dar acesta este un fapt firesc pentru spațiul său de manifestare: „Hrisoave nu se dădeau, observă Const. C. Giurescu, decît în cazuri de vînzări, cumpărări, hotărniciri, adică atunci cînd se producea o modificare însemnată în felul de stăpînire al pămîntului; altfel, satele răzeșești puteau să fiinteze sute de ani fără să aibă nevoie de cărți domnești"[365]. Apariția acestor hrisoave, atît pentru ocolul Vrancei cît și pentru cel al Cîmpulungului Moldovenesc, coincide, deci, cu începuturile tîrzii ale procesului de segmentare a pămîntului celor două obști.

Pe de altă parte, marea majoritate a toponimelor în *-ari* sînt părți de sat sau cătune desprinse din trupul marilor sate; de aceea ele nu au contat din perspectiva oficialităților ca unități separate și nu au fost menționate în catagrafii. Chiar cînd au apărut efectiv mai tîrziu, aceste nume nu și-au pierdut caracterul arhaic, dat de structura numelor de familie care le-a servit ca model.

Funcția patrionimică a lui *-ar(i)* trebuie să fie la fel de veche. După cum a arătat I. Iordan, atașarea sufixului la temele terminate în nazală nu trebuie înțeleasă ca un context fonetic generator, ci ca un punct de sprijin al rezistenței sale în fața concurenței sufixului *-eni*. Faptul că *-ari* apare, de cele mai multe ori, ca un sufix secundar față de *-eni*, nu pledează neapărat în favoarea caracterului său tardiv, pentru că există și situații inverse, relevate de Pașca. După ce bivalența semnului toponimic *(Todireni : todireni)* s-a tranșat în favoarea numelui de loc, nevoia creării de patrionime neechivoce a permis reactivarea lui *-ari (todirenari)*, menținut ici și colo pe întinsul țării, îndeosebi sub forma patrionimelor generice. Cu această funcție, sufixul s-a atașat în primul rînd toponimelor în care-*eni* avea deja o valoare patrionimică *(Glodu > glodeni > Glodeni > glodenari)*, pentru evitarea derivării reiterative, dar a afectat mai puțin seria personalelor, în care deosebirea de funcție permitea reluarea suf. într-o nouă ipostază: *drăgușeneni* < *Drăgușeni* (Șcheia—Iași) < n. pers. *Drăguș, tămășăneni* < *Tămășeni* (Neamț) < n. pers. *Tamaș* etc.

4.3. Dacă concurența lui *-eni* a fost principalul factor limitativ al exercitării funcției patrionimice a lui *-ari*, concurența cu *-ești, -oi* și *-ani* a contribuit substanțial la restrîngerea izomorfei lui *-ari* personal. Aceste sufixe au subminat însăși baza antroponimică a toponimiei, datorită funcțiilor patronimică și matronimică ale singularelor lor.

[365] Const. C. Giurescu, *Din trecutul județului Putna*, Focșani, 1937, p. 18.

Un alt factor restrictiv a fost însăşi polivalenţa sufixului *-ar*. Cît timp productivitatea sa în domeniul lexicului era extrem de mare, acoperind o întinsă mapă funcţională, iar baza formativă a toponimelor personale era asigurată în mare măsură de supranume (ca să nu mai vorbim de baza toponimiei descriptive, în care ponderea majoră o aveau apelativele româneşti), derivatele erau susceptibile de neutralizare. Conţinutul foarte general al sufixului îi limita, deci, capacitatea distinctivă, sugerînd false analize ale raportului de desemnare. Cine ar putea crede că numele cătunului *Jîlari* (Andreiaşu — Vrancea) nu are nici o legătură cu apelativul *jîtar (jîlar)* „paznic de vite" ? Or, ancheta dovedeşte că este un colectiv de la antroponimul, frecvent aici, *Jîlia*[366].

Am insistat, în articolul deja citat[367], asupra tendinţei populare de a sustrage numele de persoană motivate seriei toponimice corespunzătoare şi a le încadra în seria toponimelor caracterizante, precum şi a faptului că ea îi asigură sistemul românesc o poziţie aparte în cîmpul toponimiei romanice. Această tendinţă nu a acţionat, se pare, cu intensitate egală pe întreg teritoriul românesc. Judecînd ansamblul procedeelor la care s-a recurs (între care dominant este pluralul direct), ea a avut o forţă minimă în zona montană şi submontană şi maximă în zona de cîmpie, unde se întîlnesc şi majoritatea socionimelor cu caracter mai mult sau mai puţin injurios şi unde şi poreclele au o aciditate maximă. Prin urmare, potenţialul de neutralizare a derivatelor în *-ari* era mai redus tocmai acolo unde şi obştile au rezistat mai mult.

Atît menţinerea cît şi dispariţia funcţiilor arhaice ale sufixului *-ari* sînt, deci, rezultatul acţiunii convergente a factorilor lingvistici şi extralingvistici.

SIGLE (care nu sînt uzuale)

ACIEB, VI	= *Actes du Premier Congrès International des Études Balkaniques*, VI, Sofia, 1968.
AIIA	= „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A. D. Xenopol»".
AO	= „Arhivele Olteniei".
BA	= „Balkan-Archiv".
CAD	= Cadastrul austriac (1854—1856), la Arh. St. Suceava.
CAT. MOLD.	= *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, Bucureşti, II (1959), III (1968), IV (1970), V (1974).
CAT. Ţ. ROM.	= *Catalogul documentelor Ţării Româneşti din Arhivele Statului*, Bucureşti, II (1974), III (1977).
CDO	= N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic românesc*, Bucureşti, 1963.
INDICE (1865)	= *Indicele comunelor României după noua organizare a legii comunale*, Bucureşti, 1865.
Î. DIV.	= *Înaltul Divan (1831—1847). Inventar arhivistic*, Bucureşti, 1958.
LB	= „Linguistique balkanique".
ON. LAT.	= *Colloques internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique*. Nr. 564: *L'onomastique latine*, Paris, 1977.
REC. POP. (1774)	= *Recensămîntul populaţiei Moldovei din anul 1774*, în vol. *Moldova în epoca feudalismului*, VII$_1$, Chişinău, 1975.
RRL	= „Revue roumaine de linguistique".
SDT	= Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, I—II, Bucureşti, 1967—1968.
SR	= „Sociologie românească".

[366] Comunicat de prof. Gabriela Macovei şi prof. Gh. Moldoveanu.
[367] Dragoş Moldovanu, *De l'interpénétration*, p. 170—172.

LE SUFFIXE *-ARI* (LE PL. DE *-AR*) DANS LA TOPONYMIE ROUMAINE —ORIGINE, FONCTIONNALITÉ, MOUVEMENT DIACHRONIQUE—

RÉSUMÉ

La première partie de l'étude *(1. Suffixe ou accident phonétique ?)* est une présentation critique des deux thèses véhiculées jusqu'à présent dans la linguistique roumaine, concernant la nature de la terminaison *-ari* des noms de lieux roumains : a) serait-elle le résultat de la dissimilation des thèmes en *-n-* (et, particulièrement, des noms en *-enĭ/-anĭ*) ou bien b) serait-il question d'un descendent roumain du latin *-ārius* ? En utilisant un matériel riche, pour la plupart inédit, extrait des documents ou recueilli par des enquêtes toponymiques, l'auteur démontre qu'il s'agit d'un suffixe dont les fonctions correspondent entièrement à l'évantail fonctionnel latin et roman.

La deuxième partie *(2. Reflets toponymiques des fonctions lexicales)* prend en discussion trois catégories de noms de lieux, à savoir : a) formés à partir des noms d'agent collectifs ; b) formés à base des surnoms en *-ar(iu)* ; c) formés à partir du nom donné aux habitants selon le nom de la localité d'origine. Lorsque le thème toponymique le permet, la fonction (c) est neutralisée, le nom collectif des habitants étant habituellement perçu comme un nom d'agent collectif.

Dans la troisième partie *(3. Reflets toponymiques des fonctions onomastiques)*, on défriche un domaine jusqu'à présent négligé, celui des toponymes personnels formés à l'aide du suffixe *-ari plurale tantum*, qui sont construits sur le modèle des noms de famille collectifs, tant dans le daco-roumain, que chez les Roumains du Sud du Danube. Lorsque le nom de personne est sémantiquement motivé, la fonction personnelle du toponyme est neutralisée, le dérivé coïncidant, le plus souvent, avec un nom d'agent collectif (p. ex. *Albinari*, le village du grand spataire *Albină*, et *albinari* „apiculteurs"). Ce sont les fonctions patronymique et matronymique du suffixe *-ar* (p. ex. *Irinar*, le fils d'*Irina*) qui sont à l'origine de ce système de dérivation, en permettant aussi le pluriel direct tant des noms de famille collectifs, que des toponymes (p. ex. *Poiana Nicuțarilor* „la clairière de la famille *Nicuțar*"). Le pluriel direct est toujours possible quand la terminaison du nom de personne est homophone avec le suffixe *-ar* (p. ex. *Colnari*, que l'auteur explique à partir d'un nom de personne all. *Ko(d)tner* ou *Kolt(e)ner)*.

La quatrième partie *(4 Le mouvement diachronique du suffixe)* se propose de circonscrire l'origine et l'évolution de ces fonctions aussi bien sur le plan linguistique (celui de leurs rapports avec les fonctions similaires du système onomastique roumain), que sur le plan extralinguistique (celui de leurs motivations sociale et historique). On y démontre que tant la fonction „locale" que celle patronymique du suffixe *-ar*, également présentes dans les autres langues romanes, représentent un héritage du latin *(lutarius, riparius, litorarius ; Pinarii* = les descendents de *Pinus)* ; toujours au latin remonte la fonction augmentative qui seconde la fonction patronymique dans l'aroumain *(Bûtar* = grand tonneau, et *Cóstar* = le fils de *Costa)*, parce qu'on la décèle dans les dérivés du bas latin *(plenarius, magnarius, singularius)*. On peut invoquer aussi, pour expliquer la séléction de la fonction patronymique latine, les concordances non seulement avec l'illyrien, mais décidément avec le thraco-dace. Quant à l'action de l'adstrat slave, on peut la négliger sans crainte : dans les langues slaves, en effet, il n'y a rien de semblable. Les toponymes bulgares ou serbes en *-ari* se sont formées d'habitude à partir de noms communs ou de surnoms. Néanmoins, il y a un petit nombre d'exceptions qui peuvent être expliquées heuresement par une influence albanaise, voire même par une influence du roumain (p. ex. *Žabari*, le nom d'un village hétéroclite, où il y avait aussi des Roumains, en partant du nom de personne roum. *Jeaba, Jabu* avec le suffixe *-ari)*.

À la différence de ses correspondents romans occidentaux, constamment exprimés par le singulier, qui désignent la propriété d'une famille *(La Coelrà* „la tenuta dei Coelli", *La Belinière* „la propriété d'un *Belin")*, le suffixe roumain a seulement la forme du pluriel, en désignant les „obștile" des paysans (= les associations de familles *avec* leur territoire exploité en commun). C'est ainsi que *Ghebarii* ne désignait pas les terres de la famille *Gheba*, mais le compossessorat de familles hétérogènes, cependant solidaires en vertu de leur descendance (réelle ou supposée) d'un ancêtre unique *(Gheba)*. La forme de pluriel est une trace particulière de l'ancien système gentilice, remontant à une période où les *gentes* ne s'étaient pas encore fixées, et qui s'est maintenue dans les noms de villages simplement par inertie, tout comme la fonction matronymique du singulier *-ar*. Ces fonctions archaïques expliquent pourquoi le suffixe personnel *-ar(i)*, remplacé pour la plupart du territoire daco-roumain par d'autres suffixes concurrents *(-ești, -ani, -oi)*, persiste seulement dans les zones géographiques où les organisations paysannes des „obști" ont fortement résisté aux actions d'asservissement des voïvodes, des boïards et de l'Église.